

173 696.

**ETNİK İŞBÖLÜMÜNÜN
OLUŞUMUNDA İSLAHİYE
ÖRNEĞİ**

Harun Cengiz KARAYAKUPOĞLU

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı**

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2006

KABUL VE ONAY

Harun Cengiz KARAYAKUPOĞLU tarafından hazırlanan “Etnik İşbölümünün Oluşumunda İslahiye Örneği” başlıklı bu çalışma, 11/10/2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Erhan G. Ersoy (Başkan)

Doç. Dr. Suavi Aydın (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Balkı Şafak

Öğr. Gör. Dr. Sibel Özbudun

Yrd. Doç. Dr. Nihat Ülner

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan Çakan
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarını Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

..25../10../2006..

Harun Cengiz KARAYAKUPOĞLU

ÖZET

KARAYAKUPOĞLU, Harun Cengiz Etnik İşbölümünün Oluşumunda İslahiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Bu araştırma Osmanlı Devleti'nin 1865- 1866 yıllarında İslahiye bölgesinde Fırka-i İslâhiye ordusuyla iskan ettirdiği göçebe Kürt aşiretlerle bölgeye Kürtlerden sonra yerleştirilen göçebe Yörük aşiretler arasında yerleşim alanlarındaki kaynak farklılığına dayalı olarak oluşan mesleki farklılaşmalardan hareketle Yörük ve Kürt aşiretler arasında oluşan etnik sınırların yerleşim alanlarındaki mevcut kaynak farklılıklarından etkilenip etkilenmediğini soruşturmak üzere yapılmıştır. Bu noktadan hareketle İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt aşiretlerden bölgenin tarihine ve kültürel özelliklerine vakıf kişilerle görüşme ve katılımlı gözlem teknikleri kullanılarak alan araştırması yapılmıştır.

Araştırmada Osmanlı İmparatorluğu'nun aşiretleri iskân ettirme yöntemleri ve sebepleri tarihsel ve toplumsal boyutları ve sonuçlarıyla değerlendirildikten sonra bölgede yaşayan Kürtler ve Yörükler arasında oluşan etnik sınırların kültürel, mesleki, ekonomik ve tarihi boyutu ele alınmış ve oluşan etnik sınırların nelerden beslendiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada kısaca aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerini paylaşan farklı etnik grupların farklı ekolojik nişlerin sunduğu farklı kaynaklara sahip olmalarına bağlı olarak bir kaynak mücadelesine girmedikleri ve ekonomik olarak farklı alanlarda uzmanlaştıkları müddetçe barışçı ilişkiler geliştirme eğiliminde olduğunu ve aralarında siyasi, kültürel ve ticari ilişkiler kurulma potansiyellerinin olduğunu söyleyen Barth'ın bu savından hareketle yapılmış ve yapılan araştırma sonucunda İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt aşiretlerin arasında bu tür ilişkilerin olduğu ve bunların mevcut ekolojik farklılıkların sunduğu kaynak farklılıklarından etkilenerek şekillendiği ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler

Etnisite, Göç, İskân, İşbölümü, Etnik işbölümü, Ekoloji, Yörük, Kürt

ABSTRACT

KARAYAKUPOĞLU, Harun Cengiz, The Sample of İslahiye in the Ethnical Division of Labour, MA Thesis, Ankara, 2006.

This research inquires whether the ethnical boundaries between Kurdish and Yörük tribes were influenced by the present differentiation resources caused by vocational differentiation related to source the differences in the habitat of the nomadic Kurdish tribes which were settled in the İslahiye region by Ottoman State and the nomadic Yörük tribes which were transferred to region later. A field research was conducted using the techniques of participant observation and interviews with Kurds and Yörüks who live in the region and who are informed about the cultural features and history of region were made.

The research, after considering the historical and social dimensions and results of the Ottoman policies of settling the nomadic tribes, deals with the cultural, occupational, economical and historical aspects the ethnic boundaries between the Kurds and the Yörüks, analyzing the factors sustaining boundary formation.

The study departs from F. Barth, who affirms that peaceful relations should be expected between different ethnic groups sharing the same ecological environment, as long as they do not complete over resources due to having differentiated resources at their disposal and that they tend to cooperate politically, culturally commercially. His views were totally confirmed by the field research.

Keywords

Ethnicity, Immigration, Settlement, Division of Labour, Ethnical Division of Labour, Ecology, Yörük, Kurdish

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

1. KONU, SORUN, AMAÇ.....	1
1.1.KONU.....	1
1.2. SORUN.....	2
1.3. AMAÇ.....	3

2. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
--------------------------	---

3. BÖLÜM

3.ALAN VE YÖNTEM.....	9
3.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	9
3.2. SORU KAĞIDI VE KONUYA YAKLAŞIM.....	10
3.3. İSLAHİYE BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	12

4. BÖLÜM

4. KONAR-GÖÇERLİK.....	15
------------------------	----

5. BÖLÜM

5. OSMANLI DEVLETİ'NİN İSKÂN SİYASETİ VE FIRKA-İ İSLAHİYE OLAYI.....	20
5.1. KURULUŞ VE GENİŞLEME DEVRİNDE OSMANLI İSKÂN SİYASETİ...	20
5.2. DURAKLAMA VE GERİLEME DÖNEMİ OSMANLI İSKÂN SİYASETİ VE FIRKA-İ İSLAHİYE OLAYI.....	22

6. BÖLÜM

6. İSLAHİYE’NİN ETNİK YAPISI: BİRLİKTELİK VE AYRILIKLARIN KODLANMASINDA TARİHİ, KÜLTÜREL, DİNİ VE MESLEKİ REFERANSLAR.....	35
6.1. İSLAHİYE BÖLGESİNİN ETNİK YAPISI.....	35
6.2. İSLAHİYE BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK İLİŞKİLER.....	40
6.3. SİYASAL KATILIM.....	52
6.4. İSLAHİYE BÖLGESİNDEKİ KÜLTÜREL YAPILAR VE İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİ.....	58
6.5. İSLAHİYE BÖLGESİ YÖRÜK VE KÜRTLERİNDE DİNİ YAŞAM VE TUTUMLAR.....	67

7. BÖLÜM

7. SONUÇ.....	72
EKLER.....	76
EK 1: GÖRÜŞMECİLERİN ÖZELLİKLERİ.....	76
EK 2: HARİTALAR.....	77
Harita 1.....	77
Harita 2.....	78
EK 3: FOTOĞRAFLAR.....	79
KAYNAKÇA.....	87

1. BÖLÜM

1. KONU, SORUN, AMAÇ

1.1. KONU

Etnik işbölümü kavramı, işbölümü kavramının çokça işlenmiş, cinsiyete dayalı oluşmuş, toplumsal olarak oluşmuş -sanayi-tarım işbölümü- veya bir işyeri özelinde farklı işlerin yapılmasından dolayı ortaya çıkmış işbölümlerinden farklı olarak bakir bir alana gönderme yapar. İnsanlık tarihinde yaşanmış ve hala yaşanmakta olan göçler farklı etnik grupları aynı bölgeler üzerinde bir araya getirmiştir ve getirmektedir. Farklı grupların bir arada bulundukları ortamlarda yaşanan kaynak mücadelesi, gruplar arasındaki ilişkinin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Kaynak mücadelesinin olmadığı durumlarda gruplar arasında toplumsal ilişki zemini yaratan kavram, birbirlerine sundukları mallarla oluşturdukları pazar etrafında ortaya çıkan işbölümüdür. Bu işbölümünün oluşumu grupların geçmiş karakteristik yaşam döngülerinden ve yerleştikleri başka alanların toplumsal ve ekolojik sınırları tarafından belirlenebilme eğilimindedir.

Osmanlı Devleti Gaziantep'in İslahiye ilçesinde 1865- 1866 tarihleri arasında göçer Kürt, Yörük, Türkmen, Arap aşiretlerini bölgedeki şekaveti önlemek, vergileri düzenli bir şekilde toplayabilmek ve orduya savaş zamanlarında asker vermeyen bu aşiretlerden asker alımı yapabilmek amacıyla teşkil ettiği Fırka-i İslâhiye ordusuyla iskan ettirir.

İskân öncesinde genel olarak göçebeliklerinden dolayı geçimlerini hayvancılıkla sürdüren bu aşiretler, iskân sonrasında göç döngüsünü bırakıp kışlaklarında yaşamaya mecbur edilmişlerdir. İskân hareketi ertesinde yaşamsal olarak birçok sıkıntı çeken aşiretler, iklim ve çevresel şartlardaki değişmelere paralel olarak görece bir adaptasyon sağlayıp bulundukları bölgede farklı ekonomik faaliyet alanlarında yaşamaya başlamışlardır.

Hayvancılıkla uğraşan aşiretlerin yerleşmeden sonra farklı etnik gruplar ekseninde farklı iş kollarında uzmanlaştıkları görülmektedir. Yörük aşiretlerin bölgede,

hayvancılığı devam ettirmesinden başka ilçenin esnafılık ve ticaret hayatında söz sahibi olmasına karşın Kürt aşiretlerin daha çok çiftçilikle uğraştığı gözlemlenmektedir.

Yukarıda bahsi geçen etnik grupların farklı iş kollarında örgütlenmelerinin temelinde yatan nedenler bu araştırmanın konusudur. Göçerlerin, yerleşmelerine mukabil hangi sebeplerle birbirinden ayrı ekonomik faaliyet alanlarına yöneldiği araştırılacaktır.

1.2. SORUN

Ekolojik çerçeve etnik grupların tek başlarına veya başka etnik gruplarla bir arada yaşam alışkanlığı oluşturmada önemli bir noktadır. Toplumların maddi yaşamlarını idame ettirebilmelerinin, bulundukları çevrelerin sunduğu kaynaklardan ve bu kaynakları dönüştürebilmelerinden geçtiği hatırlatılacak olursa, kaynaklara ulaşmada ve bunları değerlendirmede devletler ve gruplar tarafından ortaya konulan makro ve mikro stratejiler bu toplumların kültürel, siyasi ve ekonomik alanlarının şekillenmesini yönlendirme eğilimindedir. Dolayısıyla çevrenin sunduğu kaynaklar, grupların ve devletlerin onlara ulaşmada ve değerlendirmede ortaya koydukları stratejileri, bu stratejilerin uygulanması sonucunda ortaya çıkan bölgesel ve uluslararası ilişkiler de grupların kültürel, siyasi ve ekonomik alanlarını belirleme özelliğine sahiptir. Bölgesel ve uluslararası dengelerde ekolojinin sunduğu kaynakların paylaşımında ve değerlendirilmesinde ortaya çıkan bu stratejiler, toplumlar arasında çatışma ve işbölümü oluşturma kapasitesine sahiptir. Uluslararası dengeler açısından ekolojinin sunduğu kaynakların paylaşımı, devletlerin işbirliği olanaklarını geliştirip ortak bir vizyon etrafında hareket etmelerini sağlayabildiği gibi, sınırlı olan bazı kaynaklar (petrol, su) etrafında ciddi çatışmalar da yaratabilmektedir. Bu anlamda sınırlı veya yeterli kaynakların paylaşımı konusunda bölgesel ve uluslar arası ilişkilerde ortaya çıkan çatışma ve işbölümü benzerlik gösterir. Her ikisinde de yeterli kaynakların paylaşımında işbirliği sergilenebildiği gibi, sınırlı kaynakların paylaşımında çatışmalar yaşanabilmektedir. Bunlardan hareketle bu araştırma İslahiye bölgesinde yaşayan etnik gruplardan Kürtler ve Yörükler arasında etnik boyutta bir işbölümünün varolup olmadığının yanında böyle bir işbölümü varsa bunun yerleşim örüntüsündeki farka bağlı

olarak ortaya çıkan kaynaklara ulaşım farklılaşmasıyla oluşup oluşmadığını ortaya çıkarmayı sorunsallaştırmıştır.

1.3. AMAÇ

Bu araştırma İslahiye bölgesinde iskan ettirilmiş olan Yörük ve Kürt gruplar arasındaki işbölümünün, bu iki etnik grubun geçmişten getirdikleri kültürel, siyasi ve ekonomik özelliklerinin yanında, iskân edildikleri alanların sunduğu kaynaklardan etkilenip etkilenmediği, etkilendiyse bunun boyutlarını ve içeriğini belirlemeyi amaçlar.

2. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırma İslahiye bölgesinde, farklı etnisitelerin birarada yaşamasına olanak sağlayan işbölümü kavramının, etnik ayrılıkların yaratması muhtemel çatışmaları ortadan kaldırarak, ekonomik entegrasyon yaratıp, grupların uyumlu bir birliktelik oluşturmasını açıklamaya yönelik olarak yapılmıştır. Bu çerçevede bir çoğul toplum örneği olan İslahiye’de, farklı etnik grupların birbirleriyle uyumlarını etkileyen, kültürel, ekolojik, tarihi, dini ve siyasi faktörler ele alınacaktır. Barth çoğul toplumu, etnik karşıtlıklarla iktisadi karşılıklı bağımlılığı birleştiren toplum olarak tanımlar (Barth’dan akt. Kottak, 2001: 69- 70) . O da terimi Furnivall’dan ödünç almıştır.

“Furnivall, etnik gruplar arasındaki uyum, siyasi bakımdan dayatılmış olduğundan ve aralarındaki bağlar salt iktisadi olup toplumsal bağlarca tahkim edilmediğinden, çoğul toplumların sömürgeci yönetim sona erdiğinde dağılacaklarını öngörmekteydi.

Barth’ın çoğul toplumlara ilişkin görüşü ise daha iyimserdir.

1950’lere ilişkin şu Orta Doğu anlatısına bir göz atın: ‘ herhangi bir etnik grubun ‘çevre’si yalnızca doğal koşullarla değil, bağımlı olduğu diğer etnik grupların mevcudiyeti ve faaliyetleriyle tanımlanır. Her bir grup, tüm çevrenin yalnızca bir bölümünü kullanır ve geniş bir kısmını diğer gruplarca kullanılmak üzere boş bırakır.’Etnik gruplar arasındaki ekolojik karşılıklı bağımlılık (ya da en azından rekabet yokluğu) aynı bölgede farklı faaliyetler ya da aynı ulus-devlet içinde farklı bölgelerin uzun süreli iskanı üzerine temellendirilebilir. Barth’a göre, etnik sınırlar gruplar farklı ekolojik nişleri işgal ettiği sürece en fazla istikrar ve kalıcılığı sergilemektedir. Yani geçimlerini farklı tarzlarda sağlamakta ve rekabet etmemektedirler. Farklı etnik gruplar aynı ekolojik nişi kullandıklarında, askeri bakımdan daha güçlü olan grup normalde güçsüz olanın yerini alır. Aşağı yukarı aynı nişi kullanıp da güçsüz grup marjinal çevresini daha iyi kullanabildiğinde de bir arada yaşayabilirler. Niş uzmanlaşması verili olduğunda, etnik sınırlar, ayrımlar ve karşılıklı bağımlılık, her grubun özgül kültürel özellikleri değişiklik gösterse de sürdürülebilir.”(Barth’dan akt. Kottak, 2001: 69- 70)

Türkiye, etnik gruplar çeşitliliği açısından zengindir. Farklı etnik grupların göçlerine dayalı olarak gerçekleşmiş olan ve gerçekleşmeye devam eden bu etnik çeşitlilik, farklı kaynaklardan beslenen bir birlikte yaşama geleneğini de biçimlendirmiştir. İslahiye bölgesindeki birlikte yaşama geleneğinin oluşumunda siyasi, ekolojik ve ekonomik faktörler önemli bir yer teşkil eder. Bölgenin kolonizasyonu siyasal ve askeri kararlara

binaen gerçekleşmiştir. Bu kararlar grupları, mevcut doğal çevrelerinden ayırıp yeni alanlara iskân ettirmiş, yerleşilen bölgenin mevcut kaynakları da onları yeni uzmanlık alanları yaratmaya zorlamıştır. Yeni oluşan bu farklı uzmanlık alanları, grupların farklı kaynaklara sahip olmasından beslenerek kaynak çatışmasının ortaya çıkmasını engellemiş, böylece, gruplar arasında işbölümü oluşturup entegrasyon yaratmıştır.

Farklı etnisitelerin bir arada yaşadığı ortamlarda grupların geleneksel kültürel yapılarında işbölümü kavramının etkisiyle değişim yaşanabilir. İşbölümü, grupların farklı uzmanlık alanlarında bulunmalarından hareketle, ekonomik ve kültürel entegrasyon yaratma kapasitesine sahiptir. Bu anlamda grupların sahip olduğu kaynak olanakları farklı uzmanlık alanlarını, bu farklı uzmanlık alanları da gruplar arasında işbölümü yaratarak geleneksel kültürel özelliklerin değişimine etki ederler. Etnik grupların mevcut çevrelerinden farklı kaynak olanaklarına sahip bölgelere yerleşmeleriyle/yerleştirilmeleriyle başlayan değişim, ortaya çıkan yeni şartların etkisiyle etnik kimliklerin kültürel, ekonomik ve siyasi olarak yeniden tanımlanma sürecine girmesini sağlarlar. Yeni evresel şartlara uyarlama durumunda kalan gruplar, karşılaştıkları farklı etnik gruplarla entegrasyon veya çatışma şeklinde ilişkiler geliştirirler. Bu anlamda etnik kimliğin oluşum süreci mevcut şartlar altında değişmeden kalabildiği gibi, değişen çevresel şartların ve karşılaşılan farklı etnik grupların etkisiyle değişime uğrar. Coğrafi, iklimsel, siyasi ve ekonomik şartlar ve karşılaşılan farklı etnik gruplar topyekün bu değişimin oluşmasına etki ederler. Bu anlamda her etnisitenin uzmanlaşacağı alan ve ortamda bulunan farklı etnik gruplarla kuracağı ilişkilerin erevesi, ekolojinin sunduğu kaynak olanaklarıyla sınırlanmıştır. Ekoloji bu araştırma çerçevesinde, bir insanı veya insan grubunu kuşatan iklim, bitki örtüsü, topografik ve jeolojik bileşenlerle oluşmuş tüm doğal evre şeklinde anlaşılmalıdır. Etnisiteler arası ilişki birbirini dışlama yönünde mi yoksa entegrasyon yönünde mi oluşacaktır? Entegrasyon yönlü biraradalık işbölümünün oluşmasıyla ortaya çıkar. Farklı etnisitelerin biraradalığında işbölümü kavramı, her etnik grubun farklı kaynaklara sahip olmasını gerekli kıldığından, ilişkiler arasında bir denge noktasıdır. Farklı kaynaklar bizim araştırmamızda farklı ekolojik nişlerin farklı imkanları şeklinde anlaşılmalıdır. Farklı etnik gruplar arasında ortaya çıkan işbölümü kavramı, grupların etnik farklılığına değil,

bir aradalığına gönderme yapar. Bu noktada işbölümü, entegrasyonu artırıcı nitelikte anlaşılabilceğı gibi çatışmayı ve farklılık vurgusunu etnik temelde arttırmaktan öte ekonomik alanda destekleyici ve birleştirici bir yapının ortaya çıkmasında toplumsal bir zımk vazifesi görür. Bu zımk iki ya da daha fazla sayıda grubu birbirine bağlar veya bağımlı kılar.

“Barth (2001: 23)’a göre; etnik gruplar arasında ortaya çıkan bu tür karşılıklı bağımlılıklar kültürel ekoloji açısından da değerdendirilebilir. İki ya da daha fazla etnik grubun etkileşimde bulunduğı toplumsal ortamlarda bu bağımlılık aşğıdaki şekillerde ortaya çıkabilir:

1. Bu gruplara mensup insanlar aynı doğal çevrede yaşıyor olmalarına rağmen farklı iş kollarında istihdam edildiklerinden sınırlı kaynakların paylaşımı konusunda rekabet etmiyor olabilirler. Bu nedenle, bu tür durumlarda, gruplar arasında yoğun bir ilişki kurulmadığı ve ilişkinin büyük ölçüde ticari boyutta kaldığı görülecektir;

2. Grupların ayrı toprak parçalarında hükümlranlıklarını ilan ettikleri durumlarda, kaynakların paylaşımı konusunda gruplar arası rekabet olacaktır;

3. Gruplara mensup insanlar farklı iş kollarında çalışıyor olmalarına rağmen karşılıklı olarak birbirlerine mal ve hizmet sunuyorsa gruplar arasındaki bağ daha derin olabilir. Bu bağ siyasal ölçekte ifade edilmiyor olsa dahi, farklı alanlarda kendini gösterebilir. Eğer, bu gruplar belli alanlardaki üretim araçlarını tekellerinde bulunduruyorsa gruplar arasındaki yakınlaşma siyaset ve ekonomi alanlarında kendini gösterecektir.

İki veya daha fazla sayıdaki etnik grubun aynı sosyo-ekonomik alanda yer almasından kaynaklanan sınırlı rekabet durumunda bir grubun diğer grupların yerine geçmesi ya da gruplar arasındaki bağılılığın artması beklenir.”(Barth, 2001:23)

Barth’ın yukarda saydığı bağımlılık şekillerinden bir ya da daha fazlası farklı etnik grupların birbirleriyle kurdukları ilişkilerde ortaya çıkabilir.

Gunnar Haaland, Barth’ın derlemesinde yer alan makalesinde Sudan’daki Fur ve Baggara’ları inceler. Çiftçilik yapan Fur toplumu ile hayvancılık yapan Baggara toplumu karşılıklı sunulan mallara dayalı olarak birbirini tamamlar bir ekonomik yapı arz ederler. Etnisiteler arasında kaynaklara ulaşım açısından rekabet yaşanmaz. Bu durum, iki grubun aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerini kullanıyor olmasıyla açıklanır. İki farklı etnik grubun arasındaki dil, akrabalık ve evliliğe ilişkin kurallar ve misafirperverliğin önemi gibi özellikler farklı olsa dahi birbirlerine eklemlenmeleri farklı geçim

kaynaklarına sahip olmalarıyla alakalı farklı mal ve hizmetleri birbirlerine sunuyor olmalarından hareketle gerçekleşir(Haaland, 2001: 62- 88).

Haaland'ın makalesinde göze çarpan bir diğer yön de farklı kaynaklara sahip ekolojik nişlerde yaşayan farklı etnik grupların, birbirleriyle ilişkiye geçerek aralarındaki muhtemel çatışma ve gerginliği mas edip işbölümü oluşturmalarıdır. Şüphesiz grupların ekonomik yanlı eklemlenmesinde vurgu farklı kaynakların yarattığı potansiyeledir. Kısaca aynı bölgede yaşayan ama farklı ekolojik nişleri paylaşmalarından kaynaklı olarak ekonomik arenada farklı iş gören farklı etnik gruplar ortak bir pazar etrafında işbölümü oluşturacak şekilde birleşmişlerdir.

Ekolojiye yapılan vurguyu desteklemek amacıyla Bates' in *Cultural Anthropology* adlı kitabında yer verdiği Napoleon Chagnon'un Yanomamöler üzerinde yaptığı araştırmada ortaya çıkan çarpıcı sonuçlara da değinmekte fayda var.

Antropolog Napoleon Chagnon 1964 yılında Yanomamöler arasına ilk gittiğinde bu insanların dış dünya ile ilişkilerinin neredeyse hiç olmadığını görür. Avcılık ve toplayıcılık yapan Yanomamöler ile dış dünya arasındaki ilk ilişki Amazon bölgesine yolların yapılmasıyla başlar. Yolların bölgeye ulaşmasının ardından geleneksel Yanomamö kültüründe değişimler yaşanır. Yerliler yol kenarlarına dizilip dilenmeye, yiyecek ve elbiselerini oradan geçenlerle trampa etmeye başlarlar. Bir grup Yanomamö, geleneksel avcı toplayıcı tarz yaşamlarından çok daha kolay olduğu için bu şekilde yaşamaya, aralarından bazıları da bir aylığına çiftçilik ve ağaç kesme gibi işlerde çalışmaya başlar. Karşılığında ise iki ya da üç doları geçmeyecek para, birkaç sigara veya kullanılmış elbise alırlar.

Yolun gelmesinin Yanomamölerin yaşamlarında yaptığı değişiklik bununla da sınırlı kalmaz. Yol kenarına yakın yerlerde yaşayan Yanomamölerle köy içlerinde yaşayan Yanomamöler kültürel açıdan birbirlerinden farklılaşmaya başlarlar. Onlar artık Brezilyalı berberlere gidiyor, sigara içiyor, kutulu yiyecekler ve içecekler tüketiyor ve yemeklerine eskiden olduğundan çok daha fazla tuz koyuyorlardır. Eskiden kullanmadıkları alüminyum tencere ve tava, çelik balta ve birtakım ateşli silahları kullanmaya, alışverişlerini de Brezilyalı toptancılardan yapmaya başlarlar.

Yanomamölerin dış dünya ile temasları sonucu sadece kültürel birtakım farklılaşmalar yaşanmadı; onlar daha önce tanımadıkları hastalıklara da yakalanmaya başladılar. 1973'te grip salgınından nüfusun yarıya yakını öldü. Bölgenin yirmi yıl boyunca keresteciler tarafından sömürülmesine karşın asıl ciddi tehlike 1985 yılında Amazon bölgesinde altın rezervlerinin keşfiyle geldi. Altının bulunmasından sonra bölgeye o yıl içinde elli bin madenci akın etti. Bu olaydan sonra Amazonların hassas olan doğası ciddi şekilde hasar gördü. İnsanlar daha tehlikeli salgın hastalıkların etkisiyle ölmeye başladılar.

Tüm bunlar Yanomamölerin geleneksel sosyal organizasyonlarında değişiklikler yaptı. Köy içlerinde yaşayan Yanomamöler bu değişimlerden daha az etkilenirken yol kenarlarına ve maden bölgelerine yakın yerlerde yaşayan Yanomamöler arasında yapılan işler anlamında değişiklikler oldu. Köy içlerindeki geleneksel yaşamı sürdürmeyi başarabilirken, yol kenarına yakın bölgelerdekiler Brezilya kültürünün etkisiyle farklı alanlarda çalışmaya başlayıp eski yaşam tarzlarından uzaklaştılar(Chagnon'dan akt. Bates, 1999: 173-174).

Napoleon Chagnon'un araştırmasında ortaya çıkan sonuç aynı etnik yapıya dahil olan insanların bile ekolojik değişimlere bağlı olarak birbirlerinden kültürel olarak farklılaştıklarını ve farklı iş kollarında istihdam edildiklerini ortaya koyar. Dolayısıyla etnik yapılara etkileri açısından ekolojik yapıdaki değişim ve farklılıklar önem taşımaktadır.

Bu araştırma söz konusu ekolojik farklılığın İslahiye üzerindeki etnik oluşumlar, etnisiteler üzerinde yaptığı etkileri ele alacaktır.

3. BÖLÜM

3. ALAN VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bu araştırmanın kafamda şekillenmesi doğduğum yer olan İslahiye'nin adının nereden geldiğini öğrendiğim uzun yıllar öncesine dayanır. Farklı kişilerden parça parça dinlediğim olayların bütünlüklü bir yapının parçaları olduğu bilgisine görece yeni sayılabilecek bir zamanda, 2004 yılı güz döneminde aldığım Türk Kültürü Araştırmaları dersinde konu üzerinde yaptığım ödev sırasında ulaştım. Yıllardır, zaman zaman ayırdığım dönemlerin dışında, yaşadığım bölgenin kozmopolit yapısı, çeşitli vesilelerle dile getirilen kuruluş aşamasına ait anektodlar ve bölgenin geçirdiği değişim, konunun tarafımdan ilgi ve araştırmaya değer olan yönünü pratiğe dökmemde tetikleyici oldu.

Araştırmada evvelki yıllarda kimi zaman konuyla yakından ilişkili, kimi zaman gündelik hayatın rutini içinde dillendirilen tarihi ve kültürel gerçekliğe dair yorum ve saptamaları, araştırmaya başladığım 2004 yılı yaz aylarından itibaren sistemli bir şekilde toplamaya ve kendi içerisinde tasnif etmeye başladım. Daha önceleri çeşitli vesilelerle defalarca karşılaşp konuştuğum kişiler dahil olmak üzere konu üzerindeki bilgi ve yaşam tecrübesine güvenilen birtakım kaynak kişilerle de görüşme yapma fırsatını buldum. Uzun yılların birikimine dayanan gözlemler ve göçebe yaşam geleneğinden şu an itibarıyla kopmuş olsa dahi zamanında bu tür bir yaşam sürmüş olan Yörüklerle yaptığım mülakatları bölgenin tarihi üzerinde yapılmış akademik kaynaklarla harmanlayarak araştırmayı tamamladım. Öte yandan bölgenin ilk yerleşimcileri olan Kürtlerden konuya vakıf olan kişilerle derinlemesine görüşmeler yaparak grupların birbirlerine bakışına ve değerlendirişine ulaşma imkânı buldum. Bu araştırma Barth'ın ekolojik yaklaşımından hareketle, başat olarak, yıllara dayanan gözlemlerime ve yapılan mülakatlara dayanarak şekillendirilmiştir.

Yapılan mülakatlar, kimi zaman belirli sorular üzerinde odaklaşarak ve ayrıntılandırıcı sorular sorularak kimi zaman konuşmayı kendi seyrine bırakarak pasif dinleyici konumda yer alınarak

yapıldı. Kişilerin kendilerine, yaşam şekillerine ve kimliklerine ilişkin söylediği şeyler yapılan gözlemlerle desteklendi. Kişilerin kendilerini ve mensup oldukları yapıyı değerlendirdiği ve benim gözlemlerimde elde ettiğim şeyler kimi zaman tek taraflı, kimi zaman karşılıklı olarak birbirini destekler ya da dışlar boyuttaydı. Bu gibi durumlarda bölge üzerinde yapılmış araştırmalara ve deneyimine güvenilen üçüncü kişilere başvurarak çelişkide kalan yönler açılmaya ve netleştirilmeye çalışıldı.

Bu araştırma çerçevesinde kimi daha önceden tanışıklığım olan, kimi sonradan tanıştığım toplam 22 kişiyle görüşüldü (bkz. Ek 1). Kişilerin etnik gruplara dağılımında sayısal olarak eşitlik esasına göre davranıldı. Görüşmelerde yararlanılan kişilerin seçiminde yaşam deneyimlerinin ayırt ediciliği dikkate alınan en önemli yöndür. Takdir edileceği üzere konunun tarihi olaylara dayalı yönünün deneyim süzgecinden geçirilerek aktarılmasında seçilecek kişiler tecrübeleriyle sorularımıza açıklık getirebilme olasılığı en fazla olan yaşlı kişilerdir. Görüşme yapılan kişilerin meslekleri de seçimin yapılmasında belirleyici olmuş olan diğer bir yöndür. Sonuç olarak konu bölgede yaşayan Kürt ve Yörük grupların iş yaşamlarının belirmesine ve işbölümü olanaklarının gerçekleşmesine etki eden kültürel, siyasi ve coğrafi faktörlere bağlı olarak yaşamını tesis etmiş ve deneyimlerine güvenilen, konuya vakıf olan kişiler görüşmelerde tercih edilmiştir.

Ayrıca konunun tarihe dayanan yönü, belirleyici bir etken sayıldığından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Tarihsel çerçeveyi, geçmişte alınmış siyasi kararlara dayanarak kişilerin ve grupların yaşamlarına etkileri açısından değerlendirdiğimiz zaman konumuz dahilinde ne denli büyük bir önem taşıdığını daha iyi kavramış oluruz; zira bölgenin aktüel profilinin belirmesinde bu siyasi kararların etkileri tartışmasız öncelik arz eder.

3.2. SORU KÂĞIDI VE KONUYA YAKLAŞIM

Bu araştırma çerçevesinde Kürt ve Yörüklerle yapılan görüşmelerde sorulan sorular, esas itibarıyla, grupların ekonomik, siyasi ve kültürel olarak birbirlerinden ayrılan, onları aynı merkezde buluşturan ya da grupların karşı karşıya gelmeleri ya da birlikte olmalarını sağlayıcı yönleri açığa çıkarmaya dönük bir içeriktedir. Görüşmelerde şu tür

soruların cevabı aranmıştır: Grupların geçmişten getirdikleri ekonomik, siyasi yapıları ve kültürel birikimleri, iskânın getirdiği yeni şartlar altında onların birbirlerini algılamalarında, dolayısıyla aralarında varolan ya da sonradan oluşmuş etnik sınırların oluşumu ve algılanmasında nasıl ve ne yönde etki etmiştir? Geçmişin ve günümüzün karşılaştırılması durumunda grupların birbirlerine karşı önyargılı ya da önyargılardan arınmış olarak bakmasını sağlayan yönler neler olmuştur? Bu bakış açısı/açılarına etkiyen yönler nelerdir? Grupların ekonomik ve siyasi pozisyonlarının birbirine benzediği ve birbirinden ayrıldığı yönler nelerdir; ekonomik ve siyasi pozisyonlardaki farklılıkları ve benzerlikleri besleyen kültürel, siyasi ve ekonomik parametreler nelerdir?

Görüşmecilere bunların yanında geçmişteki ve günümüzdeki yaşam tarzlarına ilişkin ayrıntılı sorular sorulmuş, bu sorulara verilen yanıtlar, yapılan gözlemler ve tarihsel metinler ışığında grupların geçmişten günümüze uzanan kültürel, ekonomik ve siyasi konumlanmalarını ve özelliklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymamızda bize yardımcı olmuştur. Bunların dışında grupların gündelik yaşam alışkanlıkları, dine bakış ve dini yaşayışları arasındaki ortak ve ayrıldıkları yönleri anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bölgedeki Kürt ve Yörüklerin ekonomik ve siyasi olarak hangi aşamalardan geçtiklerini, bu aşamalar öncesinde, esnasında ve sonrasında neler yaşadıklarına ilişkin sorular görüşmeler sırasında sorulmuştur. Grupların farklı sektörlerde istihdam olmaları gündelik yaşam alışkanlıkları, kültürel ve siyasi konumlarına nasıl etki etmiştir sorusuyla iş alanlarındaki farklılığın grupların maddi ve manevi kültür alanlarına nasıl ve ne derece etki ettiği sorgulanmaya çalışılmıştır.

Tüm bunların yanında gözden kaçırılmaması gereken asıl meseleye, yani Kürt ve Yörük gruplar arasındaki etnik sınırların asıl besleyicisi olduğunu ileri sürdüğümüz ekonomik yapı ve ekolojik olarak grupların İslahiye bölgesi üzerindeki konumlanmalarıyla birlikte, bu konumlanışın grupların güncel ekonomik ve siyasi pozisyonlarına yaptığı etkileri anlamaya yönelik tarzda sorular sorulmuştur. Grupların ekolojik olarak farklı kaynaklardan beslenmesinin yarattığı avantaj ya da dezavantajlar bu çerçevede açıklanmaya çalışılmış, grupların kendi içlerinde ve diğer gruba karşı bunu avantaj mı yoksa dezavantaj mı kabul ettiklerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Tüm bu sorular ışığında görüşmecilerin dile getirdikleri şeyler, tezin ana çerçevesini oluşturan grupların birbirlerinden ayrı ekolojik kaynaklara sahip olan bölgelere yerleşmiş/ yerleştirilmiş olmasının işbölümü olanaklarını nasıl etkilediği noktasında açım lanmaya ve ortaya konmaya çalışıldı.

3.3. İSLAHIYE BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

İslahiye Gaziantep'in batısında, Antakya'yı Maraş ve Gaziantep'e bağlayan geçiş yolu güzergahında, doğuda Kilis, Güneyde Hatay'ın Hassa ilçesi ve Suriye, batısında Amanos Dağları (Gâvur dağları veya Nur dağları olarak da adlandırılır) ve Osmaniye'nin Bahçe ilçesi, kuzeyinde Gaziantep'in Nurdağı ilçesi arasında yer alır. Bölge gerek iklimsel gerekse coğrafi olarak Akdeniz bölgesiyle iç bölgelerin geçiş koridorunda yer alır. Bitki örtüsü Akdeniz bitki örtüsünde olduğu gibi alçak gölgelerde maki yükseklerde ise iğne yapraklı ağaçlardan oluşur. İstanbul- Şam demiryolu hattı bölgenin ulaşımı ve ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Nisan- Ağustos ayları arasında gün içerisindeki basınç farklarına bağlı olarak oluşan ve Gâvur Dağları'ndan doğuya doğru esen rüzgâr gündelik hayat üzerinde etkili olmaktadır.

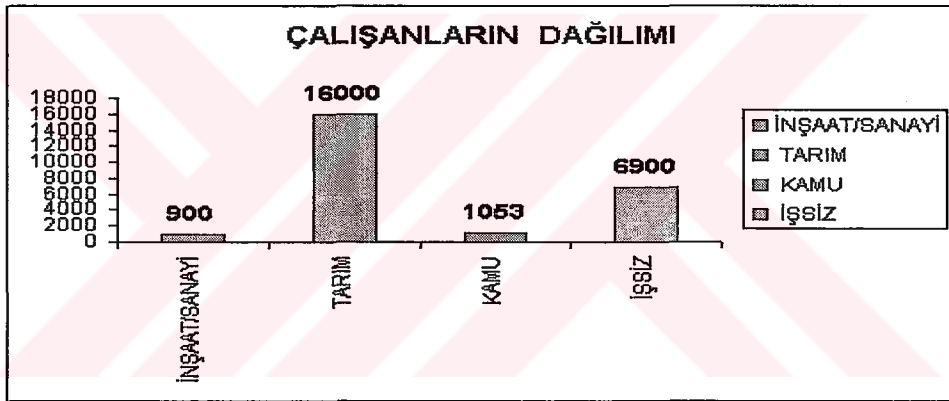
Merkeze bağlı 49 köy, 15 mezra, dört beldede 40.241 merkezde ise 38.770 kişiyle birlikte 79.011 nüfusu barındırmaktadır. 1933 öncesinde Osmaniye'ye bağlı olan ilçe coğrafi konumu göz önüne alınarak bu tarihten itibaren Gaziantep'e bağlanmıştır. İlçede Kaymakamlık, Garnizon Komutanlığı, Adliye, İlçe Jandarma Komutanlığı, İlçe Emniyet Müdürlüğü, İlçe Tarım Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi, Çukobirlik, Tarım Kredi Kooperatifleri, Orman İşletme Şefliği, Ağaçlandırma Mühendisliği, Tekel Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü, Müftülük, Türk Telekom İşletme Şefliği, Kadastro Müdürlüğü, Tapu Sicil Müdürlüğü, Vergi Dairesi Müdürlüğü, Gümrük Muhafaza Müdürlüğü, Posta Telgraf Teşkilatı, TEDAŞ İşletme Müdürlüğü gibi kamu kurum ve kuruluşları yer almaktadır.

İlçe merkezinde Devlet hastanesi ve 3 adet sağlık ocağı, Fevzipaşa ve Altınüzüm(eski adı Haltanlı) beldelerinde birer adet sağlık ocağı, 11 köyde ise sağlık evi, ayrıca merkezde iki adet özel poliklinik hizmet vermektedir.

İlçenin güneydoğusunda yer alan Tahtaköprü barajından Kırıkhan bölgesinin tarım arazilerinin sulanması amacıyla faydalanılmaktadır.

Çalışan nüfusun büyük bölümü tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösterir. Küçük sanayi sitesinde 95 adet işyeri, 10 biber, 1 tuğla ve kiremit, 1 bulgur, 1 yem, 1 ekmek fabrikası bulunmaktadır. Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Akbank merkezde faaliyet gösteren bankalardır. Ayrıca bölgede, zaman zaman faaliyeti duran 1 adet un fabrikası da bulunmaktadır. Bunun dışında Tahtaköprü baraj gölünde balıkçılık yapılmakta çıkarılan balık iç piyasaya sürülmektedir

Tablo 1

Kaynak: (İslahiye kaymakamlığı resmi internet sayfası)

Kısıtlı istihdam alanlarından kaynaklı işsizlik oldukça yüksek bir orandadır. İstihdamın tarım sektöründe yoğunlaştığına dikkat edilecek olursa merkezde yoğunlaşmış bir işsiz nüfus göze çarpar. Köylerde Kürt nüfusun yoğun olduğu düşünülecek olursa diğer gruplar arasında işsizliğin daha fazla olduğunu belirtmek yerinde olur. İleride değinileceği gibi ilçe merkezi, ekonomik anlamda kaynak mücadelesine sahne olmaktadır. İstihdamın kısıtlılığı, daralan ekonomik eksende Yörükler ve bölgeye sonradan gelen gruplar arasında kaynak mücadelesine yol açar.

Biber, buğday, arpa, mısır ve üzüm ilçe ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu ürünlerin ekim ve hasat zamanları bölge ekonomisinde canlanmanın yaşandığı dönemlerdir.

İlçe merkezinde yer alan çarşıda bakkaliye, giyim, kuyumculuk ve beyaz eşya ticareti ve hububat alım satımıyla uğraşanların işlettiği dükkânlar önemli bir yere sahiptir. Çarşıda bulunan dükkânların büyük bölümü Yörükler tarafından işletilmektedir.

Çarşamba günleri ilçeye kurulan pazar köylerde yaşayanların mallarını satmak için getirmesiyle birlikte bölge ekonomisine canlılık getirmektedir.

4. BÖLÜM

4. KONAR- GÖÇERLİK

İslahiye bölgesinde yaşayan Kürt ve Yörük aşiretlerin Osmanlı'nın iskan hareketi öncesinde göçebe oldukları göz önüne alınacak olursa konuya giriş açısından konar göçerlik veya göçebe yaşam şeklinin ve genel itibarıyla göç olgusun neler ihtiva ettiğini açıklayarak başlamak konuya giriş açısından yararlı olacaktır.

Göç etkinliği, bin yıllardan beridir insanoğlunun kültür dünyasını şekillendiren en önemli şeylerden biri olmuştur. Kavramın kendisi bir yerden başka bir yere gitmeye gönderme yapsa da esas belirleyiciliği bu gidiş ertesinde insanlığın kültürel hayatında yaptığı değişikliklerde ortaya çıkar. Bu anlamda göç deneyiminin insanoğluna kattığı şey göçle birlikte gidilen yeni yerlerdeki değişik iklim ve çevre koşullarına bağlı oluşturulan kültürel çeşitlenmedir.

Göç olgusunun arkasında esas itibarıyla, ekonomik, coğrafi, siyasi birçok sebep bulunmasına karşın, onun sonucu belirlemedeki durumu tarihsel öneminden bir şey kaybettirmez.

Günümüz dünyasında göçler hala ekonomik, siyasi, toplumsal ve coğrafi şartlara bağlı olarak devam etmektedir. Beyin göçü, emek göçü, sermaye göçü küresel dünyanın yeni göç modellerindendir. Yaşanan bu göçleri eskisinden ayırt eden en önemli özellik eski zamanlarda yapılmış olan göçlerin şimdiki gibi ulus devletler tarafından istihkâm edilmiş kati sınırlarla karşılaşmıyor oluşlarıdır.

Yukarıda ele alınan göç biçimlerinden başka, ekonomik olarak geçim olanaklarının kısıtlılığından dolayı gerçekleşmiş olan göçler, coğrafi şartlarda ve iklim şartlarındaki değişimlere bağlı olarak yapılmış göçler de vardır. Araştırmamıza konu olan İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt grupların göçleri yukarıda sayılan göç biçimlerinden farklı olarak yaşam tarzı biçimindedir. Yaşam tarzı olması anlamında mevsimlere bağlı olarak grupların sahip oldukları sürülerle birlikte yaylaklar ve kışlaklar arasında yaptığı bu göç transhüman kavramı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu anlamda yukarıda

sayılan göç biçimleri araştırmamızdaki göç biçiminden farklı olup göç kavramının açılanmasına katkısı noktasında ele alınmıştır. Tüm bunların dışında biz burada esas olarak daha çok politik birtakım kararlara bağlı olarak göç ve buna bağlı olarak iskân ettirilme politikaları ve neticesinde ortaya çıkan tabloyla ilgileneceğiz. Bu politik gücün kullanılmasında esas itibariyle kendi içinde ekonomik coğrafi ve güvenlikle alakalı yönlerinin de olduğu hatırlatılmalıdır. İleride ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı gibi bu politik gücün kullanılmasının ülkemiz toplumsal ve ekonomik yapısı üzerinde azımsanmayacak kadar büyük bir etkisi olmuştur. Tezimiz de İslahiye bölgesinde konar-göçer aşiretlerin iskân ettirilmesiyle ortaya çıkan yapının, ekonomik alanda grupların değişime sundukları mallarla birlikte oluşturulan işbölümünün bu etnisiteler arasında nasıl oluşup devam ettiğiyle ilgili olarak ortaya konacaktır.

Bazı insan topluluklarının göç etmesi iskânla sonuçlanırken bazı grupların göç olgusunu hayvancılığa bağlı olarak rutin bir hale getirdiğini biliyoruz. Bu göç döngüsünün, “İ.Ö 3000’den sonra yaygınlaşmaya başladığı ifade edilmektedir...Çobanlar çoğu kez, yılın her mevsiminde sürüleri için en zengin otlaklara giderek, az çok düzenli bir göç biçimi izlediler.”(Mc Neill, 1989: 30).

“ Avcı ve toplayıcı toplulukların farklı olarak, kendilerine yeterli bir ekonomiye sahip olmayan göçebe sürücü çoban topluluklar, bazı mevsimlerde bitkisel besin kıtlığı, bazı mevsimlerde de hayvanlarını beslemekte güçlük çekerler ve sürülerini kıran salgın hastalıklarda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bu nedenle yerleşik köyle barışçı (ticaret) ve savaşçı (yağmacı) ilişkiler kurma eğilimindedirler.”(Şenel, 1999: 22)

Araştırmamıza konu olan İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük aşiretlerin göç güzergahları ve yaylak- kışlak bölgelerinde karşılaştıkları diğer gruplarla ve yerleşik topluluklarla savaşçı ilişkiler kurmaktan öte ticari ilişkiler kurduklarını belirtmeliyiz. İleride değinileceği üzere Kürt ve Yörük aşiretler bu anlamda birbirinden farklılık gösterdiklerini belirtmekte fayda var. Kürt aşiretler Yörük aşiretlerden farklı olarak karşılaştıkları diğer gruplarla göç güzergâhları ve yaylak-kışlak mekânlarında ticaretin yanı sıra zaman zaman yağmacı ilişkiler kurduklarını Yörük aşiretlerin ise ilişkilerini

ticari boyutta kurduklarını eklemeliyiz. Yörüklerin kurdukları bu ilişki Kottak tarafından şöyle ifade edilir:

“Ayrıca tahıl elde etmek amacıyla çobanlar, tarım yapan topluluklarla alışveriş yaparlar ya da kendileri bir miktar tarımsal üretim veya toplayıcılıkta bulunurlar. Başlangıcından bu yana çobanlık ile tarım birbirlerine bağımlı uğraşlar olagelmıştır.” (Kottak, 2001: 181)

Göçebe–yerleşik toplulukların karşılaşmaları, neolitik çağdaki çiftçi çoban ayrımının ardından, tarafların birbirine bağımlı kılınması noktasında ticaretin kadim örneklerine işaret eder.

“Neolitik toplumlarda, kimi yazarların(avcı-toplayıcı ayrımının ardından) ikinci toplumsal işbölümü olarak adlandırdıkları çiftçi ve çoban toplulukların birbirinden ayrılışına tanık oluruz. Çiftçi topluluklar genellikle su kıyılarında kurdukları köylerinde yerleşik bir yaşam sürdürürken, çoban toplulukların sürülerinin peşinde göçer ya da yarı göçer bir hareket örüntüsü izlemektedirler. Neolitiğin yaygın ticaret bağıntıları da genellikle bu göçer, yarı- göçer topluluklarca gerçekleştirilmektedir. Çiftçi ve çobanlar süreç içinde karşılıklı bağımlılığa dayanan bir ortakyaşarlık gerçekleştirmişlerdir: çobanlar, tarımsal ürünleri ve kap-kacağını neolitik köylerden sağlarken, bu köylere havyan ürünleri ve uzaklardan taşıdıkları(volkanik taşlardan imal edilmiş gereçler, takılar, değerli taşlar, kavkılar vb.)getirmektedirler.”(Özbudun Antropolojiye Giriş yayınlanmamış ders notları)

Yukarıda alıntılanan bölümlerde de göze çarptığı gibi hayvancılığa dayalı bir geçim biçimi olan konar-göçerlik, sürülere, mevsimsel değişimler bağlantılı vejetasyona bağlı olarak rutin bir göç döngüsünün (transhümansın) içinde cereyan etmiştir. Bu göç döngüsü onları tarımcı topluluklarla alışveriş içine sokmuştur. Burada tarımcılarla çoban topluluklar arasında yaşam tarzı ve bu tarza bağlı ortaya çıkan ekonomik yapıları açısından birbirini dışlayan ama çoğu zaman birbirine bağımlı bir ticaret etrafında tamamlayıcı bir yapı arz ediyor oluşları önemlidir. Yani farklı ekonomik etkinlik alanlarında belirli bir işbölümünü oluşturabiliyor olmaları göze çarpmaktadır. Dışlayıcı olması çoban toplulukların sürülerinin tarımcı toplulukların ekili alanlarına kimi zaman zarar vermesiyle açıklanabilir. Tezde, yerleşmeden önce aynı geçim biçimini paylaşan, fakat farklı etnik yapılara mensup konar-göçer toplulukların yerleştikten sonra İslahiye

bölgesinde vuku bulan toplumsal işbölümünün oluşum şartlarıyla ve ortaya çıkan bu yeni durumla ilgileneceğiz.

İslahiye yöresinde yerleşmeden önce göçebe olarak yaşamını devam ettiren Kürt ve Yörük gruplarda ve genel olarak göçebe yaşam tarzında göç etme, birbirinden farklı şekillerde gerçekleşir.

“Çobanlıkta iki tür hareket örüntüsü söz konusudur: konar- göçerlik ve yaylacılık Her iki durumda da hayvan sürülerinin mevsimsel değişmelere bağlı olarak, belirli otlak (yayla) alanlarına hareket zorunluluğu esastır. Göçer çobanlıkta bütün bir grubun- kadın, erkek ve çocuklar- yıl boyu hayvanlarıyla birlikte hareketi (göçü) söz konusudur. Yaylacılıkta ise, grubun yalnızca bir kısmı sürüleri izlerken, geri kalanı köylerinde ikameti sürdürür. Yıllık göç güzergâhlarından göçerken göçerler, daha yerleşik gruplarla tahıl ve diğer bazı ürünler için alışverişte bulunurlar. Yaylacıların tarım ürünleri için ticarete ihtiyacı yoktur. Zira nüfusun yalnızca belirli bir kesimi hayvan sürülerine eşlik ederken, (diğer) yaylacılar yıl boyu köylerinde kalıp kendi tahıllarını yetiştirebilmektedirler.” (Kottak, 2001: 281- 282)

İsmail Beşikçi yaylacılık, yarı-yaylacılık ve transhumans’ın çoğu zaman aynı özellikleri taşıdığını ve kabaca bu üçünü gerçek göçebelerden ayıran şeyin transhüman, yarı-yaylacılık ve yaylacılıkta sadece hayvanların göç ettiriliyor olması ve saban kültürünün desteklediği bir yapıya sahip olmalarının olduğunu belirtir. Esas itibariyle Beşikçi yaylacılık, yarı-yaylacılık ve transhumans’ı ortak paydada buluşturma eğilimindedir. Gerçek göçebelik dediği kavramda ise bütün bir yıl boyunca sürüleriyle birlikte mevsime göre insanlarla birlikte yer değiştirmeye dayalı bir geçim sistemine vurgu vardır.

“Gerçek göçebelik sabit bir konuta bağlı olmadan ekip biçme, bitki ve ağaç yetiştirme gibi faaliyetler dışında, tarımın yalnızca hayvancılık kısmıyla uğraşan, hayvanlarına daha iyi otlaklar bulabilmek için mevsim ve bitki örtüsü durumuna göre yayladan yaylaya, yayladan ovaya ve steplere göçen daima çadır hayatı yaşayan ve üyeleri arasında soy-sop ilişkileri kuvvetli olan bir insan grubunun faaliyetidir.

Yaylacılık, step bölgesi temeli üzerinde, tarla tarımı faaliyetleri ile birlikte hayvancılık yapan, yaz aylarında sürülerin daha iyi beslenebilmesi ve daha iyi ürün elde edebilmesi için, 1,5- 2 ay yaylaya çıkan insanların faaliyetidir.”(Beşikçi, 1992: 38- 39- 40)

İslahiye bölgesi iskan hadisesi evvelinde göçebe Kürt ve Yörük aşiretlerin kışlak yeri olmuştur. Buradaki aşiretlerin yaylak ve kışlak yerleri az çok belirginlik arz eder. Ele alınan bu aşiretleri göç etmeye zorlayan ve onları bir anlamda buna mecbur eden şey, Amik ovası ve İslahiye bölgesinin o zamanlar iklim ve bitki örtüsünden dolayı yaz aylarında kalınmaya müsait olmayışı ve bölgenin bataklık ve sivrisineklerle dolu yapısının yaşamın idamesini ciddi anlamda zorlaştırmasıdır. Buradan bölgedeki aşiretlerin yazları bataklık olmayan yerlerde yaşamaları durumunda yerleşik hayata geçecekleri sonucu çıkarılmamalıdır. Göçebeliğin bir yaşam biçimi olduğu göz önüne alınacak olursa, buradaki grupların göç etmelerini, bölgenin iklim şartlarına bağlı olarak idame ettirdikleri ekonomik yapılarının gereği olarak bir anlamda mecburiyet şeklinde açıklayabiliriz. Zira ileride bahsedileceği gibi iskân neticesinde ovaya yerleştirilen aşiretlerin nüfusunun iklim ve çevresel şartlarla oluşan sıtma ve bataklığa bağlı hastalıklardan mütevellit ciddi oranda azaldığı ve uzun zaman küçük çocukların büyüyemeden, hastalıktan dolayı öldüğünden hala bahsedilmektedir.

5. BÖLÜM

5.OSMANLI DEVLETİ'NİN İSKÂN SİYASETİ VE FIRKA-İ İSLÂHİYE OLAYI

5.1. KURULUŞ VE GENİŞLEME DEVRİNDE OSMANLI İSKÂN SİYASETİ

İslahiye bölgesinin güncel toplumsal ve ekonomik anlaşılması, öncelikle Fırka-i İslâhiye olayını, bunun öncesinde de Osmanlı İmparatorluğu'nun ülke sınırları içindeki nüfusu yönlendirme ve düzenleme yöntemlerini anlamaktan geçer. Bu anlamda Osmanlı iskân siyaseti İslahiye bölgesinin ekonomik, siyasi ve etnik yapısının ana oluşturucu eksenidir. Osmanlı iskân siyaseti aşağıda anlatılan şekillerde ve sebeplerle gerçekleşmiştir.

“Tarihte yer alan büyük imparatorlukların, kuruluş ve parçalanması sırasında büyük nüfus hareketleri yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da kuruluşundan yıkılışına kadar hükmettiği topraklar üzerinde büyük nüfus hareketleri yaratmıştı. Kuruluş, genişleme, duraklama ve gerileme dönemlerinde siyasi ekonomik ve toplumsal birçok parametreye bağlı olarak farklı göç ve iskân politikaları uygulanmıştır.

İmparatorluğun kuruluşunda gaza ve cihat düşüncesinin belirleyiciliği, genişleme döneminde, dışa dönük bir iskan politikasının da bir zemini olmuştu. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerileme döneminde hristiyan topraklardan kovulan müslüman göçmenlerin ve göçebelerin iç bölgelerde uygun sahalara yerleştirilmesi suretiyle içe dönük bir iskan politikası uygulanmıştı..”(Dündar, 2002: 40)

Osmanlı iskân siyasetinin başlıca aktörlerinden birisi göçebeler olmuştur. Osmanlı devleti göçebeleri yerleştirmeye çalışmış ve bunun için bazı yöntemler kullanmıştır. Bunlardan birisi derbent teşkilatıdır.

“Derbendler de devletin kullandığı iskân ve yerleştirme usullerinden birini teşkil etmiştir. Bu vasıta ile iç iskan meselesini halle matuf olarak başıboş, yurtsuz kimseler toprak sahibi yapıyor ve boş arazi de ziraate açılıyordu.”(Orhonlu, 1990: 10)

“Konar-göçer başı boş kimselerin derbendci tayin edilerek, derbendlerde iskân edilmeleri, kendilerine evler inşa edebilmek, ziraat yapabilmek için toprak verilmesi keyfiyeti yeni bir iskân siyasetini ortaya koymakta idi. Başı boş kimseleri bir derbend başında yerleştirerek onlara arazi veren, vergiden muaf tutan hükümet, mukabilinde onlardan derbendcilik hizmetinin ifasını istiyor, böylece bir iskân meselesini

hallediyordu. Her derbend mahalinde az zaman sonra birer iskan yeri doğarak köy haline inkılap ediyordu.”(Orhonlu, 1987: 31)

Bunların dışında konar-göçer aşiretlerin kendi istekleri ile yaylak veya kışlak mekânlarına iskân olduklarını da belirtmeliyiz.

Şu halde Osmanlı İmparatorluğunun kendi topraklarındaki nüfusunu ve fethedilen yerlerdeki nüfusu gerek ekonomik, gerekse siyasi olarak hâkimiyetine alabilmek maksadıyla iskân ettirdiğini görüyoruz. Burada, Osmanlı tebaasının istikrarlı bir homojenlikten uzak, sürekli hareket halinde olduğu da göze çarpıyor. Aşiretler başka yerlere sürülüyor, cazibe merkezleri yaratılarak gitmeleri teşvik ediliyor böylece etnisiteler arası sınırlar sürekli bir değişim ve hareketliliğe imkân sağlıyor. Kuruluş ve genişleme devri iskân siyasetinde gözetilen nokta gayrimüslim-müslim ahali arasında yeni fethedilen yerlerde Müslüman nüfusu arttırarak oralarda yönetimin kolaylaştırılması ve nakledilen Müslüman nüfusun gayrimüslim nüfusu etkileyerek İslamlaştırmasının önünün açılması söz konusudur. Osmanlının bu dönem iskân politikalarında sözün modern anlamında etnik bir ayrımcılığa rastlanmamakla birlikte dini bir yön göze çarpar. Etnik bir iskân politikası ancak 19. yüzyılda ortaya çıkacaktır. Bu konuyu Fırka-i İslâhiye olayını merkeze alarak ileride inceleyeceğiz.

Kendi toprakları ve fethedilen yerlerdeki boş toprakların yine “başıboş” insanlar tarafından iskân edilmesindeki etkenlerden biri de ziraat toplumu olan Osmanlının düzenli vergi gelirlerini temin etmektir; zira gelirlerin çok büyük bölümü bu yolla elde ediliyordu.

Askeri yönden ise derbend teşkilatı vasıtasıyla iskân meselesinin halli, bu başıboş konar-göçerleri hem güvenlik için bir tehlike unsuru olmaktan çıkarmaya hem de dışarıdan gelebilecek bir saldırı karşısında tampon bölge oluşturmaya yarıyordu. Dervişlerin ve zaviyelerin iskân amacıyla kullanılmasındaki amaç ise fethedilen bölgenin Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılmasını sağlamaktır.

Osmanlı kuruluş ve genişleme devrinde Rumeli’nden Anadolu’ya, Anadolu’dan da Rumeli’ye gayrimüslim ve Müslimleri yer değiştirterek çift yönlü bir nüfus hareketi yaratmıştır.

“Rumeli’nin İslamlaştırılması için izlenen yöntem, hristiyan unsurunun ‘ kısmen dahi olsa Anadolu’ya nakledilerek Rumeli’de azaltılması keyfiyetidir.’ [Bunda] iskân ve temsil [asimilasyon] meselesi başta gelir. Bir anlamda yapılan bu iç mübadele ile Rumeli’nin Türkleştirilmesinin yanı sıra Anadolu’daki diğer Türk beylikleri de mas olunacaktı.”(Dündar, 2002: 42)

Sürgün metoduyla iskân Osmanlı’nın bir diğer iskân politikasını oluşturur.

“Osmanlı’nın sürgün hadisesini bir iskân metodu olarak kullanmasındaki amacı kendi yönetimine muhalif olabilecek bölgesel güç odaklarını dağıtmaktı” (Dündar, 2002: 42)

“Özetle bu dönemde padişah, Müslim-müslim, gayrimüslim-müslim ve gayrimüslim-gayrimüslim toplulukları birbirine karıştırarak, yerel beylere bağımlılığı azaltıcı, sultana bağlılığı arttırıcı bir nüfus ve iskân politikası uygulamıştır.” (Dündar, 2002: 43)

5.2. DURAKLAMA VE GERİLEME DÖNEMİ OSMANLI İSKÂN SİYASETİ VE FIRKA-İ İSLÂHİYE OLAYI

17. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki yerel iktidar odaklarının gücü arttı ve bu durum 19. yüzyılda en yüksek noktasına ulaştı. Bu odaklar büyük ölçüde bölgelerdeki aşiretlere dayanıyordu. Doğu vilayetlerinde Çukurova ve Halep bölgesinde durum böyleydi. Bu nedenle Osmanlı devleti bu aşiretleri iskân etmek ve yerel egemenleri tasfiye etmek için özellikle Çukurova ve Halep bölgesine yönelik olarak harekâta girişti. Bu harekâta Fırka-i İslâhiye harekâtı denilmektedir. Bu harekâta kadar olan süreç aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

Türklerin Anadolu’ya girişinden sonra sürekli bir yer değiştirme, iskân ve şenlendirme¹ gibi nüfus hareketlerinin vuku bulduğunu biliyoruz. Bu iskânlardan bazıları konar-göçer toplulukların tabiatı gereği olagelirken bazıları zorlamalar, diğerleri ise boş tarım arazilerinin kullanıma açılması amacını taşımaktadırlar. Osmanlı Devletinin, pek çok devlet gibi, amaçsız ve plansız yer değiştirmelere, yani göçerliğe pek sıcak bakmadığı söylenebilir. Ancak kontrolü oldukça problem teşkil eden insan kitlelerini, kontrollü bir şekilde çeşitli yöntemler altında kendilerinden optimum düzeyde yararlanmak, yani bu kitleleri “yararlı” hale getirmek düşüncesiyle göçleri ve yer değiştirmeleri

¹ Şenlendirmek: (Bir yeri) Meskûn, bayındır duruma getirmek(Milliyet, 1993: 2235)

yönlendirmeye çalıştığını ifade etmek mümkündür. Bu anlamda klasik dönem Osmanlı Devleti göç hadisesinden rahatsız görünmez(Sancar, 2002: 908).

Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin, belirli ölçülere bağlı olarak göçe hoşgörü ile yaklaşırken, ölçülere sığmayan insan kitlelerinin yer değiştirmelerine seyirci kalır durumunda olmamak için, bu grupları sürekli hükümler ve fermanlarla disipline etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu disipline etme şekillerinden biri ve en önemlisi de konar-göçer aşiret veya toplulukların iskân ettirilme çabasıdır.

“İskân en geniş manasıyla bir beşeri yerleşmedir. Mevsimlerin seyrine uyarak yer değiştiren, yazın yaylaya çıkan, kışın ovaya inen yarı göçebe grupların bir müddet için yerleşmeleri; yerleşik insan topluluklarının münferit mesken, çiftlik, köy, kasaba, şehir, geçici veya devamlı, toplu veya dağınık, küçük veya büyük bütün yerleşmeleri, iskân olayı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla iskân, devletlerin ekonomik ve idari meseleleri ile yakından alakalı olması yanında, toplumu da büyük oranda ilgilendirir. Çeşitli milletlere mensup gruplardan teşekkül etmiş bir toplumda merkezi iradenin kuvveti, takip ettiği planlı iskân politikası ile doğru orantılı gelişmiştir. Aynı şekilde nüfusun ekonomiye kaydırılması meselesi de iskân politikasının şekliyle ilgilidir.” (Halaçoğlu, 1999: 581)

Nüfusun tarımsal üretime kaydırılması ileride değinileceği üzere, Osmanlı'nın 19. yy'da çektiği ekonomik sıkıntılardan ve borç yükünden kaynaklanır. Konar-göçer aşiretlerin devletin ekonomik kontrol alanının dışında hareket ediyor olması yüzünden, bu aşiretlerin üretime sevk etmek amacıyla iskân ettirilmesi, yeni gelir kaynaklarına kapı açması açısından, 19. yüzyılda Osmanlı için daha da önem arz eder bir duruma gelmesine sebep olur(Halaçoğlu, 1999: 581).

“Osmanlı Devletinde, kuruluş ve genişleme, duraklama ve nihayet gerileme devri olarak nitelenen dönemlerinde siyasi, iktisadi ve içtimai duruma göre farklı iskân uygulamaları görülür. Nitekim kuruluş ve genişleme dönemlerinde, elde edilen yeni topraklara bir vatan telakkisiyle Türk nüfus nakledilmesi, devletin “dışa dönük” olarak adlandırılacak bir iskân politikası takip ettiğini göstermektedir. Buna karşılık devletin uzun savaşlar yaptığı dönemlerde memleket içinde meydana gelen asayişsizlik, vergi adaletsizliği vs gibi sebeplerle meskûn yerlerin boşalması, “harap ve sahipsiz yerlere aşiretlerin yerleştirilerek şen ve abadan edilmesi” şeklindeki bir düşüncelyi doğurmuştur. Dolayısıyla bu devirde bir “iç iskân meselesi” ortaya çıkmıştır. Bu durum özellikle 1774'ten itibaren, düşman elinde kalan topraklardan yeni sınırların gerisine doğru başlayan ve gittikçe hızlanan göç hareketleri ile yeni boyutlar kazanmıştır. Böylece XIX. yy'ın iskân meselesinde önemli bir yeri olan göçmen meselesi ve bunların yerleştirilmeleri ağırlık kazanmıştır” (Halaçoğlu, 1999: 581)

İşte 19. yüzyılda Tanzimatla başlayan yoğun iskân hareketi Osmanlı'yı geç kaldığı yenileşme süreciyle birlikte göçlerin ve sistemin yeniden tanzim edilmesine zorladı. Bu yenileşme hareketlerine bağlı iskân hadisesine girmeden yine bu iskân hadisesinin hangi şekillerde gerçekleştirildiğini görmek üzere Halaçoğlu'na dönelim. Halaçoğlu, bu iskânın yapılma şekillerini ve amaçlarını altı maddede toplar:

- 1.Konar-göçerlerin terkedilmiş harap ve boş alanlara yerleştirilmesiyle
 - a)Başiboş konar-göçer unsurların şekavetlerini önlemek ve yerleşik ahaliye yaptıkları zararları sona erdirmek
 - b)Boş ve harap yerleri imar ederek şenlendirmek ve ziraata açmak
 - c)Yeni mamureler kurmak
- 2.Yerlerini terk eden ahalinin eski yerlerine yerleştirilmeleri
- 3.Derbend, han ve vakıf tesislerinin yeniden tanzimi
- 4.Konar-göçerlerin yaylak ve kışlaklara iskânı
- 5.Sürgün yoluyla yapılan iskânlar
 - a)Aşiretlerin cezalandırılması gayesiyle yapılan sürgünler
 - b)Güneyde asi Arap kabilelerine karşı bir set teşkili için yapılan sürgünler
- 6.Konar-göçerlerin kendiliğinden yerleşmeleri (Devletin sıkı takibine maruz kalan aşiretlerin yerleşmeleri, Reyhanlı Aşireti gibi) (Halaçoğlu, 1999: 584).

Osmanlı esasen kuruluşundan itibaren nüfusu yoğun bir şekilde, üretime kazandırılacak veya güvenliğe hizmet edecek alanlara yeni aktarımı yolunda planlı bir şekilde iskân siyasetine başvurmuştur. Bu kimi zaman istekli yerleştirmeler olurken kiminde sürgün ve zorla yerleştirme biçiminde tezahür etmiştir. İşte 18. ve 19. yüzyıllarda vuku bulan iskânlar genellikle istekli yerleştirmeler biçiminde olmamış, yenileşme hareketine paralel bir seyir izlemiştir.

Osmanlı, yeniliği ciddiye almaya başladığında, Avrupa'da ulus-devletler kurulmuş ve kapitalizm yerleşik nizam haline gelmişti. Kaybedilen topraklar, ticaret yollarının değişmesine mukabil giderlerin artması/gelirlerin azalması, kaybedilen savaşların girdi hanesine yazılıp vergilerin ve yeni gelir kaynaklarının yaratılamaması Osmanlının en önemli sorunu idi. Bunun için 18. ve 19. yüzyıllarda Batı'dan birçok uzman getirilip bozulan teşkilatların yenilenmesi yolu seçilmişti.

Dolayısıyla bu yeniden yapılanma sürecindeki boşluklardan aşiretler ve benzeri topluluklar kendilerine göre iktidar odakları yaratmaya başladılar. Bununla ilgili Osmanlı'da, ayanların saf dışı bırakılıp, yerine aşiretlerin ve aşiret reislerinin kendilerinin geçmeleri şeklinde tezahür eden birçok örnek de bulunmaktadır. Bu yeni durum vergilerin merkeze akışını da ciddi bir şekilde engelliyordu.¹

Zira mesela vergi konusu gündeme geldiğinde, 1256/1839 yılında Tanzimat'a uygun olarak aşiretlerin mal ve mülklerinin yazılması ve bundan sonra herkesin tahammülüne göre vergi vermesi Meclis-i Vala tarafından karara bağlanmıştı. Yine askerlikle ilgili yeni hükümlerin aşiretler arasında hemen tatbiki ilgililere emredilmişti. Bu arada gerek vergi verecek gerekse askere alınacak kimselerin tespiti için sağlıklı bir nüfus sayımı icap etmekteydi. Hâlbuki konar-göçerlerin yerleri ve nüfusları sağlıklı bir şekilde tespit edilemiyor ayrıca aşiretler de mevcut statülerini devam ettirip, yeni yükümlülükler altına girmek istemiyorlardı(Saydam, 1999: 181). Tüm bunlar aşiretlerin hizaya getirilmesi ihtiyacını zorunlu kılıyordu. Fakat bu konudaki çabalar, neticenin istendiği şekilde ortaya çıkmasına yardımcı olmamıştır.

Aşiretlerin iskânı için;

“1842’de bulunan hal çaresi yaylak ve kışlak için başka yerlere gitmeyerek bulundukları sancak ve kazada bulunan geniş topraklarda bu ihtiyaçlarını karşılamaları yoludur; kışlaklarında iskân edilecek konar-göçerler, ordu için de yeni ve taze bir kuvvet kaynağı teşkil edeceklerdi. Aşiretlerin iskân edilecekleri topraklar hangi sancak ve kaza içinde ise, hepsi o yerin müşir, kaymakam ve müdirleri idaresinde bulunarak zikredilen sancaklardaki boş yerlere yerleştirileceklerdi. Bunun için boş, terkedilmiş olan toprak ve tarlaları onlara tahsis ederek, yerleşmiş olan ahali gibi ziraat ile meşgul olmaya teşvik edilmeleri öngörüldü” (Orhonlu, 1987: 114).

¹ “Konar-göçerler vergi vermekle mükellef olan raiyat sınıfına dahil olup bennak ve mücerred [Bennak, tam yahut yarım çift arazisi olmayan fakat geliri olan, evli, bir yerde yahut babasının yanında oturan kimsedir. Mücerred, bekar olup kazancı yerinde olan erkek nüfusa verilen isimdir(İnalcık, 1959: 587-599)] olarak toprağı ve davarı olan hane esasına göre vergi veriyorlardı. Konar-göçerlerden alınan en önemli vergi koyun resmi olarak geçen ağnam resmidir. Ayrıca resm-i yaylak, resm-i kışlak, adet-i çoban-beyi, bad-ı heva ve diğer bazı vergileri ödemekle yükümlü idiler. Bu halde konar-göçerlerin vergileri yaşayış tarzlarına uydurulmuştu”(Sancar, 2002: 908)

Devletin kuvvetli olduğu zamanlarda aşiretlerin çıkardığı problemler fazla olmayıp kanunların öngördüğü çerçevede hayatların sürdürmekteydiler. Ancak devlet otoritesinin zayıfladığı zamanlarda özellikle konar-göçerlerin ortaya çıkardıkları problemlerin boyutları genişti. Toplumun genel çözülmeye başladığı yıllarda aşiretler, diğer toplum katmanlarına nazaran daha teşkilatlı güç olduklarından, yerleşik halk ile daha zayıf olan aşiretler üzerinde tam anlamıyla tahakküm kurmaktaydılar. Tanzimat'tan hemen önceki yıllarda yaşanan geçiş dönemi problemleri sırasında, bu aşiretlerden kaynaklanan eşkıyalık olayları bir hayli artmış ve yetkililer ortaya çıkan asayişsizliği doğrudan devletin zayıflığına bağlamışlardı. Yukarıda da belirtildiği üzere, devletin bu dönemlerdeki zayıflıklarından faydalanan birçok aşiret, topluluk, kişi olmuştur. Yunanistan'da Yanyalı Ali, Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Çukurova'da Kozanoğulları gibi. Çukurova'da hüküm süren Kozanoğulları devletin bu güçsüzlüğünden faydalananarak Kozan ayanlığını ele geçirmişlerdi.

Kozan Sancağı ve çevresi dağlık olduğu için Kozanoğulları'na bağlı aşiretlerin iskânı bir türlü mümkün olamamıştır. Bu yüzden Kozanoğulları ve cemaati bu bölgede kolayca hâkimiyet kurmuşlar, devlet kendileri ile anlaşmak yoluna gitmiş ve Kozanoğulları'na bazı görevler vermiştir. Kozanoğulları devletin isteği üzerine civarlarındaki eşkıyaların cezalandırılması ile uğraşmıştır(Özkaya, 1978: 710). Ancak bunun dışında çoğu zaman başına buyruk bir tarzda hüküm sürüyor, pek çok yükümlülüğünü yerine getirmiyordu. Özellikle vergilerin toplanması ve merkeze nakledilmesi ve orduya asker temini gibi önemli görev ve yükümlülükler yerine getirilmiyordu.¹

Osmanlı yenileşme hareketleriyle, orduda da birtakım yeni düzenlemeler getirmeye çalışıyordu. Yeniçeri Ocağı'nın lağvından sonra askere alınmalarda yeni bir usul uygulanmaya başlandı. Bu yeni usul ad çekme, yani kura sistemiydi. Bu usul 1846'da çıkarılan kanunla düzenlenerek yürürlüğe kondu. Buna göre her yıl kaza meclislerinde oluşturulan kura meclisleri önünde kura çekilerek askere alınacaklar belirlenecekti. İşte bu yeni düzenlemelere aşiretlerden tepkiler gelmişti. Aşiretler bırakın kura meclislerinde

¹ Bkz. Cevdet Paşa(1980: 113- 123), Saydam(1999: 182- 183)

askere alınmayı, askerlik hizmetini tamamen reddetmekteydiler. Ancak devlet, aşiretlerin iskânı ve modern kurumlara uyarlanması konusunda kararlıydı:

“Tanzimat’tan bir yıl sonra hükümet, aşiretleri Tanzimat-ı Hayriye usulüne dahil etmek için bulundukları mahaller, hane miktarları, nereye yerleştirilebilecekleri, beylerin kimler olduğu gibi konularda ayrıntılı layihalar hazırlanmasını taşra teşkilatlarına emretti. Yalnız işlem yapılırken aşiretlerin telaşlandırılmamasına dikkat edilmesi bilhassa tembihlendi.

.....

Hazırlıklar tamamlanıncaya değin aşiretlerin halka zarar vermesini önlemek maksadıyla ilk olarak yaylak ve kışlakların sınırlandırılması yoluna gidilerek iskân kavramına alıştırmaları sağlandı.” (Saydam, 1999: 186)

Yukarıda bahsedilen asker alımlarının düzenlenmesi Prof Faruk Sümer’e göre hükümeti iskân hadisesine iten en önemli nedendi. “Hükümetin Fırka-i İslâhiye’yi göndermedeki asıl gayesi Çukurovalılara daha iyi hayat sağlama hususu ile değil, şiddetle çekmekte olduğu asker sıkıntısını gidermek maksadı ile ilgili idi.”(Sümer, 1972: 197) Bir diğer sebep ise, daha önce değinildiği gibi vergi ve asker alımlarının sağlıklı bir şekilde düzenlenebilmesi için gerekli olan nüfus sayımları idi.

Tüm bu sebeplerin yanı sıra, bilindiği gibi Amerikan İç Savaşı nedeniyle dünyada ciddi bir pamuk sıkıntısı yaşanıyordu. İngiliz sanayisinin ve dünya sanayi devriminin motoru sayılan dokuma sanayinin ham maddesi olan pamuğu İngilizler artık Amerika yerine Mısır, Hindistan ve Çukurova’dan temin etmek istiyordu. Bu vesileyle isyan halinde olan bu bölgenin tanzimi bir kat daha fazla önem arz ediyordu. Çukurova ve civarındaysa isyan halinde bulunan bu aşiretlerin durumu ise şöyleydi:

19. yüzyıl başlarında Güneydoğu Anadolu ile Halep eyaletlerinde bulunan aşiretler, güneyden gelen Arap aşiretlerin baskısı ile yerlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Halep eyaletinin çöl tarafında ve Fırat nehri civarında bulunan Ben-i Said gibi sayıca çok olan kabileler harekete geçmiş, bunlara Vahhabi baskısı dolayısıyla Aneze aşireti de katılmıştı. Böylece 1815’te bütün Suriye tarafında bulunan köyler ve ekili alanlar tahrip edilmişti. 1837 yıllarında Mardin-Bağdat arasında bulunan Tay ve Aneze aşiretleri, yerleşmek üzere bulunan Türkmen aşiretlerini baskı altına alarak onları yerlerinden oynatmışlardı. Bu baskı karşısında o tarafa kışlağa giden Türkmen aşiretleri Anadolu

tarafında yeni yurtlar edindiler. Tanzimat'la birlikte aşiretlerin bulundukları devlet tarafından aşiret reisine verilen mühürlü mürur tezkeresi ve kefil göstermek suretiyle eyalet haricine çıkmalarına olanak sağlamıştır(Halaçoğlu, 1999: 585).

Ayrıca daha önce belirtildiği gibi Kozanoğulları bölgede ayanlığı ele geçirmiş 1833'te Mısır ordusu komutanı İbrahim Paşayı dahi bozguna uğratmışlardı.¹ Mısır ordularını bozguna uğratan Kozanoğlu Çadırcı Mehmet Ağa bu galibiyetin verdiği güçle hükümetin emirlerini dinlemiyordu. Bir defasında kendisine verilen emre cevaben padişaha “Ammimoğlu bunca memaliki almış bir avuç Kozan'ı bana çok görmemelidir” (Cevdet Paşa, 1980: 121) demişti.

Ortaya çıkan bu şekavet ortamının ve hükümet görevlilerinin basiretsizliğinin özellikle Güney Anadolu'da ayan, eşraf, hanedan, aşiret reisi, derebeyi gibi isimler verebileceğimiz mahalli güçlerin ortaya çıkmasına sebep olduğundan bahsedilmişti. Tarsus'tan Antakya'ya kadar olan sahada bu ayan veya hanedanlar devlet otoritesinin yerini almıştı. Bunlar 19. yüzyılın ilk yarısında etkinliklerini daha da arttıracaktı. Ne ki, Osmanlının bu şekavete karşılığı ağır olacaktı.

Fırka-i İslâhiye hadisesine geçmeden önce genel durumun anlaşılması açısından bölgedeki aşiretlere ve önemli aile gruplarına bakmak yararlı olacaktır.

Çukurova'da: (1) Kozanoğulları, (2) Avşarlar, (3) Ceritler, (4) Tecirliler, (5) Sırkıntılar, (6) Bozdoğanlar, (7) Gençogulları, (8) Güveloğulları, (9) Farsahlar (Varsaklar).

Cebel-i Bereket Dağlarında: (1) Ulaşlılar, (2) Fettahlioğulları,

Payas ve Dört Yol Yöresinde: (1) Özeriloğulları, (2) Küçükaliogulları, (3) Karamustafaoğulları.

Kürt Dağında: (1) Okçu İzzettinli, (2) Amiki, (3) Şeyhanlı.

Dumdum Ovasında: (1) Celikanlı, (2) Delikanlı.

Ayrıca Keferdiz'de (şimdiki adı Sakçağözü) Kösağalar, Hurşit ağalar bulunmaktaydı. Bu aşiretlerden başka Reyhanlı, Karacalar, Yağbasan, Kapulu, Kırıntılı, Lek, Hacılar, Karafakılı, Kökülüoğulları, Menemencioğulları, Karsantioğulları gibi aile grupları ve

¹ Durumun farkında olan M. Ali Paşa oğluna “Oğlum İbrahim ovadaki devlet ordularına ne yaparsan yap, fakat dağdaki Türkten çekin” (Cevdet Paşa, 1980: 127) demişti

aşiretler bölgenin muhtelif yerlerinde yaşamakta olup kimileyin devletle iyi ilişkiler kurdukları söylene de geneli itibariyle devletin politikalarını uygulamaktan uzak bir görünüm arz etmekteydiler.

1866 yılında, o zamana kadar hiçbir şekilde iskânlarına muvaffak olunamamış olan Güneydoğu Anadolu'daki aşiretlerin te'dip ve iskân işi ele alındı. Bunun için oldukça geniş bir komisyon teşkil edildi. Adı Fırka-i İslâhiye olup, emrinde bir de askeri birlik bulunmaktaydı. Başında Derviş Paşanın bulunduğu bu heyette Cevdet Efendi (Paşa) de vardı. Takip edilen siyaset aşiretleri ister yaylaklarında ister kışlaklarında olsun, yerleşmeye ikna ederek göçebeliği terketmelerine çalışmaktı(Orhonlu, 1987: 115).

Ahmet Cevdet Paşa *Ma'ruzat*'ta Fırka-i İslâhiye ordusunun hazırlanış sebebi olarak Kırım Savaşında iyice hissedilen asker ihtiyacını karşılama amacını göstermektedir(CevdetPaşa, 1980: 113). Gayrimüslimlerin askere alınmalarının görüldüğü bir encümünde Cevdet Paşa:

“.....Hîn-i fetihten beri Gavur Dağı yani Cebel-i Bereket bir hâl-i isyandadır. Kozan Dağlarına Hükümet-i Devleti Aliyye hiç girmedi..... ve buraları birer eşkiya yuvası olup etraftaki caniler buralara iltica ile hükümetin pençesinden kurtuluyor ve bu dağların sebebine bir çok aşair dahi beva-d-i isyan ve ser-keşide dolaşiyor. Bunlar taht-ı inzibata alınsa nüfusça elimize pek çok sermaye geçer. Kur'a devreleri teneffüs eder.” (Cevdet Paşa, 1980: 115)

diyerek sebeplerin askeri yönünü açıkça ifade ediyordu.

Osmanlının Fırka-i İslâhiye'yi teşkil ettirmesinde önemli sebeplerden birisi de daha önce değinilen pamuk mevzuudur. Tanzimat idarecileri iskânlar neticesinde zirai üretimi arttırma yoluna giderken aynı zamanda ülkenin imarı üzerinde de duruyorlardı. Ülkenin mamur hale getirilmesi ve dolayısıyla “mülk ve milleti ihya etmek” düşüncesi hâkim olmaya başlamış ve bu çerçevede imar işlerinin hızlandırılması yol, köprü, su yolu gibi hizmetlerin yapılması üzerinde durulmuştu. Dolayısıyla iskân hareketi çok yönlü bir reform olarak karşımıza çıkmaktadır(Sancar, 2002: 913).

Osmanlı Devleti başından beri bir ziraat devleti olarak yapılanmış ve gelirlerinin büyük bir kısmını zirai üretimden aldığı aşar vergisi oluşturmuştu. Yukarıda Tanzimat

Dönemindeki zirai hedeflerden bahsetmiştik. Özellikle amacın zirai üretimi artırmak, ithal edilmesi yerine yerli üretim ve ticarete dönük tarım üretimi hususu üzerinde duruluyordu(Moisseyev, 1990: 1636).

1860'lı yıllarda Amerikan İç Savaşının başlaması dünya piyasalarında pamuğun önemini iyice arttırmıştı. En büyük pamuk alıcısı olan İngiltere, Amerikan pamuğu yerine ihtiyacını artık Mısır, Hindistan ve Çukurova'dan karşılamayı amaçlıyordu. 1861 yılından itibaren Çukurova pamuğu önem kazanmaya başladı. Yalnız bu dönemde Osmanlı pamuk üretimi yılda 50 bin balya ile çok düşük bir miktarda idi. Üstelik kalite olarak Mısır ve Amerikan pamuğu ile rekabet edemiyordu. Artık Tanzimatçılar pamuk üretiminin artırılması ve kaliteli pamuk yetiştirilmesi amacıyla pamuk tohumu getirttiler. Bununla da kalmayarak pamuk üretimini teşvik etmek amacıyla 1862 yılında bazı tedbirler almışlardı. Buna göre; pamuk üretim için hali arazileri tarıma açanların aşar vergisinden beş yıl muaf tutulması, pamuk gümrük rejimlerinin 10 yıl sabit kalması, pamuk işlemeye yönelik araç ve gereçlerin ithalinden vergi alınmaması, yol yapımında pamuk ekili bölgelere öncelik verilmesi yönlü teşvikler ihracata yönelik pamuk üretiminin ciddi bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Artık devlet yabancıların özendirmesiyle pamuk üretimine özendirmeyi resmi politika haline getirmişti(Sancar, 2002: 915).

İşte Osmanlı borçlarını ödemek amacıyla ve bir ekonomik dayanak bulmak isteğiyle pamuk üretimini teşvik ettirmiş, bunun önünde de ciddi engel olarak aşiretler ve onların şekavetini görmüştü. Ayrıca Osmanlı'nın, Mehmet Ali Paşa karşısında alınan yenilgiye karşılık çare olur düşüncesiyle Fırka-i İslâhiye ordusunu tesis ettiğini söylemekte yarar vardır¹. Tüm bu sebepler ve gerekçeleri anlattıktan sonra artık Fırka-i İslâhiye' nin teşkil edilmesi ve olayların nasıl geliştiklerine bakabiliriz.

“Her ne kadar Ahmet Cevdet Efendi'nin gayrimüslimlerin kuralara dahil edilmesi meselesi görüşülürken Güney Anadolu'nun 'hal-i isyanda' olduğunu belirterek bölgenin ıslah edilmesi teklifinde bulunduğunu, bunun kabul edilerek 'Anadolu cihetinin ıslahatı için bir fırka-i askeriye tanzim kılınmalıdır diyerek' kabul edildiğini belirtse de Kozan ve civarının Reşid Paşadan beri düşünüldüğünü yine kendisi anlatır. Neticede Fırka-i İslâhiye adında bir ordu teşkil edilerek

¹ Bkz. Dündar (2002: 54)

kumandanlığına Lofçalı Müşir Derviş Paşa, ‘fevka’l-âde me’muriyet-i muhsusa’ ile (idari işlerden sorumlu olarak)Lofçalı Ahmet Cevdet Paşa tayin edildi.”(Sancar, 2002: 914)

Zeybek bahadırları ve Arnavut güzide erlerinden oluşan yedi tabur asker seçildi. Kurt İsmail Paşa da Fırka-i İslâhiye’nin müfrezesi olarak Sivas tarafından Kozan’a iltihak edecekti. Ayrıca Arslan Bey 200- 300 kadar Gürcü ve Çerkez süvarisi ile Eleşkirtli Mehmet Bey de 200- 300 kadar süvari ile bu orduya iltihak edeceklerdi. Girit, Adana, Maraş ve Halep askerlerinin de birer tabur katılması ile Fırka-i İslâhiye’nin toplamı 15 tabur piyade, iki alay süvari ve 500- 600 kadar Çerkez, Gürcü ve Kürt atlılardan oluşuyordu. Ordu kumandanlarına verilen yetkiye göre “asker ve vergi bakayasının afvına ve şehriyye birkaç bir gurus kayd-ı hayat şartıyla ve emlak bedeli olarak maaş tahsisine” yetkiliydiler(Sancar, 2002: 917).

Hazırlıkları tamamlanan Fırka-i İslâhiye 28 Mayıs 1865’te İskenderun limanına çıktı. Kararlaştırılan stratejiye göre İskenderun Belen üzerinden Amik Ovasına geçerek Kürt Dağı ile Gâvur Dağı arasındaki ovanın ilerledikten sonra Ulaşlı aşiretlerinin limanla bağlantısını kesmeyi düşünmüşlerdi.

Kürt Dağları ile Gâvur Dağları arasındaki ovanın güney yarısı Hassa kazasının kurulması ile iskân edilmişti. Buradan hareket eden ordu Çerçili yakınlarındaki Nigolu kalesine ordugâh kurarak bu bölgenin iskânına başladı. Bölge Maraş-İskenderun ve Halep-Çukurova güzergâhında önemli bir yer işgal ediyordu. Hemen kalenin tamirine başlandı; ki kale İskender zamanından kalmaydı. Nahiyelerin nüfus tahrirleri yapıldıktan sonra, Kerkütlü, Çerçili, Hanağzı, Kürtbahçesi ve Eğrintili nahiyeleri Kürt Dağından Keferdiz nahiyesi ile Dumdum ovasında Delikanlı ve Celikanlı aşiretleri iskân edilerek bütün bu nahiyeler İslahiye adıyla bir kazaya bağlandı. Bu kasabaya Delikanlı ve Celikanlı aşiret ağaları ve bir miktar hane yerleştirilerek kazanın meclisi de bu aşiret ağalarından oluşturuldu. Maraş-İskenderun çöküntü ovasını içine alan ve İslahiye kazası merkez olmak üzere Hassa, İzziye(bugünkü adı Azaz) ve Bulanık(şimdiki Bahçe) kazalarından oluşan ve Maraş mutasarrıflığına bağlı bir kaymakamlık oluşturuldu(Halaçoğlu, 1987).

Cevdet Paşa ve Derviş Paşa Kozan'ın iskânından sonra Adana'ya gelerek birlikleri burada bırakıp ertesi yıl Adana, Tarsus ve Mersin taraflarını ıslahına devam etmeyi tasarlamışlardı. Fakat orduda kolera salgını olması, Adana taraflarında ise hala kolera görülmediğinden Adana'ya girmeyerek Payas üzerinden İstanbul'a gitmek zorunda kaldılar. Yaver Paşa (Adana Valisi) Fırkayı tanımayan Menemencioğlu Ahmet Bey ve Karsantioğlunu İstanbul'a sürerek Adana'nın da ıslahını tamamlamış oldu(Sancar, 2002: 918).

İskânın gerekçelerini, bölgenin durumunu, aşiret yapısını ve iskân hadisesini kısaca verdikten sonra, iskânın başarı ve başarısızlığının değerlendirilmesine ve onun eksik yönlerine ve bu konudaki yorumlara dönelim.

Ahmet Özdemir'e göre:

“Fırka-i İslâhiye devlet açısından başarılı olmuştur. Başiboş dolaşan Türkmenleri toprağa bağlamıştır. Fakat iskân yönetim hatalı ve yanlıştır. Devlet güçleri tüm güney Türkmenlerini ezmiş, sindirmiştir, Cevdet Paşanın Cahit Öztelli'nin ve diğer yazarların savlarının tersine acemice ve hoyratça yapılan bir iskândır. Bu iskânda çok kanlar dökülmüş çok ocaklar sönmüştür.”(Ahmet Özdemir'den akt. Bayazıt, 1989: 59)

Prof Besim Atalay Fırkanın aşiretlerin yaylaya göçü esnasında yapıldığını hazin bir şekilde ifade eder:

“Sivri adalı Avşar yiğitlerinin sarı çiçekli yaylalara bir an önce varabilmek için acele acele ettikleri bir vakitte, Osmanlı tavşan avına araba ile gittiği gibi topu, tüfeği ile ansızın çıkageldi. 1865 yılında bu âlemi beklenmeyen bir suretle ortadan kaldırdı. Kuru iskân imha demektir, asırlardan beri alışılan bir hayat tarzı, maişet birden bire değiştirilemez. Bunlar tedricen ıslah ve iskân edilmek lazım iken yapılamadı. Üzerlerine asker çekildi, ordular sevk edildi, topa tutuldu, obalar, yaylaklar, kışlaklar yıkıldı ve yakıldı, beyler kurşuna dizildi. Kadınlar ve çocuklar bile öldürüldü.”(Besim Atalay'dan Bayazıt, 1989: 58)

Yine Şemseddin Mursaloğlu iskân konusunda şu görüşleri ifade eder:

“Asırlardan beri diledikleri kadar sonsuz hürriyetlerin sahibi Reyhanlılar için düzenli hayata girmek pek zor olmuştur. Komşu Türkmen aşiretleri de yeni şartlara intibakta güçlük çekmişlerdi. Yazları yayla insanlarken, kışlakta iskân edilmek onlar için öldürücü şartlar getirmiştir. Bu sırda ova tamamen bataklıktır. Her aileye toprak verilmiştir, reform yapılmıştır fakat aşiret çiftçiliği bilmiyor elinde araç ve gereç yoktur, herkes şaşkındır. Yukarıda saadetlerinden bahsettiğimiz insanlar artık hasta, aç ve açıkta, çaresizlik içindedir. Yaylaya kaçmak isteyenleri önlemek

için boğazlar, geçitler asker tarafından tutulmuştur. Ancak birçok insan verilen toprakları hatta hayvanları bırakarak dağlara kaçıp kurtulmak istemişlerdir. Halk arasında şuursuz bir çırpınış başlamıştı, toprak değeri nedir o da bilinmiyordu. Civar dağlara hatta eski yurtlara, Uzunyayla'ya fırsat buldukça kaçan kaçanaydı. Ölen ölüyor Türkmen nüfusu günden güne eriyor ve azalıyordu. Halk umutsuz son derece bedbaht olmuştu.”(Şemseddin Mursaloğlu’ndan akt. Bayazıt, 1989: 60)

Halaçoğlu ise iskânın sadece bir askeri harekât olmadığından bahisle şunları söyler:

“Yakın tarihte yapılmasına rağmen Fırka-i İslahiye’nin icraatı bir askeri hareket gibigibi telakki edilmektedir. Hâlbuki 1865- 1866 yıllarında Çukurova, Gâvur Dağı, Kürt Dağı ve Kozan Dağları’nda devlet idaresini yeniden tesis eden Fırka-i İslahiye yalnız askeri tenkil hareketi olmayıp bunun yanında bilhassa konar-göçer oymakların, iskan ve yerleştirmelerinin de başarılı olduğu bir kuruluştur. Ayrıca bu icraat esnasında kurulan kasaba ve köyler, bu gün önemli merkezler haline gelmiş olup, çevre il ve ilçelerinde gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Yeni Türkiye’nin bugün nüfus bakımından dinamik ve hareketli olmasında XIX. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış bunun iskân ve yerleştirme harekâtlarının rolü büyüktür.” (Halaçoğlu, 1973: 1)

M. Fatih Sancar iskân meselesini daha çok ekonomik parametreler ışığında değerlendirir:

“Fakat denilebilir ki 19. yüzyılda aşiretlerin iskânında büyük başarılar kazanılmış ve ülkenin en mamur sahaları ekonomiye kazandırılmıştır. ... 1848- 1876 yılları arasında iskân ve diğer reformlar neticesinde Osmanlı Devleti’nin öşür gelirlerinin 4 kat arttığı görülür. İskânın tamamlandığı 1867 yılında öşürden elde edilen gelir 1848 yılına göre %300 artmıştır.” (Sancar, 2002 : 919)

Nuri Yavuz bölgedeki asayiş sorunun büyük oranda ortadan kalkmış olduğunu, ekonomik açıdan ziraate açılan alanlar ve yeni kurulan yerleşim yerleri vasıtasıyla bölgenin kalkındığını ifade ettikten sonra şunları ekler:

“Fırkanın faaliyetlerinin izlenebilir sonuçları, Çukurova’dan Orta Anadolu’ya kadar kadar uzanan geniş bir bölgedeki yerleşim, etnik ilişkiler, ekonomik değişim modeli hakkında bize oldukça önemli ipuçları vermektedir. Bu bakımdan çalışma, batıdaki modellere uygun olmayan farklı bir tabakalaşmanın şekillendirdiği bir toplumsal yapıda ‘devlet’ öncülüğünün hiç değilse başlangıç noktası oluşturmak bakımından hayati bir önem taşıdığını ve Türkiye’nin özgün bir ‘çağdaşlaşma modeli’ oluşturmasında bu olgunun gerekliliğini ortaya koymaktadır.”(Yavuz, 2004: 85)

Bu yorumlarda da görüldüğü gibi, iskân olayı İslahiye bölgesinde yerleştirilen Kürt ve Yörük grupları, birbirlerine ve çevrelerine karşı yeni uyarlanım stratejileri geliştirerek eski yaşam tarzlarından farklı ekonomik yapılanmalar oluşturmaya zorlamıştır.

“Yehudi Cohen uyarlanma sürecini, bir grubu iktisadi üretim sistemini tanımlamak için kullanmıştır. Kendisi iki(ya da daha fazla sayıda)birbirinden bağımsız kültür arasındaki benzerliklerin en önemli nedenini, benzer uyarlanma süreçlerini izlemeleriyle açıklamıştır. Diğer bir ifadeyle benzer ekonomik nedenler benzer kültürel etkiler doğururlar. Örneğin avcı-toplayıcı geçim stratejisine bağlı kültürlerin çoğunda çarpıcı benzerliklere rastlanması gibi. Cohen, ekonomilerle toplumsal özellikler arası ilişkiler temelinde kültürler için oldukça kullanışlı bir tipoloji geliştirdi. Onun tipolojisi altı uyarlanım stratejisini kapsamaktadır: avcı-toplayıcılık, bahçecilik, tarım, çobanlık (göçer hayvancılık), ticaret ve sanayi.” (Cohen’den akt. Kottak, 2001: 268)

İskândan önce iki etnik grubun aynı uyarlanım süreçlerinden geçerek aynı ekonomik faaliyet alanlarında faaliyet göstermelerine karşın iskân, bu grupların birbirinden farklı uyarlanım süreçlerine girmelerine neden olmuştur. İskândan sonra grupların uyarlanım sürecinde birbirinden farklı istikametlere doğru gitmelerini anlamlandırmak için, Kürt ve Yörüklerin iskânının bu uyarlanım sürecine, dolayısıyla ekonomik alandaki farklılaşmaya, nasıl bir etkisi olduğunu sorgulamamız gerekmektedir. Yani aynı geçim ekonomisine sahip olan bu iki etnik yapı nasıl oldu da iskan hadisesinden sonra birbirinden farklı ekonomik faaliyetlere angaje oldular? Bunun yanıtını ileride ayrıntılı şekilde ele alınacağı üzere iki grubun aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerine ikamet etmiş olmalarında aramamız gerekecektir. Çevresel olarak görece aynı şartlardan gelen bu iki etnik grubun farklılaşmasında iskânın oynadığı rol, farklı çevresel özelliklere ve kaynaklara sahip alanlara yerleşimi gerçekleştirmiş olmasıdır. Kaynakların değerlendirilmesi ve yeni kaynakların yaratılmasında bu iki grubun ekonomik hareket serbestliği, yerleştikleri yeni alanların onlara sunduklarıyla sınırlıdır.

6. BÖLÜM

6. İSLAHİYE’NİN ETNİK YAPISI: BİRLİKTELİK VE AYRILIKLARIN KODLANMASINDA TARİHİ, KÜLTÜREL, DİNİ VE MESLEKİ REFERANSLAR

6.1. İSLAHİYE BÖLGESİNİN ETNİK YAPISI

İslahiye nüfus olarak iki ana etnik grubu içinde barındırır: Kürtler ve Yörükler.

Bunlardan Kürtler yoğun olarak köylerde yaşarken Yörükler ilçenin merkezinde yoğunlaşmışlardır. Buna karşılık hem köyde hem ilçe merkezinde ikametgâhı bulunan bir kısım Kürt aile de bulunmaktadır. Bu anlamda iki grubun aynı yerde ikameti ilçe merkezinde yoğunlaşmıştır. Yerleşimin etnik olarak iki ayrı alan üzerinde olması daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere tamamen farklı iş kollarında istihdam edilmeye ilişkilidir.

Osmanlı’nın bölgedeki aşiretleri iskân ettirmesi bölgenin etnik yapısının temelini oluşturur. Cevdet Paşa *Ma’ruzat*’ta Delikanlı ve Çelikanlı aşiretlerinin(ikisi de Kürt aşiretlerdir) Fırka-i İslâhiye tarafından İslahiye’ye yerleştirildiğini(Cevdet Paşa, 1980: 141), Halaçoğlu, Delikanlı ve Çelikanlı aşiretlerinden yüzer hanenin bugünkü ilçe merkezine yerleştirildiğini, yine Delikanlı aşiretinden yüz yirmi hanenin Dumdum ovasında Altıntop mevkiine yerleştirilip aynı isimle bir köy kurulduğunu, yüzer hanenin de Gümüş tepe ve Selimdede mahalline yerleştirilerek aynı isimle iki köy kurulduğunu, Çelikanlı aşiretinden ise yüzer hanenin Örtülü pınar ve Arpalı Höyüğü mevkilerine yerleştirilerek aynı isimle iki köy kurulduğunu belirtir(Halaçoğlu, 1973: 9)

Tablo 2

1866 tarihinde İslahiye’deki nüfus ve hane miktarları

	MÜSLİM		GAYRİMÜSLİM	
	HANE	NÜFUS	HANE	NÜFUS
NEVAHİ-İ SELASE ¹	190	483	14	41
KERKÜTLÜ	227	457	—	—
DELİKANLI	619	1836	—	—
ÇELİKANLI	372	987	—	—
TOPLAM	1408	3763	14	41

(Halaçoğlu, 1973: 9- 10)

¹ Nevahi-i Selase üç nahiyeden oluşur: Hassa, Bulanık(Bahçe), İzziye(Meydan-ı Ekbez) Bugün, Hassa Hatay’a, Bulanık(Bahçe) Osmaniye’ye, İzziye(Meydan-ı Ekbez) Azaz adıyla Halep’e bağlı birer ilçedir.

Osmanlı'nın yapmış olduğu bu iskân bölgenin aynı zamanda yerleşime açıldığı dönemdir. Diğer ana etnik grup olan Yörükler ise bölgeyi 1900'lü yılların başında kışlak yeri ve geçiş bölgesi olarak kullanmış ve yerleşik yaşama geçmeleri yüzyılın ortalarıyla seksenli yılların başına kadar kısım kısım olmuştur. Yörüklerle yaptığımız görüşmelerde ilk olarak İslahiye bölgesine Aydın, Muğla ve Antalya'nın Manavgat bölgelerinden geldiklerini ifade ettiklerini görüyoruz. Kışı görece daha ılıman bölgelerde geçiren bu insanlar Manavgat bölgesinden Konya'nın Akşehir bölgesindeki yaylalara çıktıklarından bahsederler.

Göçebe toplulukların esas itibarıyla hayvanlarına otlak bulma çabasına bağlı olarak yer değiştirdiklerinden bahsedilmişti. Buna dayanarak bölgeye yerleşmiş ya da zamanında bölgeyi kışlak alanı veya geçiş bölgesi olarak kullanmış olan Yörüklerin bu bölgeye intikali de tamamıyla sürülerine daha verimli otlaklar bulma amacına dayanır. Bölgenin bu insanlarca tercih edilmesi Toros dağlarının, Kayseri'deki Sarız, Pınarbaşı gibi verimli otlaklara sahip bölgelerin Yörükler tarafından bilinmesine ve transhüman amaçlı kullanılmasına bağlıdır. Öte yandan Suriye sınırı çizilmeden önce birçok Türkmen ve Kürt aşiretin bu bölgeyi zaman zaman kışlak mekânı olarak, çoğu zamanda yine Kayseri ve Sivas bölgesinin yaylalarına çıkmak için geçiş bölgesi olarak kullandıkları görülmektedir.

Sınırın çizilmesiyle beraber, Kürt Dağı diye bilinen bölgede yaşayan ve Suriye bölgesinde kalmış olan birçok Kürt aşiretinin yaylalara çıkamadığını, iskân döneminde yaşanan sıkıntılardan daha fazlasını, sınırların çizilmesiyle birlikte özellikle bölgedeki yakınlarıyla olan ilişkilerinin ortadan kalkması nedeniyle yaşadıkları anlatımlara yansımaktadır.

“Şam bölgesinde Delikanlı aşiretine mensup olan aileler var. Ama tabi şimdi birbirimizi tanıyabilir miyiz bilmiyorum. Eskiden bir adam vurulsa bizlerden biri soluğu oralarda alırdı. Sahip çıkan olurdu oralarda. Şimdi kimse kimseyi tanımaz bilmez. Sınırdan sonra gidip gelmek zorlaştı, oralarda kalanların arazileri de burada kaldı, sahip çıkamaz oldular. Herkes yerini buldu. Şimdi durum böyle, aşiretçilik de eskisi gibi kalmadı zaten.”¹

Bölgenin iki büyük Kürt aşiretinden biri olan Delikanlı aşiretinin Şam bölgesinde birçok akrabasının bulunması, yani aşiretin bir kısmının Suriye bölgesinde kalması,

1 Kürt, 60, erkek, lise mezunu, emekli memur

geleneksel yaşam biçiminde ve ilişki ağlarında tahribat yaratmıştır. Sınır bir anlamda buradaki aşiret yapılarının devamının engellenmesine yol açmıştır.

Öte yandan sınırın çizilmesinde, Halep'in kaybedilmesi ertesinde yapılan anlaşma gereği ordunun geri çekildiği bölgeleri Misak- Milli telâkki etmesi ve mücadelesini bu bölgeleri elde tutma yönünde yürütmesi, buraların tarihsel olarak Türk yurdu sayılmasından öte bunun bir zorunluluk olmasıyla alakalıdır. Mustafa Kemal'in Adana'nın düşman işgalinden kurtuluşu vesilesiyle Misak-Milli dışında kalan İskenderun ve Antakya'yı temsilen siyahlar giymiş olan küçük bir kız çocuğuna "Dörtbin yıldır Türk toprağı olmuş bir toprak parçası düşman elinde kalamaz" demesi, bölgenin tarihsel gerçekliğiyle uyuşmayan bir ulus devlet projesini yansıtması diğer anlamıyla da devletin bölgede yaşayan halkın etnik çeşitliliğine bakışı ve algılayışının ipuçlarını vermesi açısından önemlidir(Tayfur Sökmen'den akt. Yerasimos, 2002: 187).

Zira Hatay'ın ilhak sürecinde de bu teori üzerinden kampanyalar başlatılmıştı. "Bu teoriye göre sancak halkının ataları olan Hititler, daha doğrusu binlerce yıl önce Çin'den göç edip buralara yerleşmiş, aslında Çin'in kuzeyinde yaşayan bir Türk-Moğol soyu olan Hitay'lar idi. Yine bu teoriye göre, her ne kadar haritada bulunamasa da, sancaktaki bir yere Hetye denilmesi de bunun kanıtıydı. Nitekim sancak bundan böyle Hatay olarak adlandırılacaktır."(Yerasimos, 2002: 194)

Bölgeye yeni bir kimlik tesisinin teorik yanına işaret etmesi bakımından yukarıdaki alıntı önemlidir.Ulus-devlet anlayışının konsolidasyonu, etnik düzeyden başlayarak her türlü farklılığa dönük hazımsızlığın da başlangıcına işaret eder. Zira burada yaşayan grupların gözünde devletle olan ilişkiler zor üzerinden gerçekleşmiştir. Bu zorun Osmanlı'nın iskân politikasına dayalı olarak aşiretlerin şekavetinin önlenmesi maksadıyla bölge insanının yaşam şekillerinin değiştirilmesinde ve toplumsal belleğinin oluşmasında kalıcı etkileri olmuştur. İslahiye' nin sınır bölgesi olmasına da dayanılarak, bölgenin şekavet tarihiyle de alakalı büyük bir askeri birliğin konuşlanma noktası olması bu tedirginliğin devlet tarafından da korunmuş olduğunun ifadesi olarak algılanmalıdır. Öyle ki burada görev yapan bir subayla yaptığım görüşme sırasında,

görev yapan askerlere üst rütbeli subaylar tarafından, bölgenin iskân/ıslah edilişi ve iskân öncesinde var olan durum hakkında tarihi açıklamalar yapıldığını belirtmesi dikkat çekicidir.¹

Devletin sınır bölgesini mayınlarla çevirmesine kadar olan zaman dilimi içerisinde (1954) devletten kaçan suçluların, buradaki tabiriyle mahkûmların sınırın diğer tarafına geçerek zaptiyeden ve askeriyeden kaçtıkları da bölgedeki anlatılanlardan anlaşılmaktadır. Bu anlamda sınırın tahkimatı devlet nazarında daha da önemli olmuştur.

Sınır bölgesinin mayınlanması bir diğer amaç, Suriye devletiyle Hatay konusunda yaşanan anlaşmazlıkların sınırın iki tarafında kalan halkları birbirinden kopartarak ilişkilerin seyreltilmesi ve kimlik oluşturma sürecinde Türkiye'ye bağlılığın tesis edilmesi çabasına dayanır. Kaçakçılık gibi devlet denetiminden uzak bir ekonomik yapılanmanın önüne geçme çabası da sınırın mayınlanmasında önemli faktörlerden bir tanesidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye ve Sovyetler Birliği'nin müttefik olmasından dolayı Türkiye'nin NATO'nun uç karakolu işlevi görmesi de sorunun uluslar arası bir güvenlik politikasının uzantısı olduğunu gösterir. Bu amaçlardan gerçekten başarılı olanlara baktığımızda aşiretlerin sınır ötesi ilişkileri İslahiye ölçeğinde neredeyse bitmiştir. Kaçakçılık ise bugün itibarıyla eski şaşaalı günlerinden çok uzaktır, bunda mayınlı arazinin caydırıcılığı kadar Suriye ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları da etkili olmuştur.

İslahiye'nin ana nüfus yapısını oluşturan Kürt ve Yörük aşiretlerden başka bölgede Urfa, Van ve Muş bölgelerinden göç etmiş aileler de yaşamaktadır. Ayrıca bölgenin batısında Gâvur Dağları eteklerinde yaşayan Kabaklar adında bir Alevi köyü ve Çerçili, Hanağzı, İdilli adında Türkmen köyleri bulunmaktadır. Ekonomik kaynakların kısıtlılığından dolayı bu köylerde nüfus yoğunluğu azdır ve bazı dönemler ekonomik bazı dönemler de siyasi gerekçelerle buralardan yurtdışına ve başka şehirlere göçler yaşanmıştır. Ayrıca 80'li yıllardaki Alevi- Sünni çatışmasının bir sonucu olarak Alevi nüfusun, bölgede yoğun bir çatışma olmamasına rağmen yaşanan genel gerilime bağlı olarak özellikle Mersin bölgesine göç ettikleri bilinmektedir.

¹ Üsteğmen, 25, üniversite mezunu

Bunların dışında ilçenin batısında diğer gruplardan ayrı bir mahallede, hatırı sayılır bir nüfusa sahip olan Abdallar yaşamaktadırlar. Abdallar bölgenin gerek ekonomik gerekse toplumsal olarak paryası konumundadır. Barth parya kavramını, “Çoğunluk toplumu tarafından davranışları ve tutumları nedeniyle dışlanan ancak bazı alanlarda toplumsal fayda üreten gruplar” (Barth, 2001: 34) biçiminde tanımlar. Barth Avrupa ‘daki göçebe çingenelerin parya statüsünde algılanmalarının altında onların göçer karakterlerinin yanında sorumluluk, çalışkanlık, ahlak gibi püriten yükümlülükleri yerine getirmediikleri kanaatine dayanan algılanmalarının yattığını yazar (Barth, 2001: 34).

Barth’ın işaret ettiği bu noktalar bölgedeki Abdalların algılanışında da önemlidir; bölgede abdalların parya olarak algılanmasında onların “pis” görülmelerinin çok ciddi bir etkisi olduğunu belirtmek gerekir.

Abdallar gerçekten de bölgede yaşayan diğer gruplar tarafından fiziksel olarak pis kabul edilirler. Onlarla her türlü temas bu kabulün etkisiyle sınırlanmıştır. Bu duruma bağlı olarak yaşadıkları mahalle gettolaşmıştır; çünkü Abdalların yaşadığı mahallede kimse yaşamak istemez. Konut fiyatları bile diğer mahallelere oranla uç düzeyde ucuzdur. Onlarla iletişime geçmek, onları toplumsal ve özel yaşamın farklı alanlarına kabul etmek sırf pis olarak algılanmalarının etkisiyle engellenir. Pislik kavramıyla özdeşleştirilmeleri onları aynı zamanda hastalık yayıcı potansiyele indirgemektedir; bu yüzden kendi grupları dışından kimselerle evlenemezler.

Pis olarak algılanmaları sebebiyle ekonomik hayatın başka alanlarında faaliyet gösteremezler. Esnafılık yapmaları neredeyse imkânsızdır ya da herhangi bir alanda üretecekleri hizmet rağbet görmez; çünkü dokundukları şeyler, satacakları ürünler, ya da yapacakları hizmet bu önyargıdan etkilenir, pis, hastalıklı ve güvenilmez olarak damgalanır. Bu algı toplumsal boyutun ötesinde devlet tarafından da hukuksal olmayan bir şekilde desteklenmiştir. Anayasada yer alan vatandaşlık bağı sanki onları bağlamaz; öyle ki Abdallar yakın zamana kadar askerlik hizmetinden muaf tutulmuştur.

“Bizim zamanımızda Abdallara askerlik yoktu. Bilmiyorum, almadılar. Ne babam ne de ben askerlik yaptık. Bizden tek benim küçük oğlanı aldılar.”¹

Böylece onların, devletin herhangi bir kademesinde görev almalarının önüne kesin bir şekilde geçilmiştir.

Abdalların ürettikleri toplumsal fayda ise hiçbir zaman onların vazgeçilmez olarak algılanmalarına yetmez, aksine onlar, üzerinde anlaşılmış bir biçimde “yok” farz edilirler ve ürettikleri faydadan ya vazgeçilebileceği ya da bunun başka bir şekilde ikame edilebileceği düşünülür. Düğünlerde müzisyenlik yapmak, at arabacılığı, ayakkabı boyacılığı dışında özellikle uzmanlaştıkları bir alan bulunmamaktadır. Buna mukabil uzmanlık gerektirmeyen ve başkalarının yapmak istemediği işler hep abdallara yaptırılır.

Büyük bir çoğunluğu zaman zaman dilencilik yaparak veya başkalarından aldığı yardımlarla yaşamlarını devam ettirirler. Kendi mahalleleri dışında ilçenin başka yerlerinde ikamet etmeksizin bir arada, kendi içlerinde kız alıp vererek görece ayrıksı bir yaşam sürdürürler.

6.2. İSLAHIYE BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK İLİŞKİLER

Bu çalışmada daha önce ifade edildiği gibi, İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt etnik gruplarının entegre olma süreçlerindeki dinamikleri ele alacağız. Bu dinamiklerin oluşmasında bizce en önemli ayırıcı faktör bu iki grubun farklı ekolojik imkanlara sahip olan bölgelerde yaşıyor olmalarıdır. Farklı ekolojik kaynakların yarattığı imkanların ayırıcılığı toplumsal bütünleşme olanağını farklı iş kollarında ya da birbirini tamamlayan, ama kaynak mücadelesinin yaşanmadığı etnik işbölümü kavramı etrafında açıklamamıza yardım ediyor.

¹ Abdal, 65, erkek, boyacı, okuma yazması yok

Bölgedeki aşiretlerden Yörüklerin günümüzde esnafılık ve ticaret, Kürtlerin ise tarımla uğraştığını, iki grup arasındaki işbölümünün de bu farklı iş alanları ekseninde gerçekleştiğini söyleyerek başlamak yerinde olur.

Farklı ekolojik imkanlara sahip bu iki etnik grubun entegrasyonu birbirlerine sundukları mal ve hizmetlerle oluşturdukları piyasa ekseninde yaşanmaktadır. Bu anlamda aynı ekseninde faaliyet göstermeyen, ama kaynak mücadelesine de girmeyen, buna karşın ortak bir pazar etrafında entegre olmuş olan iki ayrı etnik grubun birbirleriyle olan ilişkilerinin yönünü ve yapısını belirleyen gerek kültürel gerek ekonomik özellikler belirlenmeye çalışılacaktır. Tezimizin ana dayanağını oluşturan farklı ekolojik kaynaklara sahip olan grupların entegrasyonu, İslahiye bölgesindeki Yörük ve Kürt gruplar baz alınarak ele alınacak, bu grupların birarada olmalarını sağlayan faktörler belirlenmeye çalışılacaktır.

Osmanlının ilk dönemleri boyunca bölgede bulunan aşiretlerin göçerliği sebebiyle yerleşikleşme yönünde bir yoğunlaşmanın olmadığını görmekteyiz. Bu durum, Osmanlı döneminde yerleşikliğe/iskana yönelik baskılara rağmen yazın bataklık olan bölgede göçebeliği kalıcı kılan ekolojik koşulların mevcudiyetiyle açıklanabilir. Öte yandan bölgenin coğrafi olarak geçiş alanı oluşturması öneminden bir şey kaybettirmez. Bölgede iskân faaliyetleri gerçekleştiren Osmanlı Hükümeti 1865- 66 yıllarında yoğunluklu olarak Kürt aşiretlerinden Celikanlı ve Delikanlı aşiretlerini ilçe merkezi ve çevresindeki köylere yerleştirir. Buradan da anlaşılacağı üzere bölgenin ekonomik ve kültür tarihi üzerinde bu aşiretlerin belirleyiciliği daha fazladır. Kürtlerin bölgede tam anlamıyla yerleşik bir düzene geçmesi ve göçebeliğe ilişkin alışkanlıklardan tamamen kopup yerleşik tarımcı bir topluluk özelliğini kazanması iskân faaliyetinin caydırıcılığından çok, bölgede göçebeliğe tercih edilebilecek ekonomik faaliyet alanlarının oluşmasına imkân veren bataklık arazi yapısının tarıma elverişli hale getirilmesine bağlanabilir.

Göçebe bir ekonomik ve kültürel yapıya sahip olan bölgenin Kürt aşiretleri uzun zaman hayvancılıkla olan ilişkilerini koparmamış, tarımın bugünkü gibi pazara yoğun olarak mal sunabilen ve görece gelir getirebilen yapısının oluşmadığı erken yerleşme dönemlerinden sonra yaylacılık etkinliğini 1920'li yıllara kadar azalarak devam ettirmiş,

daha sonraları ise tamamen yerleşik bir özellik kazanmışlardır. Kürt aşiretlerinin göçerliği terk etmesindeki ana sebep tarımsal yapıya entegre olabilmelerinde yatar. Arazinin ilk yerleşim dönemlerindeki bataklık

yapısına rağmen leçe diye tabir edilen bataklığın daha az olduğu ya da olmadığı taşlık arazilerde yapılan kısıtlı tarım ve mera hayvancılığının yarattığı geçim ekonomisi döngüsüne adaptasyon Kürt aşiretlerin göçerliği terk etmelerinde etkili olmuştur. Bunun yanında Kürt aşiretlerinin yeni kurulan kasaba meclisindeki etkinlikleri yerleştirildikleri yeni bölgelere adaptasyonda onlara kolaylık sağlamıştır. Bölgenin idari ve ekonomik enstrümanlarının kendilerinde olmasının yarattığı avantaj ve verdiği güvenle Yöröklere oranla çok daha kısa bir sürede göçerliği bırakmışlardır. Tabi burada göçerliği terk etmenin asıl gerekçesinin Kürt aşiretlerin ekonomik olarak kendilerini idame edebilir pozisyona getirebilmelerinde olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekir; zira ekonomik olarak yaşadığı bölgenin şartlarına uyum sağlayamayan herhangi bir topluluğun bulunduğu bölgeyi terk etmesi beklenir.

İşkânla birlikte yerleşik yaşama geçiş, ilk zamanlarda Kürtler için bölgenin bataklık yapısından dolayı son derece zorlu geçmiş, küçük çocukların sıtmaya bağlı olarak yaşamlarını yitirmesi nüfusun çoğalması önünde uzun yıllar önemli bir engel teşkil etmiştir. Bölgenin bataklık yapısı sadece yaşam şartlarını zorlaştırması açısından değil, ekonomik açıdan da Kürtler üzerinde yıkıcı etkiler yapmıştır. Yeteri kadar beslenemeyen hayvanlar ölüyor, bataklık yapıdan dolayı da tarım yapmak oldukça zorlaşıyordu. Kısıtlı miktardaki araziler de Kürtlerin yerleştirildikleri alanların dışında, ilçenin batısında, Gâvur Dağları'nın eteklerinde yer alan yamaç köylerinin arazileriydi. Tarımsal üretim tümüyle bu köylerdeki üretimin verimliliğine dayalıydı; özgürlüğüne düşkün göçebe hayat her taraftan köşeye sıkıştırılmıştı. Bir yandan açlık ve yoksulluk, öte yandan sıtma ve benzeri hastalıkların tehdidi uzun bir zaman Kürt ailelerin yaşamlarındaki en önemli şeyler oldular.

“Rahmetli babam anlatırdı, yani bataklıkmiş buralar. Ben de bilirim ama tam yetişemedim o zamanlara. Bir dananın ayağı batağa saplandığı zaman sivrisinekler hacamat edermiş, sahipleri bulduğunda hayvanda can falan kalmamış olurmuş. Sıtma, kolera, dizanteri, doktor da yok şimdiki gibi değil büyük şehire, İslahiye’ye bile zor gidilirmiş. Hastalık, yokluk, ne olur yani? Çocukların yarısı diyeyim sıtmadan ölmüş. Sonradan kurumuş bataklık. O zamanlar dağ köylerinde yaşayanların durumu iyiymiş; bataklık kuruyup buralar ekilince işler değişmiş. Bizinkiler de o zaman yavaş yavaş para kazanmaya başlamış.”¹

Elbette bu durum Hatay ve Adana’nın bataklık yapıya sahip bölgelerine iskan ettirilmiş diğer aşiretler için de geçerliydi. İslahiye’nin ekonomik gücünde bu devirlerde söz sahibi olan gruplar da kısıtlı tarım arazilerini ellerinde tutan bu dağ köyleri idi. Ancak 1950’lerde devlet tarafından drenaj kanallarının açılmasıyla bataklık araziler kurutularak verimli tarlalara dönüştürüldü.² Ekonomik açıdan bölgeye intibak, bataklıkların kurutulduğu bu dönemden sonra ivme kazanır. Kürtler açısından göçebe yaşamın kalıntılarından kurtulup tarımcı bir topluma dönüşme yönündeki ilk gelişmeler tarihsel olarak bu dönemde başlamıştır. Ekolojik olanaklardaki bu değişim etkisini, Kürtlerin ekonomik yapılarıyla birlikte toplumsal yaşayışlarında da gösterir. Çok kısıtlı alanlarda yapılan tarım daha geniş alanlara yayılır. Geçim şartlarındaki zorluk, tarım alanlarındaki artış, kaynak rekabetini olmaması ve nüfusun tarıma açılan araziye oranla az oluşuna bağlı olarak ortadan kalkmaya başlar. Ekonominin görece belirli bir alana dayalı olarak düzenlenebilir olması ve mesleki uzmanlaşma önündeki engellerin kısmen kalkmış olması bu çevresel dezavantajların ortadan kaldırılmasına paralel olarak gerçekleşmeye başlar. Bu anda Yörük toplumu büyük oranda göçebe düzeni sürdürmektedir ve bölge üzerindeki ekonomik belirleyicilikleri kışlak olarak bulundukları yerlerin çevresindeki tarımcı toplumlarla kısıtlı alışverişlerine dayanır. Yerleşmiş olan kısıtlı sayıdaki Yörük ise hayvancılıkla olan ilişkisini büyük oranda korumaktadır. Bundan başka da yol yoktur Yörükler için; keza tarımdan anlamadıkları gibi tarım yapabilecek arazilere de sahip değillerdir. Etnik işbölümünün oluşmasına yönelik temeller yoğunluklu olarak ilk yerleşmeye başlanılan 1920- 40’lı yıllarda atılır; çünkü tarımsal üretime katılma şansından uzak kalan Yörükler ileriki yıllarda yaşam stratejilerini, zaten giremeyecekleri

¹ Kürt, 56, erkek, okuma yazması var, çiftçi

² Bkz. www.dsi.gov.tr

kaynak mücadelesi çerçevesinden uzaklaşarak kendilerini başka alanlarda, esnafılık ve ticaretle uğraşarak, var etme mücadelesine girerler. Uğraştıkları esnafılık ve ticarete rekabetçi ortamdan uzak olarak yapılanmaya başlarlar ilk olarak; fakat bölgeye dışarıdan gelen göçlere bağlı olarak geçim imkânları arayan insanlar gerek Kürtlerin yanında işçi olarak çalışmaya, bazıları da ilçede açtıkları küçük dükkânlarda esnafılık yapmaya başlamışlardır. Yörüklerle dışarıdan gelen bu gruplar arasında kısmi bir kaynak mücadelesinden bu anlamda söz edilebilir; fakat ilk yıllarda bölgeye dışarıdan gelenler bu kaynak mücadelesinde taraf olmaktan uzak cılız bir ekonomik yapı sergilerler. Günümüzde dışarıdan gelen bu gruplar ekonomik olarak belli bir büyüklüğe ulaşarak Yörük toplumuyla zımni bir kaynak mücadelesi sergiler durumdadırlar.

“Bizim kimsenin ekmeğinde gözümüz yok, bana dokunmayan bin yaşasın. Ama geçenki olayı biliyorsun ne istediler o çoban çocuktan, ne günahı vardı sana soruyorum?! (Yörüklerden 12 yaşlarında çoban bir çocuğun 2005 Aralık ayında Urfa’lı dört genç tarafından boğazı kesilerek öldürülmesi ve koyunlarının çalınması olayına atıf yapılıyor.)

Adamlar eşkıyalığa çıkmış sanki git kardeşim ayağın göl başın sel, ne istiyorsun bizden! Ha, onun dışında da bizim Urfa’lılarla, Muş’ lularla bir sorunumuz yok. Onların da dükkânı var, bizimkiler hiç gidip de soygunculuk yapmıyor. Bak ne oldu, kimse onların dükkânlarına gitmiyor o olaydan sonra iyi mi oldu?”¹

Yukarıdaki örnek, Yörüklerin, yerli Kürtlerin, ve dışarıdan gelen Kürtlerin entegre olup olmamalarında yaşanan ve yaşanmayan kaynak mücadelelerinin, bölgedeki çatışma ve biraradalığın ortaya çıkmasına etkisi açısından açıklayıcıdır.

Bu noktada farklı grupların birbirleriyle karşılaşmaları ve birbirlerine bütünleşme süreçlerinde başka birtakım bölgelerde olduğu gibi İslahiye bölgesinde de baskın olan Kürt ve Yörük aşiretin birlikteliğinin müzakeresinin dolaylı olarak işbölümü kavramı üzerinden tesis edildiğini hatırlatmamız gerekiyor.

İş bölümü sözlük anlamında ‘ bir toplumsal üretim düzeni içerisindeki değişik görev ve hizmetlerin toplumun üyeleri, kümeleri arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde bölünme süreci.’(Ozankaya, 1980: 66) şeklinde karşımıza çıkmakta.

¹ Yörük,62,erkek, okuma yazması var, toptancı

Aslında tarım toplumuna geçmeden önce, işbölümünün ilk örneklerini atalarımızda görmek mümkündür. “İlk atalarımız et ihtiyaçlarını leş toplayarak değil, avlayarak sağlıyorlardı. Taştan yontup elde ettikleri keskin kenarlı satırları, bitki köklerini topraktan çıkarmaya yönelik sivri uçlu sopaları biçimlendirmek için de kullanmış olmalıydı. Et, aslında onların tek besin kaynağı değildi; meyve ve birçok bitkisel besinler sofrasında düzenli bulunuyordu. Avlanmayı erkeklerin üstlendiğini varsayarsak, bitkisel besinlerin toplanmasında da dişilerin önemli rol aldığı düşünülebilir. Günlük yaşamda kadın ve erkek arasındaki işbölümünün, insan cinsinin ilk örneklerinde yerleşmiş bir yaşam biçimi olarak karşımıza çıkması düşünülebilir.”(Özbek, 2000: 118)

Toplumbilim sözlüğünde işbölümü iki başlık altında ele alınır. “İnsanların cinsiyet ve yaş bakımından ayrı işler görmesine doğal işbölümü deniliyor. İlk toplumsal işbölümü, insanların bir bölümünün tarım öbür bölümünün çobanlıkla uğraşmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. Sonra, madenlerden aletler yapma işi başlamış ve zanaatlarda uzmanlaşma ikinci toplumsal işbölümünü ortaya koymuştur. Toplumlardaki alışverişin başlaması ve tüccar sınıfının doğuşuyla insanlar arası işler üçüncü kez bölünmüş olmaktadır.”(Hançerlioğlu, 1986: 216)

Marx işbölümünü

“yalnızca emeği göz önünde bulundurursak, toplumsal üretimin ana bölümlerine ya da genera’ya (cins, kısım, takım) – yani tarıma ve sanayiye- ayrılmasına genel işbölümü; ve bu ailelerin, türlere ve alt türlere ayrılmasına özel işbölümü; işyeri içerisindeki işbölümüne de tekil ya da parça işbölümü diyebiliriz.

Toplumdaki işbölümü ve buna bağlı olarak bireylerin belli işlere bağlanması, tıpkı manifaktürdeki işbölümü gibi, karşıt çıkış noktalarından hareketle gelişirler. Bir aile içerisinde ve daha sonraki gelişmelerle bir kabile içerisindeki işbölümü, cinslik ve yaş farklarına, salt fizyolojik temele dayanan doğal bir işbölümü meydana gelir; bu işbölümü, alanını, topluluğun yayılması, nüfusun artması ve özellikle çeşitli kabileler arası çatışmalar sonucu bir kabilenin diğerinin boyunduruğu altına girmesiyle genişletir. Öte yandan, daha önce de belirttiğim gibi, ürünlerin değişimi, çeşitli ailelerin, kabilelerin toplulukların birbirleriyle ilişki kurdukları noktalarda başlar; çünkü uygarlığın başlangıcında, birbirlerinin karşısına bağımsız olarak çıkan, bireyler değil, aileler, kabileler ve benzeri topluluklardır. Çeşitli topluluklar kendi doğal çevrelerinde, farklı üretim araçları ve farklı geçim araçları bulurlar. Böylece, üretim tarzları, yaşayışları ve ürünleri farklı olur. İşte bu kendiliğinde gelişen farklılıklar, çeşitli toplulukların ilişki kurmalarıyla ürünlerin karşılıklı olarak değişimine ve dolayısıyla bu ürünlerin giderek metalara dönüşmelerine yol açar. Değişim, üretim alanları arasında

farklılıklar yaratmaz, yalnızca bu çeşitli şeyler arasında ilişki kurarak, bunları, genişlemiş bir toplumun ortak üretiminin az çok birbirine bağlı dalları haline getirir. Burada toplumsal işbölümü, aslında birbirinden farklı ve bağımsız üretim alanları arasındaki değişimden doğar. Fizyolojik işbölümünün çıkış noktası olduğu durumda ise, birbirine kenetli bir bütünün özel organları, her şeyden önce yabancı topluluklar ile meta alışverişi nedeniyle gevşeyerek koparlar ve öylesine bağımsız duruma gelirler ki çeşitli çalışma alanlarını birbirine bağlayan tek bağ, ürünlerin meta olarak birbiriyle değişilmesi olur.”(Marx, 1993: 367)

şeklinde ele alıyor.

Marx’ ın bahsettiği çeşitli toplulukların kendi doğal çevrelerinde farklı üretim araçları ve farklı geçim araçları bulmasına paralel olarak üretim tarzları, yaşayışları ve ürünlerinin farklılaştığı teması bizce önemli bir nokta; çünkü tam bu noktada farklı ekolojik nişleri işgal eden Yörük ve Kürt topluluğunun nasıl olup da birbirinden ayrı iş alanlarında faaliyet gösterdiklerinin açıklaması ekolojik kaynakların farklılığına dayandırılıyor. İki topluluğun iskân edilmeleri arasındaki kronolojik fark ise aynı örgütlülük ve faaliyet alanından gelmelerine rağmen ayrı alanlarda istihdam edilmelerini açıklıyor. Ayrı alanlarda istihdam edilmelerini ise farklı kaynaklara sahip bölgelere iskân edilmeleri açıklıyor. Kronolojik fark aslında göçerlik temelli olan bu iki grubun bölgede yerleşmelerindeki zaman aralığıyla açıklanır. Bu zaman aralığı, Kürtlerin bölgedeki kaynakları(tarım arazilerini) ve varolan diğer geçim araçlarını tekellerine almasına yardımcı olup, bir mülkiyet geleneği oluşturmalarına yol açmıştır. Oluşturulan bu mülkiyet geleneği daha sonra yerleşmiş olan Yörüklere, bölgedeki mülkiyetin ve güç dengesinin kimin elinde olduğunu hatırlatması açısından dolaylı bir mesaj niteliği taşır. Bu mesaja istinaden Yörükler farklı alanlarda uzmanlaşıp yeni mülkiyet biçimleri geliştirmişlerdir. Ticaretin ve esnaflığın başlamasıyla, ticari mallar ve dükkânların mülkiyetinin oluşması bölgenin mülkiyet biçimlerinin çeşitlenmesine Yörüklerce yapılan katkıyı açıklar. Farklı alanlarda uzmanlaşmayla, gruplar arasında mülkiyet biçimlerinin farklılaşması aynı zamanda gizil bir müzakere şeklinde anlaşılabilir. Bu gizil müzakere iki farklı toplumun birbirleriyle entegrasyonunun önündeki çatışma riskini iş kollarında kendiliğinden yarattığı ayrışmayla maseder.

Yeni şartlar altında düzenlemeye tabi tutulan toplumlarda, bu düzenlemeler toplumsal hayattaki tüm kurumlarda da karşılığını bulur. Mülkiyet ilişkilerinin yeniden tanzimi

tabakalaşmayı getirebilir veya daha önceden var olan bir tabakalaşmayı çatışma yaratabilecek şekilde bir tabakanın aleyhine eşitleyebilir. Mülkiyetin yeniden tanzimi yeni bir uyarlanma sürecini beraberinde getirebilir. Sayburun köyüne yerleştirilen Yörüklerin toprakla ve tarımla olan dolaylı münasebeti yeniden düzenlenen mülkiyet yapısıyla bir uyarlanma süreci de getirmiştir; öte yandan tam anlamıyla başarıya ulaşmamış olan Kırıkhan'a iskân yine yeni bir uyarlanma sürecinin oluşumunun varlığına işaret eder- henüz devam etmekte olan güncel bir durum olduğu için bu konuya ilişkin sonuçlara ulaşmak henüz mümkün değildir; çünkü bir kısım göç etmiş aile tekrar eski yerlerine geri dönmektedir- Aynı köy içinde toprak sahibi ve topraksız köylüler bile ayrı mülkiyet kapasitelerinden dolayı farklı alanlarda geçim sağlayabilirler. Bu anlamda mülkiyetin yapısı, işbölümünün yapısını da belirler. Bölgenin geçim veya üretim araçlarının mülkiyetinin yapısı farklı nişlerde ikamet eden bu farklı topluluklar arasında işbölümünün oluşmasında önemli bir faktördür. Farklı ekolojik nişler farklı mülkiyet yapıları da oluşturabilir, dağ yamaçlarında tarıma elverişli olmayan alanların mülkiyetine sahiplikle tarıma elverişli ovalardaki mülkiyet kaynak yaratımında farklılıklar yaratacağından bu iki mülkiyet biçimi arasında toprağa yaklaşım birbirinden farklı olacaktır. Ayrı mülkiyet seçenekleri altında toplanan Yörük ve Kürt etnik gruplarının pazara sundukları malların niteliğini belirleyen ve ekonomik, aynı zamanda toplumsal gerginliğin yaşanmasının önüne geçen ve biraradalığın devamını sağlayan, pazara sunulan malların niteliğini de belirleyen ekolojik şartların farklı imkanlar sunuyor oluşudur. Bu şartlara dayalı oluşan ürün çeşitliliği, pazarı ayakta tutmada önemlidir. Ürünlerdeki farklılık ortak bir pazar kurulmasına ve pazarın tam olarak işlemesi önündeki eksikliklerin giderilmesi, diğer bir deyişle ürün ve hizmet çeşitliliği yaratılmasına yol açar. Ekonomik olarak işbölümünün, bir anlamda mesleki ayrışma ve pazar paylaşımının tamamlandığı, rekabet şartlarının ve çatışmanın ortadan kaldırıldığı bölgeye, başka alanlarda istihdam edilebilecek; ama bölgenin kaynakları üzerinde yeni ve paylaşım ve rekabet ortamı yaratmayan başka grupların göçü yaşanmıştır. Urfa'dan, Van'dan, Muş'tan göç eden bu aileler bölgede inşaatçılık ve fırıncılık, kasaplık gibi uzmanlaşmanın seyrek olduğu alanlarda iş yaratıp bu yöndeki ihtiyaca cevap vererek uyarlanmışlardır. Bu noktada karşımıza Barth'ın “ Herhangi bir etnik grup, aynı şekilde, farklı çevresel faktörlerle karşılaştığında değişik yaşama biçimleri ve davranış kalıpları

geliştirecektir. Yine başka bir noktayı unutmamalıyız ki, farklı coğrafyalar üzerinde yaşayan ve aynı gruba mensup sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir(Barth, 2001: 14) belirlemesi çıkmaktadır.

İşte bölgedeki Kürtlerle aynı etnik gruba mensup yeni göçmenlerle- özellikle Urfa'dan göç edenlerle- aralarında, değer yargılarının farklılığından ötürü farklı davranış kalıplarının gelişmiş olması ve mevcut kültürel farklılık tamamıyla farklı ekolojik alanlarda yaşamının bir sonucu olarak açıklanabilir- bunun altında seyrek bir kaynak mücadelesinin varlığından daha önce söz edilmişti-. Bu durum zaman zaman grupları karşı karşıya getirebilecek boyutlara ulaşabilmektedir. Her ne kadar aynı etnik kökene sahip olsalar da onların tanımlanmasında isimlerinin bir kültür farkına işaret edermişcesine 'Urfalı', 'Muşlu' ya da 'Vanlı' ibaresinin yerleştirilmesi aynı etnik gruba mensup gruplar arasında da sınırların konabildiğini bize göstermektedir. Urfalılarla Yörük grupları karşı karşıya getiren ve bu gerilimde yerli Kürtlerin Yörükler safında yer almasına neden olan şu örnek olay ilişkilerin ve aradaki sınırların algılanmasında bize örnek teşkil eder boyuttadır: Çobanlık yapan 12 yaşında bir Yörük çocuğunun 2005'in Aralık ayında Urfalı dört genç tarafından koyunların çalınması maksadıyla boğazının kesilerek öldürülmesi özellikle Yörükler ve Urfalılar arasında bir gerilim yaratmış, kaymakamın çocuğu öldürenlerin ailelerini bölgeden göç ettirmesiyle gerginliğin tırmanması engellenmiştir. Öte yandan Urfalıların dükkânlarının boykot edilmesi bu iki etnik grup arasında gerilimin başka bir alana kaydırıldığını bize göstermektedir. Bölgenin diğer Kürtleriyle Yörükler arasında bu tipten etnik kaynaklı gerilimler yaşanmamaktadır. Bunun sebebi birbirlerinin yaşam döngülerini paylaşmaları- zaman zaman aynı yerlere çadırlarını kurmuş ve aynı yaylalara göç etmişlerdir- ve birbirlerinin benzerlik ve farklılıklarının ayırdına varmış olmalarıdır.

Bu örnek aynı zamanda bize etnik organizasyonun ekonomik düzeyde işlediğini gösterir. Gerilimin ekonomik alana kaydırılıp boykot biçiminde yansması grupların birbirlerini ekonomik organizasyonlar şeklinde ele alıyor olduğuna da işaretir. Barth bu durumu şöyle açıklar:

“Asya ve Orta Amerika ülkelerinde yer alan örgütlenmelerin daha çok ekonomik çerçevede yapıldığı görülmektedir. Günümüzde etnik gruplar, eğitim düzeylerine göre ayrılmazlar ve farklılaşmak amacıyla eğitim araçlarını tekellerine almayı da amaçlamazlar, ancak aynı şey mesleki farklılaşma için söz konusu değildir. Gruplar genellikle belirli meslek grupları etrafında kendilerini örgütlenme eğilimindedirler.” (Barth, 2001: 38)

Bu anlamda özellikle Yörükler ve Urfalılar arasında bu gerilimin yaşanmış olması tesadüf değildir. Bir kıvılcım, kaynaklar üzerinde rekabetin esnafılıkta yoğunlaşmış bu iki grup arasında birikmiş gerilimin su yüzüne çıkmasına aracılık etmiştir.

İslahiye bölgesi ekonomik olarak iki ana eksenle ele alınabilir: Tarım-hayvancılık ve ticaret – esnafılık.

Ekonomik olarak bölgenin dayandığı ana nokta tarımdır. Bölgede tarım artezyen kuyular ve çok kısıtlı olarak barajın kaynaklarıyla yarı sulu arazilerde yapılmaktadır. Sulu tarım daha çok bölgenin doğu ve güney bölgelerinde yapılmaktadır. Sulu tarımın yapıldığı bu bölgelerde yoğun sulamaya gereksinim duyan biber ve mısır ekimi yapılmaktadır. Sulamanın kısıtlı olduğu alanlarda ise bahar yağışlarına bağlı olarak ekimi yapılabilen hububat üretimi gerçekleşmektedir. Özellikle biber üretimi konusunda Türkiye ihtiyacının tamamına yakınına karşılamanı karşılayan bölgedeki az sayıda sanayi tesislerini biber fabrikaları ve küçük ölçekli imalathaneler oluşturmaktadır. Dönemsel olarak yoğun istihdam yaratabilen biberin özellikle hasat ve çapa dönemlerinde yoğun emek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Biber ekimi, arazi sahiplerinin yarıcılık ve üçte bircilik tabir ettiği şekillerde genellikle Hasanceli ve Topallar köylüsüyle birlikte gerçekleştirilir. Yarıcılıkta ekim için gereken her türlü masraf ortaklaşa karşılanır. Tarla sahibi sermaye olarak tarlasını ortaya koyarken yarıcı emeğini koyar. Sonuçta elde edilen kâr masraflar çıkıldıktan sonra eşit pay edilir. Üçte birciliğe ise her türlü ekim masrafının üçte biri üçte birci tarafından diğer üçte ikisi tarla sahibi tarafından karşılanır. Ekimde ve hasatta kullanılan motor ve ekipman tarla sahibi tarafından karşılanırken tarla sahibi burada yine sermaye olarak tarlasını koyar ekimde ve hasatta ortaya çıkacak olan her türlü sulama ve ekim dahil emek gücü üçte birci tarafından karşılanır. Mahsulün sulanmasında kullanılan elektrik masrafı yine tarla sahibine aittir. Sonuçta ortaya çıkan kârın üçte biri üçte birciye diğer üçte ikisi de tarla sahibine kalır. Çapa zamanının

başladığı mayıs ayından itibaren bu köylüler hasatın yapıldığı eylül-ekim aylarına kadar köylerinden gelerek ekim yaptıkları bölgelerde kurdukları çadırlarda yaşarlar. Hasat zamanındaki yoğun emek ihtiyacı ise Gaziantep'in Nizip bölgesinin köyleri, Kilis'in köyleri, Adıyaman bölgesi köyleri ve Urfa bölgesinin muhtelif bölgelerinden gelen insanlarca karşılanır. Fiyat dengesizliğine rağmen biberin yoğun olarak tercih edilmesindeki ana sebep mahsulün para ettiği yıllarda üreticisine ciddi boyutlarda para kazandırıyor olmasındandır. İstihdam ve getirileri hesaplandığında bölgeye en fazla katma değer yaratan tarımsal ürün bu anlamda biberdir denilebilir.

Bölgenin batısındaki dağlık bölgelerde ise küçük ölçekli tarımsal üretim ve bahçecilik göze çarpar. Arazilerin engebeli oluşuna paralel bu bölgede küçük ölçekli hayvancılığa da rastlanır. Bu bölgede, geçim olanaklarının kısıtlılığına paralel olarak başka şehirlere ve yurt dışına daha yoğun bir göç yaşanır.

Tarımsal üretim yapanlarla, esnaflık ve ticaretle uğraşanlar, diğer bir deyişle Yörüklerle Kürtler arasındaki nüfus dengesi, yapılan işin gerektirdiği emeğe bağlı olarak değişiklik arz eder. Bölgede Kürt nüfusunun fazla oluşu tarımda ihtiyaç duyulan emekle doğru orantılıdır. Buna karşılık emek yoğunluğunun kısıtlı olduğu ticaret ve esnaflıkta, yani Yörük toplumunda nüfusun dengeli bir seyir arz ettiği gözlenmektedir. Bölgenin batısında bulunan köylerde yapılan bahçecilikte de nüfus açısından dengeli bir görünüm göze çarpar. Bahçeciliğin büyük ölçekli tarımsal üretim gibi yoğun emeğe olan ihtiyacının az oluşu yoğun nüfus artışının önünde engeldir.

Hayvancılık küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık olarak yapılır. Hayvan yetiştirmek üzere tesis edilmiş hanların dışında evlerin yanına yapılan ahırlarda gerek köy gerek ilçe merkezinde insanlar hayvanlarını beslemektedirler. Yörükler hayvancılık sektörünün daha çok küçükbaş hayvancılık bölümüyle uğraşırlar, göçebelikten getirilen deneyimler onların bu işi daha bilinçli yapmalarını sağlar. Et ithalatının faturasının sektördeki küçük üreticiye çıkması, fiyat dengesizlikleri, ihracatın durması ve yem fiyatlarındaki artış besiciliği kâr edilebilir bir sektör olmaktan çıkarmıştır. Bunun etkisiyle bölgenin hayvan nüfusu piyasa şartlarındaki değişimlere göre dalgalı bir seyir arz eder.

Kürt ve Yörük grupların oluşturduğu pazarda, Kürtlerin tarım ürünlerinin Yörükler tarafından satın alınması, Yörüklerin de bu malları almanın yanında işyerlerinde farklı ürün ve hizmet imkânları yarattığını görüyoruz. Bu noktada Kürtler mısır, arpa, buğday gibi tarımsal ürünlerini Yörük alıcılara satarlar. Bu satıştan kazanılan para yine Yörükler tarafından işletilen dükkânlardaki çeşitli mal ve hizmetlere harcanır. Mısırını Yörük bir tüccara satan Kürt çiftçi aldığı parayla Yörüklerin işlettiği dükkânlardan yiyecek, giyecek, ziynet eşyası, beyaz eşya gibi mallar alır. Yine Yörüklerin çay ocağı, kahvehane, lokanta gibi işyerlerine giderek hizmet satın alır. Kürtler tarafından elde edilen maddi kazancın büyük bir bölümü Yörüklerden satın alınan ürün ve hizmetlere harcanır. Böylece gruplar arasındaki ürün ve hizmet mübadelesi tamamlanır. İki grubun mal ve hizmetlerini birbirlerine sunması sonucu oluşan/oluşturulan pazarda, grupların farklı alanlarda uzmanlaşmalarından hareketle bir işbölümünün ortaya çıktığı görülmektedir. Üretilen mal ve hizmet ve bunlardan elde edilen kazanç yine bu pazarda el değiştirmektedir. Yörük ve Kürt grupların ekonomik açıdan entegrasyonları bölgedeki pazar içinde karşılıklı sunulan mal ve hizmet etrafında yaşanır. Kürtler tarafından üretilen biberin ise durumu biraz farklıdır. Büyük boyutlardaki üretimin İslahiye'deki tüccarlara satışı ise kısıtlılık arz eder. Bunda bölgedeki fabrikaların işleme kapasitelerinin azlığı ve biber fabrikalarının genellikle Maraş bölgesinde toplanmış olması etkilidir. Bununla birlikte son yıllarda biberden elde edilen kazanca bağlı olarak irili ufaklı birkaç biber işleme tesisinin açıldığını eklemek gerekir. Her ne kadar üretilen biberin Maraş bölgesine satıldığını söylesek de buradan elde edilen kazancın harcandığı yer yine İslahiye bölgesidir.

Bölgenin ticaret hayatı daha çok ekimi yapılan tarımsal ürünlerin satımındaki komisyonculuk ve bu ürünlerin stoklanarak daha kârlı olduğu dönemlerde satılmasıyla oluşmuştur. Ayrıca hayvansal yem satışı ve tohumluk hububat alım satımında Yörükler piyasayı belirler konumdadırlar. Bunun dışında ilçenin merkezinde muhtelif mallar satan dükkânlar bulunmaktadır. Zamanla azalmış olmasına rağmen bu dükkânların büyük bölümü Yörükler tarafından işletilmektedir. Özellikle gıda ürünlerinin toptan ve perakende satışı, hazır giyim ve beyaz eşya ticareti ve kuyumculuk Yörükler tarafından yapılmaktadır. Bunun yanında bölgedeki esnafılık ve ticarete Yörük nüfusun son

yıllarda azalmaya başladığı görülmektedir. Yörüklerin bu alandan çekilmesi yukarıda da bahsi geçen Kırıkhan'da devletin yaptırdığı iskân evleri ve dağıttığı arazilerle birlikte bölgeye yaşanan göçle açıklanır. Hatay'ın Türkleştirilmesi maksadıyla yapılan bu iskân Türk nüfusunun bölgenin Arap nüfusuna oranla fazlalaştırılmasını hedeflemektedir. 1939'da yapılan referandumla Türkiye'nin Hatay'ı ilhak etmesi sonucunda, Suriye'nin bu durumu hala kabul etmiyor oluşuna paralel olarak ileride Türkiye ve Suriye arasında çıkması muhtemel sorunların önüne geçmek maksadıyla Türkiye bölgedeki etnik dengesizliği tamamen ortadan kaldırıp kendi lehine kullanabilmek amacıyla sistemli bir iskân politikası takip etmektedir. "Türkiye' de yapılan ve konuşulan dil konusunda bilgi sağlayan son sayım olan 1965 sayımına göre 148.000, -yani 1936 sayımına göre bir katı fazla- Arapça konuşan kişinin varlığına rağmen, Hatay bugün tümüyle Türkiye ile bütünleşmiş görünen bir bölgedir." (Yerasimos, 2002: 200) Bu bütünleşmenin tam anlamıyla sağlanması ve Arap kökenli nüfusun baskın yapısının kırılmasına hizmet etmesi maksadıyla geçmiş yıllarda bölgeye Afgan mülteciler de iskân ettirilmiştir. Böylece Hatay bölgesinde yapılan iskânlarda da yine Osmanlının geçmiş deneyimlerinin izleri görülmektedir. Bu anlamda bu bölgede yapılan iskânların yarattığı yeni şartlar da güncelliği itibarıyla araştırılmayı beklemektedir.

6.3. SİYASAL KATILIM

Osmanlı'nın İslahiye bölgesinde yaptığı iskan, sadece bir yerleştirme olmaktan öte, bölgeye yerleştiren aşiretlerin geleneksel ekonomik, siyasi ve kültürel yapılarında değişiklikler yapmıştır. Bölgenin siyasi hayatının şekillenmesinde bu iskânın etkisi büyük olmuştur. İskânla oluşturulan kasaba meclisine Kürt azaların seçilmesinin bölgenin siyasi yaşamına etkisi büyük olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra günümüze değin idari olarak seçimlerde Kürtlerin ağırlığı devam etmiştir. Yerleşim yıllarında ve sonraki yıllarda Kürt aşiretlerin demografik avantajları da bu anlamda önemlidir. Bu avantaj bölgeye yerleştirilen Yörüklere ve dışarıdan gelen gruplara rağmen devam edegelmiştir.

Sanayileşmenin günümüzde de görülmediği bölge üzerinde asıl geçim unsuru olan tarımın yapıldığı arazilere iskânla sahip olan Kürtler Osmanlı'nın kendilerine verdiği yönetim erkini de ellerine alarak bölgede ekonomik, idari ve kültürel açıdan baskın konuma gelmişlerdir. Bölgedeki seçimlerin Kürtler tarafından kazanılıyor olması, hizmette kayırmacılık ve yönetimin istismarı gibi avantajları beraberinde getirmemiştir; fakat Yörüklerden önce yerleşik kültürle ve onun kurumlarıyla tanışan Kürtler, bu kurumların işlerliğini sonradan bölgeye gelip yerleşen Yörüklere oranla daha fazla kavrayarak ve bu duruma uyarlanarak, demografik avantajlarını da kullanıp yönetimi elinde tutmuşlardır.

“Biz belediyeden memnunuz, Allah için bir ayrıma şahit olmadık. Biz Aydınlı'yız (Yörük) diye bize başka davranmadılar.”¹

Yörük toplumu göçebeliliğe bağlı olarak örgün eğitimlerine yoğun bir şekilde devam edememiştir. Okula devam edebilme imkânı ancak yerleşime geçişle birlikte mümkün olmuştur. Bu durum devletle kurulan ilişkilerin geriliğine ve yönetimde ikinci planda kalmaya neden olduğu kadar otorite algısının biçimlenmesinde de etkili olmuştur.

“Oğlum, biz sürülerin ardında kışın bir yerde yazın bir yerde dolanıp durduk. O zaman imkânlar şimdiki gibi gelişkin değildi okul yüzü nedir görmedi çoğumuz; ancak sürüleri satıp çadırdan çıkınca okul gördü bizim çocuklar, yoksa ondan önce nadir çıkardı aradan okuyan; o da şehirde bir akrabası olacak da onun yanına gidip kalacak da öyle okuyacak.”²

Elbette bu Kürtlerin hepsinin eğitim almış oldukları anlamına gelmez; ama yerleşik hayatın imkânlarından faydalanma konusunda Kürtlerin daha avantajlı bir konumda oldukları da su götürmez bir konudur.

Son yirmi yılda gerek Kürt gerekse Yörük gruplar içerisinde en azından lise düzeyinde eğitim almış kişilere daha sık rastlanır. Bunda yerleşik yaşama geçişin ve geçim ekonomisine dayalı yaşam şeklinin değişmesinin önemli bir payı vardır.

“Artık okuma kolaylaştı, benim torunların hepsi yükseköğretim bitirdi. Eskiden koca obada bir kişi, bilemedin iki kişi okurdu.”³

¹ Yörük, 58, erkek, ilkokul mezunu, toptancı

² Yörük, 69, erkek, okuma yazması var, bakkal

³ Yörük, 71, erkek, okuması yazması yok, hayvancılıkla uğraşıyor

Türkiye'nin Osmanlı zamanında ayanların ellerinde tuttıkları yönetim erkini zaman zaman keyfi kullanmalarına kadar geriye götürülebilecek olan yandaş ve akrabaların çıkarlarının korunması ve kayırılmasına dönük, hala da devam eden kliyentalist siyasi yapısının yöresel bir yansıması olarak bölge milletvekillerinin ve belediye başkanlarının hizmet yarışında önceliği bahsi geçen akraba ve yandaş gruplarına tanımış olması, İslahiye' de de geçerlidir. Burada önemli olan nokta ise, bu yöneticilerin tavırlarında belirgin olarak ortaya çıkan kayırmacılığın etnik temelden öte, çıkar ilişkileri ve kısmen kan bağına dayalı olarak sürdürülmüş olmasıdır. Yönetimin

Kürtlerin elinde olmasına yapılan vurgu tamamıyla grupların niceliksel ve niteliksel olarak birbirinden farklı oluşuna dayalıdır; bu ideolojik ve etnik bir kamplaşmanın işareti sayılmamalıdır; ama yönetimi elinde bulunduran Kürtlerin yandaş ve akrabalarının Kürtlerden oluşuyor olması, bu kayırma biçiminin etnik temelli olduğuna dair bir izlenim yaratmaktadır.

“Yani bizim Aydınlılar (Yörükler) da belediyede çalışır ama daha az. Ben kendimi bildim bileli belediyeyi Kürtler alır. Bizim Yörük aşiretinin yenileri daha çok dışarıda iş bulur. Buradakiler de daha çok maliyede nüfusta falan çalışır. Her yerde öyle, adamın varsa işe girersin; belediyede de daha çok başkanla arası olanlar çalışır. Yani sen kazan senin adamın girsin işe. İki kere iki dört. Memnunuz ama biz Kürtlerden. Yani şunu şöyle yaptılar iyi olmadı, diyeceğim bir şey olmadı şimdiye kadar.”¹

Bu izlenim açık olarak dile getirilmese bile görüşmeler sırasında cümle içinde geçen birkaç kelime bunun böyle algılandığının göstergesidir.

Kürt ve Yörük grupların siyaset kurumuna bakışı ve siyasi olarak örgütlenmelerindeki farklılıkları, yönetimin Kürtlerin elinde kalması durumunun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Kürt grupların seçimlerde çıkardıkları adayları desteklemeleri ve bu anlamda oylarını kendi etnik grubuna mensup adaylara yönlendirmeleri, Yörüklerin ise bu durum karşısında kendi adaylarını çoğu zaman çıkaramamakla birlikte, çıkardıkları zamanlarda dahi tam olarak desteklemiyor oluşları ve oylarında yaşanan bölünmeler, yerel yönetimin Kürtlerin elinde kalmasına hizmet etmiştir. Siyasi olarak oluşan bu farklılık iki etnisiteyi birbirinden ayırmamıza yardım edecek ipuçları barındırır. Yörük grupların seçimlerde kendi adaylarını çıkaramıyor oluşları ve çıkardıkları zamanlarda tam olarak

¹ Yörük, 71, erkek, okuma yazması var, manifaturacı

desteklemiyor oluşlarını, grupların kendi içlerindeki ilişki biçimlerinde aramak gerekir. Aşiretçiliğin kısmen devam etmesinin yarattığı ortak hareket etme güdüsü, Kürt grupların adaylarının arkasında durması ve onları desteklemesini sağlarken, Yörük grupların aşiretçiliğin içinde barındırdığı ortak karar alma ve hareket etme davranışlarının olmaması, adaylarını desteklemiyor oluşlarını açıklar. Yörük grupların bölgeye eklemlenmesinde ekonomik işgal alanlarının farklılığıyla yaşanan bireyselleşme süreci, onların ortak çıkar duygularında ve birlikte hareket etme davranışlarında Kürtlere oranla ciddi farklılıklar yaratmıştır. Bu noktada Kürt grupların ilçe yönetiminde eskiye dayalı yönetim tecrübesi ve avantajlarını akıllıca kendi lehlerine çevirdiklerini de vurgulamak gerekir.

“Bizde aşiretçilik olur, eskiden beri olur, eskiden daha çoktu ama yine de var. Belediyeye, milletvekilliğine hep belli ailelerin çocukları girer, yani tabii, parası olan kazanır da hep seçimlerde, Kürtler daha fazla. Yörükler de ondan fazla girmezler seçime zaten.”¹

“Bizde birlik yok. Bak Kürtlere onlar hayatta kolay kolay bir Yörüğe oy vermezler. Yanlış anlama Yörük diye değil, yani var adamın adayı ona verecek, sana niye versin. Bizimkiler birbirini çekemezler, bak ama Kürtlerle aramızda böyle bir şey yok, onlarla çekememezlik olmaz, bir Yörük bir şey yapacak olsa illa birileri köstek olur. Zamanında aday çıkardı bizimkiler ama kimse durmadı arkasında. Canım ne olur desteklesen, bak adamın sana faydası olur belki; yok, herkes ayrı bir yere. Olur mu ama böyle!”²

Bu aynı zamanda bir uyarlanım sürecinin sonucudur. Ticaret ve esnaflıkla uğraşan grubun dünya algısıyla tarımla uğraşan grubun dünya algısı birbirinden ayrıdır. İki ayrı etnik grubun işgal alanlarının biçimlendirdiği bakış açısı, nüfus farkının da etkisiyle aktif politikaya katılım açısından farklılıklar yaratır. Bu noktada demografik üstünlüğün Kürt gruplarda olduğunu ve bu üstünlüklerini ilçenin aktif siyasi hayatının şekillenmesinde avantaj olarak kullandıklarını belirtmekte fayda var. İki etnik grubun yaşam tarzlarını da etkileyen farklı mesleki kodlar, grupların ekonomik, siyasi ve toplumsal hayatta oluşan birliktelik ve ayrılıklarını besler.

¹ Kürt, 57, erkek, ortaokul mezunu, çiftçi

² Yörük, 62, erkek, ziraat mühendisi, tüccar

Siyasi algılamadaki fark Yörük ve Kürt grupların kahramanlık anlatıları arasındaki farkta da kendini göstererek grupların otoriteyi kavrayışlarıyla birlikte otoriteye karşı takındıkları tutum konusunda bize ipuçları verir.

Kürt grupların kahramanlık anlatılarında aşiret içi ve aşiretler arası ve bu gibi durumlarda özellikle devletle düştükleri ayrılık ve çatışmaları vurgulamaları, ataerkil, erkeksi nüansları özellikle belirtmelerine karşılık, Yörük grupların anlatılarında yerleşik tarımcılarla giriştikleri

kaynak mücadelesinde yaşanan sorunların anlatılması, devletle karşı karşıya gelinen durumlarda teslimiyetçi bir tavır sergilemeleri iki grubun birbirinden ayırt edilmesinde bize yardımcı olur; zira Yörükler devlet ve onun kurumlarıyla çatışmaktan özenle kaçınırlar.

“Mahkum çoktu o zaman. Dayım on sene gezdi dağda. Tarladan çıktı olay. Genelde de tarladan çıkardı zaten, bazen kız meselesi de olurdu ama tarla daha fazla. Filan şunun tarlasını sürmüş, elinden almış, tapusu onunmuş. Tapu yok o zamanlar kadastro Menderes zamanında geldi. Adamı olan tarlaları üstüne çıkarmış. Adamın haberi olunca durur mu? Çekip vuruyor ondan sonra o dağ senin bu yayla benim, Alman Pınarı’nda (Hasanbeyli) çok mahkum vardı. Bazen ihbar olurdu, askere de sıkarlardı, adam can derdinde fırsat kimdeyse o vuracak, ya o ya o. Hem jandarmadan kaçıyor bir de düşmanları var onlar da boş durmuyor. Çok babayiğit adamlar vardı. Şimdi olsa kimse kaçamaz o kadar zaman. Şimdi hükümeti var, devleti var; kalmadı fazla. Bir olay yapsan üçüncü gün boğazına çökerler. Cahillik de çoktu o zaman.”¹

Yörük gruplar arasında kan davası gibi bir sorun bulunmamasına paralel olarak kişisel güvenliğin devlete teslim edilmesi, Kürtlerde ise kan davasına dayalı olarak adaleti bizzat gerçekleştirilme isteği, iki grubun grup içi ve diğer gruplarla olan ilişkilerinde ayırt edici bir rol oynar. Bu anlamda geçmişteki yaşantılardan aktarılanlar arasında kahramanlık olarak vurgulanan tutum ve davranışlar, iki grubun otorite algısının inşasında nelerin etkili olduğunu ve aktüel siyasi yelpazenin bölge özelinde tecellisinin nasıl farklı kanallardan beslendiğini göstermede bize yardımcı olur.

“Bizim kabilede öyle vurdulu kırdılı adam nadir çıkar. Herkes işinde gücünde. Bir şey olsa koca sürüyü nereye koyacaksın. Bazı yaylaya varınca bura benim şura

¹ Kürt, 66, erkek, okuma yazması var, çiftçi

senin, vay öte git, vay beri gel olmadı değil. Davarları alıp çoğu zaman başka yerlere giderdik. Bir de adam seni koymayacak oraya, dünyanın kirasını ister, kurtarmaz, ne yapacaksın başka yere de gidemiyorsun, ufak tefek sorunlar olmadı değil, uzun sürmezdi ama. Adam senden kazanacak bir yerde; her sene geliyorsun, arayı tam karıncalandırmıyor! Araya hatırlılar girer sulh yoluna bakılırdı.”¹

Cumhuriyet’in ilanından sonra bölgenin Kürt nüfusunun, devletin kapsamlı olarak oluşturmaya çalıştığı ulus devlet projesinden hareketle, tek millet, tek dil, tek bayrak yaratmaya dönük uygulamalarından dolayı, ana dillerini kullanmada yaşadıkları sorunlara karşılık, Yörük toplumunun buna benzer bir deneyimden geçmemiş olması, iki grubun kamu otoritesini algılayış eksenlerinde oluşmuş olan ayrılıkları besler.

“80 döneminde her yerde kolay konuşamazdık. Gizli, sessiz, yani özellikle askerin olduğu yerlerde...”²

Yardımlaşma ve biraradalığın daha yoğun olduğu tarım sektöründe bulunan Kürt gruplarla, bireyciliği daha ön plana çıkaran ve Dukheim ‘cı anlamda organik dayanışmanın daha fazla yaşandığı Yörük gruplar arasında modernleşme dinamikleri, Kürt gruplara karşı siyasi pozisyonlarını aleyhte biçimlendirmiş olduğunu da belirtmekte fayda var. Yani modernleşme açısından daha fazla yol kat etmiş olan Yörükler, modernleşmenin dezavantajını aşiret ilişkilerinin seyrekleşip, birlik duygusunun azalmasına paralel olarak yönetimde söz sahibi olamamak biçiminde yaşamışlardır. Taşra merkezli siyasetin şekillenmesinde kandaşlığın ve aşiret yapısının ne denli belirleyici olduğu, iki ayrı grubun birbirleriyle ve çevreleriyle kurdukları ilişkilerin geleneksel aşiret yaşayışı eksenindeki farklılığı, birliktelik ve ortak çıkar algısında da sosyolojik bir kırılma noktasına işaret eder. Bu iki gruptan Yörükler modernleşme yolunda da fazla yol kat etmişken, Kürtler geleneksel yapılarını Yörüklere oranla daha fazla muhafaza etmişlerdir. Geleneksel eksenindeki bu ayrışma ve kırılma noktası, Yörük toplumunun aşiret ilişkilerinin nasıl olup da seyredişinin anlaşılmasında ve kaynakların kullanılmasında oluşan farklılıkların yarattığı mesleki ayrışmanın

¹ Yörük, 68, erkek, okuması yazması yok, toptancı

² Kürt, 52, erkek, lise mezunu, emekli

etkisiyle, geleneksel yaşayış ve tutumlarda oluşan farklılıkları anlamada önemlidir. Yörük toplumunun yerleşik hayata Kürtlerden sonra geçmiş olmasının, teorik olarak aşiret ilişkilerinin Yörüklerde daha yoğun yaşanmasına yol açması gerekirken, gerçek durum tam aksi yönde cereyan etmiştir. Yerleşiklikteki gecikme Yörükleri, modernleşme yönünde engellememiştir. Modernleşme süreci Yörükler için bir anlamda zorunluluk olarak da anlaşılabilir. Mesleki ayrışmanın yarattığı yeni durum, toplumsal yapıya eklenme sürecinde iki grubu farklı noktalardan yakalar. Bu anlamda tarım toplumu aşiret ilişkilerinin devamını olanaklı kılarken, esnafılık ve ticaretin getirdiği yeni ilişki ağı Yörükleri, göçebe aşiret ilişkilerinden uzaklaştırarak, toplumsal yapıya kurumlarıyla birlikte entegre olmaya zorlamıştır.

6.4. İSLAHİYE BÖLGESİNDEKİ KÜLTÜREL YAPILAR VE İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİ

Bölgede yaşayan grupların iskânıyla birlikte kültürel dokuda ve geleneksel ilişki ağlarında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin sonuçları iki grupta da farklı şekillerde ve boyutlarda olmuştur. Kürt grupların geleneksel aşiret ilişkilerindeki çözülme daha yavaş ve kısmi boyutta kalırken, Yörüklerde daha hızlı ve büyük boyutta yaşanmıştır. Gruplar arasındaki kültürel değişimin boyut ve hızı arasındaki farkları etkileyen birçok yön vardır. Uzmanlaşılan yeni alanların taşıdığı özellikler, yerleşilen bölgenin taşıdığı özellikler, devletle kurulan ilişkiler bu etkileyicilerdendir.

Kürt gruplardaki geleneksel aşiret ilişki çerçevesinin devamı, köylülükteki ortaklaşalıktan etkilenir. Esnafılık ve ticari yaşam deneyiminde ortaya çıkan ikincil ilişkiyle köylülükte ortaya çıkan yüz yüze ilişki biçimi iki ayrı grubun tutum ve davranışlarını anlamada yol göstericidir. Modern-geleneksel karşıtlığının oluşması bu anlamda mesleki kodlardan etkilenme eğilimindedir.

Bölgeye daha önce yerleşmiş ve devletin yerleşik kurumlarıyla daha önce tanışmış olmasına rağmen kapitalistleşmemiş ve köylü kalmış olan Kürtlere karşılık Yörüklerin ticaret hayatında ve esnaflıkla iştigal etmeleri sebebiyle bireyselleşebilme

kapasitelerinin daha geniş bir alana sahip olması kendi aralarında ve diğer gruplarla olan ilişkilerinde belirleyici olmuştur.

Kürt gruplarda ise yerleşik yaşamın kurumsal yapılarıyla kurulan ilişki, geleneksel yapıların devamına yönelik bir etki yapmıştır. Elbette bu etkiyi Türkiye'nin modernleşme sürecinin işleyişinde ve kırsal bölgelerdeki aşiret yapısının devamında devletin sağladığı faydalarla ilişkilendirmek de mümkündür. Aşiret yapısının devamı, siyasi otoritelerce oy kaygısına ve güvenliğe dayalı denetleme mekanizmalarındaki kolaylaştırıcı etkisine dayalı olarak desteklenmiştir. Geleneksel toplumsal yapılara hakim olmak böylece daha kolaylaşır.

Ticaret ve esnafılıkta yardımlaşma ve birlikteliğin tarıma göre daha düşük düzeyde olması gruplar arasında farklılık yaratmıştır. Ticari hayatta yürürlükte olan kurallar, birlikteliği kısıtlayıcı ve bireyi öne çıkarıcı, cemaatçi yapıyı bozucu yöndedir. Bunun aksine köy yaşamı ve tarım sektörü birlikte iş yapmanın ve yardımlaşmanın daha yoğun yaşandığı ve cemaatçi yapının idamesinin olanaklarını içinde barındırır bir doku arz eder.

Bölge şartlarıyla daha önce yüz yüze gelmiş ve buna uygun yaşam stratejileri geliştirmiş olanlar ilk olarak Kürtler olduğu için bölge şartlarına uyarlamanın inceliklerine vakıf olanlar da başlangıçta onlar olmuşlardır. Kurumlara ve çevreye uyarlamanı diğer gruplardan önce gerçekleştirmiş olmasına karşılık Kürtlerin tarımla uğraşmaları, bununla birlikte aşiretin kan bağına dayanan yapısını, yaptırım gücü zamanla azalmış olmasına rağmen, Yörüklerden farklı olarak, devam ettirdiğini görüyoruz. Günümüzde hala aşirete mensup Kürt ailelerin düğünlerinde ve cenazelerinde aynı zamanda aileler arasındaki birtakım sürtüşmelerde aşiret reisinin göstermelik de olsa bir fonksiyonu devam etmektedir.

Göçebeliği terk eden Yörük ve Kürt grupları kültürel açıdan göçebe yaşamda gösterdikleri benzerlikleri yitirmiş, bununla birlikte İslahiye bölgesinde iskan edilmelerine paralel olarak, farklı alanlarda uzmanlaşıp ekonomik işbölümüne

gitmelerinin yardımıyla entegre olmuşlardır. Bu entegre olma grupların kültürel anlamda birbirini dışlayan keskin özelliklerinin ortadan kaybolmasa da azalmasına olanak sağlamıştır. Gruplar arasında kız alıp vermeyle birlikte iki grubun farklılık oluşturan yönleri birlikte yaşamı kolaylaştıracak şekilde değişmiştir. Kız alıp vermeyle akraba olan gruplar, etnik farklılıkların yaratması muhtemel sorunlardan kısmen sıyrılarak kültürel anlamda birbirlerine yatkınlık gösterme eğilimine girmişlerdir. Örneğin daha önce Kürtler veya Yörükler hakkında önyargılara sahip olan birisi bir yakının karşı taraftan birisiyle evlenmesi sonucu bu önyargıların belirlediği tutum ve davranışlardan vazgeçme eğilimi gösterebilmektedir.

“Artık Yörük Kürt diye bir şey yok. İnsan olması önemli. Biz onlardan kız almışız, icabında onlar bizden almış, bir aile olmuşuz. Bir adam Yörük olunca iyi olacak diye bir şey yok ki. Her yerin iyisi var kötüsü var. Bizim damat Kürt, dört dörtlük çocuk Allah için. Ne dersin sen buna var mı bunda bir hata?! Bizim büyük oğlan karşı durdu ilkin ama baktı ben taraftarım bir şey anlamadı vazgeçti sonunda. Şimdi kendi diyor “baba iyi etmişsin” diye. O bundanmış, bu şundanmış beni ilgilendirmez arkadaş be insanlığına bakarım o kadar.”¹

Göçebe hayvancılığın geçime dayanan yapısıyla, yerleşik yaşamdaki esnafılık ve ticaret gibi paranın belirleyici olduğu bir ekonomik alanın Yörükler açısından nasıl bir keskin dönüşüme işaret ettiği anlaşılabilir. Bu keskin dönüşüm geçim temelli geleneksel Yörük aşiret ilişkilerinin cemaatçi yapısını bozucu bir etki yapmıştır. Kürtlerde yaşanan dönüşüm yapılan tarımın kar etmeye dayalı yanının, geçim ekonomisini deforme edici tarzda keskin bir yapıya sahip olmamasıyla açıklanır. Kürt gruplar bu noktada uzun yıllar kar etmenin belirleyiciliğinden uzak sadece geçimlerini sağlayabilecek kadar tarım yapmışlardır. Bunda arazi şartlarının uygun olmayışı etkili olduğu gibi, tarımsal piyasaların gelişmemiş olması da etkili olmuştur. Dolayısıyla geleneksel aşiret ilişki biçiminin cemaatçi yapısının muhafazası azalma yaşanmış olsa da büyük oranda devam ettirilmiştir. Günümüzde İslahiye de yapılan tarım kısmen pazarın ihtiyaçları göz önüne alınarak, ama kar etmeye yönelik bir şekilde yapılmaktadır.

¹ Yörük, 71, erkek, okuması yazması yok, hayvancılıkla uğraşıyor

Yerleşimin, bölgenin Kürt nüfusunun aşiret yapısındaki kültürel değişime etkilerinin Yörüklerden daha az yaşanmasına etki etmesinin yanında, bu değişime farklı bölgelerde yaşayan diğer Kürt gruplarla bölgedeki Kürtler arasındaki kültürel farklılığı artırıcı daha büyük boyutta etkilerinin olduğunu eklemek gerekir. Özellikle Suriye sınırının çizilmesiyle birlikte bu bölgedeki Kürtler yoğun Kürt nüfusun yaşadığı diğer bölgelerden görece uzak kalmış, etraflarındaki Türkmen, Yörük ve Arap nüfusla daha çok ilişki içinde olmuştur. Bu durum baskın etnik özelliklerin diğer Kürt bölgelerine kıyasla seyrelmesine, zamanla fiziki çevre şartları ve birlikte yaşanan diğer gruplarla karşılaşmanın yoğunluğuna paralel olarak geleneksel özelliklerin büyük oranda yitirilmesine yol açmıştır. Buna rağmen herhangi bir yaptırım gücü olmasa da ağılık aşiret reisliği biçiminde mevcudiyetini korumaktadır. Bu süreç karşılıklı dinamik bir özelliğe sahip olduğu için diğer etnik grupların da Kürtlere has geleneklerden ve yaşayıştan etkilenmiş olmasından (bu etkileniş, kültürleşme süreci olarak anlaşılacağı gibi grupların karşılıklı olarak birbirlerinden etkilendiği göz önüne alınacak olursa bir yanıyla kültürleme ve kültürlenme olarak da anlaşılabilir; grupların bölge ve birbirleri üzerindeki etkileyciliği konunun hangi kavram çerçevesinde ele alınacağına ilişkin bize ipucu verirler) bahse gerek duymuyoruz. Burada etnik grupların birbirlerinden alıp verdiği veya birbirlerini etkileyerek oluşturduğu bu geleneklerin listesini veya bu mekanizmanın nasıl işlediği üzerinde durmayacağız, ama yeri geldiğinde konuya ilişkin örnekler verilecektir.

Yörükler ise bölgeye Kürtlerden daha sonra yerleşmiş, onların bölgeye uyumu ve bölgedeki organizasyonları Kürtlerinkinden farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu farklılığın oluşmasında en önemli nokta Yörüklerin bölgeye geldiklerinde bölgenin tarımsal üretime dayanan yapısının Kürtler tarafından oluşturulmuş olduğunu ve tarım arazilerinin Kürtlerin elinde olmasının yarattığı durumu fark edip, ekonomik olarak hayvancılıkta yoğunlaşmaya devam etmiş, göçebelikten vazgeçmemiş olmalarıdır. Diğer bir deyişle bölgenin kaynaklarının belirli bir grubun elinde toplanmış olması ve iş alanlarının kısıtlılığı yerleşmeye engel olmuş ve eski geçim stratejisi azalmaya da başlasa yoğun olarak 80'lerin başlarına kadar devam ettirilmiştir. Hala çok az sayıda, eski göç dinamiklerinden uzaklaşmış bir şekilde çadırlarda yaşamaya devam eden göçer

Yörük aile bulunsa bile göçebeliğin devamı 80'lerden sonra ülkenin değişen siyasi ve ekonomik ortamına paralel olarak sürdürülebilirliğini yitirmiştir. Bunun böyle olması Özal dönemi ekonomik ikliminin monetarist politikasına ve yaylalara göçün güvenlik nedeniyle devlet tarafından yasaklanmasına bağlanabilir. Tam bu noktada Bates Yörük toplumunun uyarlanım sürecinde üç ana noktaya işaret ediyor: Göçebe hayvancılık, yerleşik tarım ve ticaret-esnafılık (Bates, 1999: 200- 210).

Yörükler üzerinde yaptığımız gözlemlerde biz de bu sonuçlara ulaşıyoruz. Göçebe hayvancılığa ilişkin örnekler bugün itibariyle Yörük toplumunun ekonomik büyüklüğü içinde çok kısıtlı bir yer işgal etmektedir; buna karşılık evlerinin yanlarına inşa ettikleri ahırlarda yaptıkları küçükbaş hayvancılık devam etmektedir. Eski geçim tarzını aşağı yukarı sürdüren Yörüklerin yanında büyük bir Yörük nüfusu esnafılık ve ticaret yapmaktadır. Hayvancılığın yapıldığı dönemlerden beri pazarla ilişkilidir Yörük toplumu. Bu ilişki yansımaları, birtakım gıda ve lojistik ihtiyaçların karşılanması amacıyla pazara hayvansal ürünlerini sunan Yörük toplumunun ticaret ve alım satımına ilişkin geçmiş birikimine bağlı olarak yerleşik hayata uyarlanımda, ekonomik bakımdan pazarla sürekli bir ilişki içinde bulunmanın getirdiği avantajı kullanarak esnafılık ve ticarete yoğunlaşmada bulmuştur. Göçebelik zamanlarında ihtiyaçların karşılanması maksadıyla yapılan sınırlı, uzmanlaşmamış ticaret, göçebe hayvancılığın terk edilmesiyle birlikte göçebeyken yapılan bu işlere en yakın iş alanlarında uzmanlaşmaya imkân sağlamıştır; bu anlamda göçebe hayattaki elde edilmiş olan yaşam tecrübesi, onların yerleşime geçişlerinde yaşanması muhtemel birçok geçiş dönemi sorunlarının önüne geçmiştir. Dikkat edilecek olursa Yörük toplumunun göçebe ve yerleşik hayatlarında ekonomik varoluşlarındaki farklılıklar birbirini dışlar nitelikte değildir, hepsi bir alandaki deneyimin başka bir alana aktarılmasıyla birbirinin içinden çıkmıştır. İleride değinileceği üzere Sayburun köyündeki tarımsal faaliyetler ise tamamıyla devletin sürece müdahalesiyle ilişkilidir. Yani bu durumda Yörüklerin daha önceki deneyimleri tarımsal faaliyet alanında kendini göstermez. Kürtlerin yerleşik hayata uyarlanımı ise böyle bir deneyim aktarımından eksik olduğu için daha keskin ve sıkıntılı gerçekleşmiştir.

Daha önce ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi ekonomik gerekçelere bağlı olarak Yörük toplumunda yerleşik hayata geçiş, esas olarak 80'li yıllardan önce başlamış ve yerleşik hayata adaptasyon hızlanmışken göçerliğe tamamen son veren olay devletin PKK'yle giriştiği mücadele neticesinde dağların, dolayısıyla yaylaların ve geçiş bölgelerinin göçerler tarafından kullanımının yasaklanmış olmasının yarattığı ortamla neredeyse tamamlanır. Yaptığımız görüşmelerde ortaya çıkan bir diğer faktör ise mera kiralarındaki artıştır.

“Eskiden göçerdik tabi. Develerimiz vardı. Çoluk çocuk kili tarağı toplar ver elini yaylaya. Kış geldimiydi de leçeye, Fevzipaşa'nın oralara konardık. Şimdi kalmadı nerdeyse. Deve de kalmadı zaten, ya kamyonla gidiyor gidenler ya da traktörle. Göçerliği tergediy bizim aşiret. Peyder pey yerleştik. İlk Suriye'ye sattı bazıları mallarını. O zamanlar (1970- 80 arasını kastediyor) günde 1000- 2000 hayvan gönderirdik. Kimisi bizim Yörüklerin malları, yetmediği yerde dışardan mal gelirdi. Parayı gören vazgeçti göçerlikten. Kamyon alan çok oldu. Sonra yürütemeyip sattılar ama iyiydi o zaman. Özal zamanında Yörükler kazandı ama yayla kiralari aldı yürüdü, her şey ateş pahası, terörüydü bilmem neydi çıkamazsın dediler, velhasıl göçer kalmadı gayri. Gene malcılık yapalım var ama eskiden başkaydı tabi.”¹

Yörüklerin sürülerini götürdükleri yaylaların yerleşik köylülerin elinde olması nedeniyle bu köylülerin Yörüklerden talep ettikleri mera ya da yayla kiralarındaki artış bu döngünün sürdürülebilirliğinin önünde ciddi engeller yaratmıştır. Açık arttırma usulüyle belirlenen yayla kiralarının nispeten daha küçük sürülere sahip olan Yörüklerce kullanımı dolaylı olarak engellenmiş olmaktadır. Göçebe Yörüklerin hayvan sürülerinin ekili tarım arazilerine zaman zaman verdikleri zarar sonucu çıkan sorunlar da göçebeliliğin devamında sorunlar yaratmıştır.

“Evvelki seneydi, bizim yazıda, leçede kurduk çadırı. Allah var bizim oğlanlar devamlı ardındalar malların. Aman kimsenin ekinine girmesin diye. Daha ekinler yeni ekiliyor. Neyse uzatmayalım geldi mal sahibi, arkadaş üç koyun vereceksin diyor. Neymiş baharda senin koyunlar benim ekine girerlerse! Ya niye girsin biz malın ardındayız. Allah Allah, tamam vereyim de biz kazanıyoz mu bakalım o kadar. Verirsin vermezsin, bir koyun iki üç tavuk verdik zornan razı oldu. E, bunlar böyle ederse dışarıda tabi daha başka olur. Onlar da keyifleri ne gelirse onu

¹ Yörük, 68, erkek, okuma yazması yok, komisyoncu

isterler. Bazı mallar bibere falan yanaşırlar, gece olur ekseriyatla. O zaman cezamızı çekeriz.”¹

Bu sorun tarıma açılan arazilerin artmasına paralel olarak artış gösterir. Sürülerin verdikleri zararın tazmini sırasında çiftçilerin talep ettiği miktarlar kimi zaman karşılanabilir olmaktan uzak olmuştur. Fakat 80’lerin başı itibariyle Suriye’ye yapılan yoğun hayvan ihracatı Yörük toplumunun yerleşik hayatta etkinlik kazanmasında ve uyarlanımında ekonomik olarak ciddi bir kriz geçirmesine engel olmuştur. Yaylalara ekonomik ve siyasi gerekçelerle çıkamayan Yörükler hayvanlarını Suriye’ye ihraç ederek bu durumdan ciddi kazançlar sağlamışlardır. Buna karşılık ekonomik olarak bu durumdan faydalanamayan ve göçerliği de devam ettiremeyen bir kısım Yörük Avrupa ülkelerine ve başka şehirlere göç etmek durumunda kalmışlardır. Bir kısmı ise hayvanlarını satıp kamyon alarak nakliyecilik sektörüne girmiştir. Bugün Yörük nüfusunun bölgedeki yapısını belirleyen en önemli faktör Hatay’ın Kırıkhan bölgesinde her Yörük aileye devlet tarafından verilen 15’er dönümlük arazi ve yaptırılan iskân konutlarına bağlı olarak bölgeden yapılan göçtür. Daha sonra üzerinde durulacağı üzere bu durum devletçe öngörülen siyasalara tam olarak uygun bir şekilde gerçekleşmemiştir. Hatay bölgesinin demografik yapısını değiştirmeye yönelik olarak uygulanan proje kapsamında yerleştirilen nüfusun bir kısmı arazi ve evlerini satarak tekrar İslahiye bölgesine dönüş yapmaktadır.

1950’li yıllarda da Toprak İskân Müdürlüğü yine Sayburun köyüne Yörük nüfusun bir kısmını 40’ar dönüm arazi tahsis ederek iskân ettirmiştir. Ekonomik olarak daha elverişli şartlar barındıran bu iskân başarılı olmuştur. Kısaca devletin bölge üzerinde yaptığı her iskân faaliyeti farklı etnik grupları bir araya getirip farklı ekonomik yapıları ortaya çıkardığı için iskânın yapıldığı bölgelerde farklı grupların birbiriyle karşılaşmaları neticesinde ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal örüntü ve grupların birbiriyle bütünleşme süreçleri bizi konumuz itibarıyla yakından ilgilendirmektedir.

¹ Yörük, 55, erkek, okuma yazması yok, hayvancılıkla uğraşiyor

Kürt ve Yörük gruplar toplumsal hayattaki tavır ve davranışlarında da farklılık gösterirler. Yörük grupların toplumsal ve kamusal alanda kuralları bozucu, göze batacak hal ve hareketlerden kaçınması kamusal alanın düzenleyicisi olan devleti karşısına almamaya özen göstermeleriyle ilişkilendirilebilir. İçki tüketiminde ve eğlence anlayışlarındaki farklılık bile bu temelden beslenir. Yörükler içki tüketiminde ve gece hayatında neredeyse hiç yer almazlar. Pavyona ve gazinoya gidenler de hep Kürtler arasından çıkar. Yörükleri içki içmekten ve gece hayatına katılmaktan alıkoyan şey, dinsel olarak daha muhafazakâr tutumları ve para harcamada eli sıkı olmalarıdır. Yörükler kazandıkları parayı Kürtlerden farklı olarak lükse gösterişe harcamazlar. Birikimlerinin fazlalığını ya da azlığını hayat tarzlarından anlamak çok zordur. Para sadece gerekli görülen alanlar için harcanır, aşırı harcamalardan her zaman sakınılır. Lükse ve gösterişe düşkünlük açısından Kürtlerde durum tam tersi bir görünüm arz eder. Kazancın artmasına bağlı olarak her türlü lüks tüketim malına yapılan harcama da artar. Bu durum görüşme yaptığım bir Yörük tarafından “Kürt, öküzüm büyük olsun çekmezse çekmesin der.”¹ diyerek ifade etmişti. Bu nokta grupların birbirini algılayışlarında önemlidir. Kazanılan paranın harcanması esnasında gösterilen tavır, yaşam tarzına da bire bir yansıdığı için iki grubun arasında ciddi farklar oluşmuştur. Sade ve mazbut bir yaşam isteğine olan yatkınlık ve buna uygun davranışlara Yörüklerde daha belirgin bir şekilde rastlanırken, Kürtler arasında daha gösterişli ve şatafatlı bir yaşam sürme isteği göze çarpar. Bu durum iki grubun düğün ve cenaze merasimlerinde de belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Kürt aileler cenaze ve düğünlerde konuklarına yaptıkları ikramların gösterişli ve pahalı olmasına özen gösterirler. Sunulan yemekler de farklı çeşitlerin bolluğu daha sonra yapılacak konuşmalarda övgüyle söz edilebilecek boyutta olmalıdır. Böyle olması onları topluma karşı mahcup olmadıkları, ‘rezil’ olmadıkları anlamına gelir. İkram edilen şeylerin ne kadar fazla sayıda insan tarafından tüketilmiş olması da ayrı bir övünç kaynağıdır. Bunun aksine Yörük toplumunun cenaze ve düğün törenlerine baştan sona sadelik hakimdir. Konuklara hizmet onlarda da önemli addedilmiş olsa da ikram edilecek şeylerin maddi anlamda külfet getirici nitelikte olmamasına özen gösterilir. Hatta kimi tarikat ehli Yörük aile çalgılı- eğlenceli ve ikramlı düğün törenleri düzenlemekten

¹Yörük, 62, erkek, ziraat mühendisi, tüccar

kaçınır, onun yerine İslami geleneklere bağlılıklarına atfen tef çalıp ilahi söyleyerek düğün merasimini icra ederler. Bu farklılık cenaze ve düğünlerin iki grup üyelerince algılanmalarının farklılığını da ortaya koyar. Bir Kürt ebeveyn için çocuk evlendirmek büyük bir maddi külfet anlamına gelirken bir Yörük ebeveyn için külfetin boyutları çok daha düşük düzeylerde olabilmektedir. Kısaca iki grubun yaşam tarzlarının belirlenmesinde gösteriş ve sadeliğe yapılan vurgu önemlidir.

İki ayrı etnik grubun düğün törenlerinde dikkate çeken bir diğer yön de çalınan, söylenen şarkıların birçoğunun Kürtçe olmasıdır. Bu durum grupların etnik yapılarına yapılan atıflardan muaf olarak algılanmaktadır. Son derece sıradan ve rutin olarak her iki grup da düğünlerde çalınan parçalara eşlik etme eğilimi gösterirler. Birbirleriyle kız alıp vermiş birçok Kürt ve Yörük ailenin varlığı da hesaba katılacak olursa, bölgede grupları ekonomik olarak oluşmuş işbölümünün yarattığı bağımlılığın ötesinde, birlikteliğe olan yatkınlıklarının dereceleri hoşgörü yaratan ve çatışmayı tamamıyla saf dışı bırakan bir boyuta ulaşmıştır. Etnik farklılığın yaratması muhtemel sorunlar, yaşam alanlarının farklı platformlarında oluşturulan/oluşan birlikteliklerle aşılr. Tüm bu birlikteliğin oluşmasında gözden hiç kaçırılmaması gereken nokta, bu birlikteliği besleyen ana damarın ekolojik koşulların grupları birbiriyle eklemlenmeye ve işbölümüne itmesidir. Ancak bu durum ekolojik determinizm şeklinde ele alınmamalıdır. Tarihsel geçmişe dayalı kolaylaştırıcı faktörler de vardır. Bu faktörlerden en önemlisi iki farklı grubun geçmişte konar-göçerliğe dayalı bir geçim ekonomisine sahip olmasıdır. Tarihsel ve özellikle ekolojik etkilerin farklı grupların iskanında bir aradalık yaratarak çatışmayı ortadan kaldırıcı etkisi şu örnekte daha iyi anlaşılacaktır. Osmanlı'nın 1865 iskânında Kayseri'nin Uzunyayla bölgesine iskân ettirdiği Afşarlarla Kafkasya'dan gelen ve Osmanlı tarafından Afşarlara verilmiş arazilere yerleştirilen Çerkezler arasında uzun yıllar kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Etnik gruplar arasında yaşanan çatışmanın kaynak mücadelesiyle ilişkisinde aynı ekolojik nişleri paylaşmalarının bütünleşmeyi kısıtlayıcı ve gruplarının biraradalığını ortadan kaldırıcı etkisine örnek olması bakımından bu olay açıklayıcıdır.

6.5. İSLAHİYE BÖLGESİ YÖRÜK VE KÜRTLERİNDE DİNİ YAŞAM VE TUTUMLAR

İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürtlerin gündelik hayatları, grupların dini tutum ve yaşayışlarından etkilenecek farklılaşmalarını sağlar. Bu anlamda iki grup arasında muhafazakârlık vurgusu farklıdır. Yörüklerin dine yaklaşımlarının belirmesinde, değişen uzmanlık alanlarına mukabil oluşan yerleşik yaşam ekseninin ihtiyaç ve gereksinimlerinin göçebe yaşam döngüsünden farklılık arz etmesi etkilidir. Yerleşimle birlikte uzmanlaşan yeni alanın gündelik yaşamda yarattığı zaman fazlalığı göçebe kültüre oranla çok daha fazladır. Günün her saatinde sürüleriyle ilgilenmek durumunda olan göçebe Yörük, esnafılık ve ticaretle uğraştığı bu yeni hayatında, belirli zaman aralıklarında çalışmak durumundadır. Böylece ortaya çalışılmayan geniş bir zaman aralığı çıkmış olur. Bunu yerleşik yaşamın rutini içinde dini vecibeler için yeterince zamanın ortaya çıkması şeklinde anlamak da mümkündür. Böylece göçebeliğin, dini vecibelere, sürekli teyakkuz halinde bir yaşam döngüsü özelliği taşımasından dolayı olanak sağlamadığı zaman olgusu, yerleşik yaşamın çalışma alışkanlıklarından beslenerek dini vecibelerin yerine getirilmesine bu kez olanak sağlar. Bununla birlikte, geçmişe oranla abdest, namaz, hac gibi farizelerin yerine getirilmesi kolaylaşmış olur. Bunlardan özellikle abdest almanın, temizlenmeyle olan birebir ilişkisi ve göçebeliğin su kaynaklarıyla irtibatının yerleşikliğe oranla kısıtlı olması göz önüne alındığında, kolaylaştığı söylenebilir. Gündelik yaşamdaki bu kolaylıklar dine, dolayısıyla dinsel yaşam pratiklerinin ve dini tutumların yaşam üzerindeki belirleyiciliğinin artmasına olanak sağlar. İşte Yörük nüfusun muhafazakârlaşmasında, dini vecibelerin yerine getirilebilmesine olanak sağlayan bu boş zamanın ve günlük yaşam şartlarının kolaylaşmasının etkisi de vardır.

Kürtlerdeyse durum daha farklı gelişmiştir. Göçebe hayattan yerleşik yaşama geçen Kürtlerde Yörüklerdeki gibi kullanılabilecek boş zaman ortaya çıkmaz. Boş zamanın kısıtlılığı, çiftçiliğin emek yoğun üretim özelliği arz etmesi ve buna paralel günün her saatinde tarımsal faaliyetin yapılabilir özellikte oluşuyla açıklanır. Kürt grupların muhafazakârlaşma düzeyinin Yörük gruplara oranla düşük olmasının altında, çalışma

saatleri ve boş zamanlar arasındaki dengenin göçebelikten yerleşik tarıma geçişle birlikte kısmen korunmuş olmasının etkisi de hesaba katılmalıdır.

İki grubun yaşam tarzlarındaki farklılıkta da yine dinsel tutumlardaki farklılıkların izlerine rastlanır. Sade bir yaşamın Yörüklerce tercihinin altında yatan dindarlık vurgusu önemlidir. Yörük toplumunun göçebelikten yerleşime geçiş aşaması dini vecibelerin icrasının yoğunluğu açısından da farklılıklar yaratmıştır. Göçebe dinamiğinin beş vakit namaz, oruç ve hac gibi birtakım İslami şartları yerine getirmekten alıkoyan yaşam şekli yerleşimle birlikte ortadan kaybolmuştur.

“Ben 70’ime geldim hacca gideli on yıl falan oldu. Ben namazı layığıyla ancak göçüp İslahiye’ye geldik ondan sonra kıldım diyebilirim. Eee, dağdasın hoca yok cami yok ezan yok. Yalanı Allah sevmez, böyleydi bizim oba. Elhamdülillah hepimiz müslümandık amma namaz kılamasan, doğru düzgün oruç tutamazsan, hacca gidemezsen nasıl oluyor. Şimdi elhamdülillah giden çok hacca da camiye de.”¹

Yörüklerle yaptığımız diğer görüşmeler de, bu durumu teyit eder niteliktedir. Göç etmelerine bağlı olarak namaz vakitlerinin kaçtığını, kimi zaman şartların uygun olamayışından dolayı namaz kılınmadığını, hacca giden insan sayısının son derece kısıtlı olduğunu, kimi zaman cenaze namazını kıldırarak imam bulmakta bile sıkıntı yaşadıklarını anlatmışlardır. Yerleşimden sonra ise bu tür sıkıntıların ortadan kalktığını ve dini vecibeleri yerine getirmekte zorlanmadıklarını ifade ederler. Bugün Yörük toplumu gerek siyasi gerekse yaşam tarzı olarak muhafazakâr bir noktada durur. Dine olan bu bağımlılıklarının altında ticari hayatta kabul görme isteğinin de izlerini buluruz; zira ticaret hayatında ve esnafılıkta dürüstlük ve sözüne güvenilirlik dini bütün bir yaşantıyı gerekli kılmaktadır onlara göre. Hacca gitmiş birinin güvenilirliği bir kat daha fazladır. Onun hile yapmayacağına ve dürüstlüğüne olan inanç tamdır. Zira birinin onun hilekâr olduğunu ileri sürmesi bir diğeri tarafından “O yapmaz, hacı adam hile yapar mı hiç?” şeklinde karşılık bulur. Ticari faaliyeti Yörük toplumunun muhafazakâr yapısıyla bağdaştırmak pekâlâ mümkün görünmektedir. Elbette Türkiye’nin farklı bölgelerinde de

¹ Yörük, 66, erkek, okuma yazması yok, manav

ticaretle uğraşanların dini referanslarını katı bir muhafazakârlık temelinde inşa ettiklerini, bu durumun bu bölgeye has olmadığını eklemek gerekir. Yalnız burada şöyle bir fark ortaya çıkar: yerleşiklik öncesi Yörük yaşam tarzında geçim ekonomisi esastır, servet birikimi sahip olunan sürüyle orantılıdır. Sürülerin garantili bir nakit anlamına gelmediği hayvan kayıpları ve muhtemel hastalıklar düşünülecek olursa daha iyi anlaşılacaktır. Yaşamın idamesinde riskler çok daha fazladır ve her hayvan sahip olunan nakdi bir değerden çok günübirlik olarak süt ve diğer yan ürünlerinden faydalanılabilecek bir değeri ifade eder. Böyle bir yaşam tarzı dahilinde kadın erkek arasında yerleşik toplumlarda yaşanan özel alan- kamusal alan karşıtlığına dayalı bir işbölümü görülmez. Risk ekonomik ve yaşamsal olarak kadın ve erkeğin üzerinde eşit olarak dağıtılmıştır. Yörük kadını gerektiğinde erkek işlerini yapmaktan çekinmez. Görece eşitlikçi bir toplumsal yapı oluşturan bu durumda, kadının ev içi alana kapatılmasının dinsel gerekçeleri geçerliliğini yitirir. Yörük toplumunun dini yönü ağır basan bir toplumsal yapı sergilemesinin altında, bugün bu görece eşitlikçi yapının yerini kadının toplumsal hayata katılımının önüne yerleşimle birlikte çekilmiş olan sınırlar yatar. Kadına bakış, yerleşimle birlikte değişiklik gösterir. Onun korunmaya muhtaç, eksik ve aciz olduğu yönlü vurgu dinsel argümanlarla beslenir. Özel alan- kamusal alan dikotomisinin dayanağı ve referans noktası dindir. Yerleşik hayat Yörük kadınının toplumsal hayata katılımının önüne dinsel argümanlarla engel olur. Bu eşitlikçi yapının bozulmasında ekonomik hayatta Yörük kadının göçebelikte olduğu gibi belirleyici olabilme imkânlarının ortadan kalktığını da eklemek gerekir. Bu ortadan kalkış bir anlamda kadının özel alana kapatılması, yukarıda belirtilen boş zaman fazlalığından da etkilenme eğilimindedir. Göçebe yaşamda kamusal alanın içinde serbestçe hareket edebilen kadın zamanının büyük bölümünü tıpkı erkek gibi sürülerle ve ona bağlı işlerle uğraşarak geçirir. Yerleşimde ortaya çıkan emek kullanımının azalması ve çalışmadan artan zamanın fazlalığı onun toplumsal ve özel hayattaki belirleyici olabilme kapasitesinin de azalmasına eşlik eder. Azalan emek kullanımına karşın ortaya çıkan boş zaman, ekonomik belirleyiciliğini kaybetmesiyle kamusal alandan çekilen kadının aleyhine işler. Yerleşimle atıl hale gelen kadının emeği, kısıtlı ev işlerinde kendini gösterir ve yaşam üzerindeki belirleyici olma kapasitesini yitirir.

Yerleşimle birlikte daha yoğun şekilde yerine getirilen dini vecibelerin, kadın erkek arasına çektiği katı sınırlarla ve kadının toplumsal hayattan çekilmesine aracılık etmesi hasebiyle de önemli olduğunu eklemek gerekir. Böylece ticaretle uğraşan diğer benzer grupların bağılıklarından farklı bir vurgu burada göze çarpar. Bunun yanında göçebenin çevre zaman algısı yerleşimle birlikte çok farklı bir boyuta taşınır. Kendine güveni tam, güvenlik problemi de dahil olmak üzere tüm yaşam alanlarını kendi düzenleme yetisine sahip olan Yörük toplumu yerleşimle birlikte kendi toplumu dışında konulmuş olan birtakım toplumsal ve kurumsal kurallar manzumesine boyun eğmek durumunda kalır. Bu anlamda hem yeni dahil olduğu toplumun, hem de devletin- göçebeyken zaman zaman kendisini muaf tutabildiği- birtakım kuralları bağlar(askerlik, vergi v.s.). Bu noktada aktif ve etken olan karakteristik yapı, din duygusunun yoğunlaşmasına paralel olarak edilgen ve pasif bir görünüme kavuşur. Artık toplumsal alanın düzenlenmesinde referans noktaları ve yetke kendi toplumlarının dışında bir yere işaret etmektedir. Yerleşimin Yörük toplumunda yaptığı tüm bu değişiklikler Kürt toplumuna oranla çok daha aktüel boyuttadır ve gözlemlenmesi daha olasıdır.

Tüm bu dile getirilenlerden sonra İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt aşiretlerin birbirleriyle ve kendi aralarında kurmuş oldukları ilişkilerin yerleşim alanlarının onlara sunmuş oldukları ekonomik potansiyel ve ekolojik yapıyla ilişkili olduğunu bir kez daha hatırlatmakta fayda var. Yörük aşiretinin geçim tarzı bakımından geçirdiği değişimlerin onların kültürel, dini ve ekonomik hayatlarında yarattığı değişimi, bu değişimin devletin kurumlarıyla ilişkilerinde ve bölgenin yönetiminde söz sahibi olma yönündeki kapasitesinden söz edildi. Yörük toplumunun göçebe hayvancılıktan esnafılık ve ticarete kayması onların yerleşim mekânlarının sunduğu olanaklarla birebir ilişkilidir. Öyle ki tarımın müsait olmadığı alanlara iskân edilme Yörük toplumunu yoğun bir değişime uğratarak yerleştikleri bölgedeki diğer topluluklarla ilişkilerini de yeniden tanzim etmiştir. Kürtlerle Yörükler arasında farklı ekolojik nişlerde ikamet etmeye bağlı olarak kaynak mücadelesinin olmayışı, iki grup arasında ortaya çıkan etnik sınırların içeriğini de belirlemiştir. Çatışmayı dışlayan ve siyasi, ekonomik, kültürel, demografik ve ekolojik farklılıklara/farklılaşmalara yaslanarak beslenen ve ortaya çıkan bu etnik sınır, grupların karşılıklı dinamik müzakere alanı ortaya çıkarıp onları ortak bir pazar

etrafında birleştirerek etnik işbölümünü olanaklı kılmıştır. Kürtlerde ise durum Yöröklere göre farklıdır. İskânın askeri gücüyle birinci elden karşı karşıya gelen Kürt aşiretleri bölgenin yerleşime uygun olmayan bataklık yapısından kaynaklı olarak iskân bölgesine intibak etmekte ciddi yaşamsal zorluklar çekmişlerdir. Zamanla ıslah edilen bölgenin arazi yapısı, tarıma elverişli alanların ortaya çıkmasıyla birlikte, Kürtlerin yaşamlarında ekonomik olarak olumlu değişiklikler yapmıştır. Arazilerin tarıma açılmasıyla birlikte başlayan faaliyet ve esas olarak iskân zamanında Osmanlı'nın payesiyle elde edilmiş olan yönetim erkinin kendilerinde oluşunu birleştiren Kürt aşiretler, yoğun olarak kendilerinden farklı grupların da bölgeye iskân edilmeyişinin etkisiyle ekonomik, kültürel, toplumsal ve idari anlamda belirleyici bir konuma yükselmişlerdir. Kürtlerin elde ettikleri bu güç her ne kadar bölge üzerinde belirleyici olma yolunda onlara avantajlar sağlamış olsa da ekonomik yaşam alanında devlet tarafından düzenlenen tarımsal üretimin maliyet politikaları yüzünden Yöröklere ekonomik anlamda uyarlanmaya gösterdikleri başarı kadar büyük bir başarı gösterememişlerdir. Geleneksel aşiret yapılarının devamı göz önüne alındığında ise iki grubun birbirinden ayrı dinamikler sergiledikleri göze çarpar. Kürt aşiretler içinde Yöröklere oranla daha fazla oranda muhafaza edilmiş olan aşiret yapısı gruplar arasındaki etnik sınırların oluşmasında modernleşme dinamiklerindeki farklılığın oynadığı role dikkat çeker. İki grubun bir arada yaşama alışkanlıkları ve bu alışkanlıklarda yaşanmış olan değişimin, mesleki ve ekolojik etkilerin yanında Kürtlerin yönetimdeki etkinliğinin devlet tarafından, bölgenin aşiret yapılarının devamının yarattığı idari kolaylıklardan dolayı muhafaza edilmesiyle oluşturulan siyasi ortamın beslediği de unutulmamalıdır. Grupların modernleşme süreçlerindeki farklılıklardan beslenen grup içi ve grup dışı ilişki kurma biçimleri ekolojik yerleşim alanlarındaki farklılıkla ortaya çıkan mesleki ayrışmadan etkilenecek grupların birbirini algılamaları, anlamaları ve aralarında ortaya çıkan etnik sınırların anlaşılmasında önemlidir. İşte tüm bu mesleki, ekolojik, siyasi, ekonomik ve kültürel belirlenimler ışığında gruplar arasında ortaya çıkan etnik sınır işbölümü olanaklarını ortaya çıkarır yönde etkiler yaratmıştır.

SONUÇ

Bu araştırma İslahiye bölgesinde oluşmuş/oluşturulmuş etnik işbölümünün temellerine ışık tutma hedefinden yola çıkarak, bölgede yaşayan farklı etnik grupların biraradalığını yöneten ve yönlendiren aracı kavramlardan işbölümünü hareket noktası kabul edip kavramın kendini gerçekleştirme şartlarını tarihsel, kültürel, ekolojik, ekonomik, mesleki ve dini oluşturunucular ve etkimeler ışığında aydınlatmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte yapılan alan araştırması sonucunda, İslahiye bölgesinde yaşayan iki ana etnik grup ve diğer nüfus bileşenleri arasında oluşmuş işbölümünün bölgenin ekolojik kaynak dengesiyle yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bölgenin ekolojik özellikleri itibariyle sakinlerine sunduğu kaynak olanakları grupların ekonomik olarak kendilerini var etme eksenlerine bire bir etki eder durumda görünmektedir. Bu görünümün belirlenmesinde yukarıda ele alındığı gibi grupların, özellikle Yörüklerin kültürel birikimleri yaşam alışkanlıkları ve yerleşim öncesi ekonomik faaliyet döngüleri etkili olmuştur. Şüphesiz bu etkilerin içerisinde en önemlisi bizce grupların maruz kaldıkları çevrenin ekonomik yaratım sürecine sunduğu kaynak portföyüdür.

Karl Eric Knutson, Barth'ın derlemesinde yer alan makalesinde Etiyopya'nın Rift Vadisi'nde yaşayan Arsi'lerle çevresindeki diğer etnik gruplar arasındaki ilişkilerden şu şekilde bahseder:

“Arsilerle Jilleler arasındaki ilişkiden hareketle, aynı özellikleri taşıyan ekolojik alanı tekeline almaya çalışan iki grup arasındaki, rekabetin bir kesitini sunmuştur. Meralar ve ekilebilir arazi konusundaki yarış hem iki grup arasındaki düşmanlığa neden olmuş hem de hasetle korunan sınırlar yaratmıştır. Ekolojik çevreye uyum sürecinde bu grupların gösterdikleri benzerlikler, grup sınırları arasında köprü kurulmasını değil; bu sınırların daha da kuvvetlendirilmesi sürecini beraberinde getirmiştir; çünkü benzerlikler gruplar arası kurulması olası herhangi bir ilişki ya da ticareti engellemiştir. Dolayısıyla, Rift vadisindeki Arsi topraklarında, çelişkili bir sınır oluşum süreci gözlemlenmektedir: Etnik gruplar arası, coğrafi ve politik açıdan en belirgin sınırlar kültürel açıdan en çok benzeyen iki grup arasında kurulagelmıştır.” (Knutson, 2001: 106)

Knutson'un üzerinde dikkatle durduğu nokta kültürel ve ekonomik olarak benzer yapılara sahip farklı etnik gruplar arasında kurulabilecek ilişkinin ve gruplar arasındaki

etnik sınırların kaynak mücadelesi yaşanmasından dolayı düşmanlık seviyesinde olabileceğidir.

Diğer bir örnekte de Knutson, Arsiler le Zwai gölündeki Laki adasında yaşayan gruplardan bahseder:

“Arsilerin sözkonusu kıyılık alanın tüm kontrolünü ele geçirmesi ile iki grup arasındaki yarış sona ermiştir ve bunun yerine bugün gözlemlediğimiz, farklı ekolojik ortamlara sahip iki etnik grup arasında ortak yaşamdan doğan karşılıklı ilişki şekilleridir. Ada sakinleri giyecek, balık ve çeşitli ticari malları satışa sunarken Arsiler de bunların karşılığında yağ, taze peynir, sorghum (süpürge darısı), mısır ve bazen de et satmaktadırlar.

.....Lakiler ve Arsiler arasında kurulagelen etnik ilişkiler ortaklaşa yaşamdan doğan karşılıklı iletişim lehine zayıflayan bir kutuplaşma sürecine örnektir. Bu karşılıklı iletişimin yoğunlaşması da hiç kuşkusuz, batıda dağların eteklerine doğru artan üretim kaynakları ve yaşam alanının denetimi gibi rekabet alanlarının, Arsiler’in sağladığı üstünlük ile azalmasına bağlıdır.” (Knutson, 2001: 113)

Arsi ve Laki etnik grupları arasında çatışmayı engelleyen ve ortak bir pazar etrafında birleşmeyi sağlayan faktör Arsiler’in Zwai gölü kıyılarını ele geçirmesiyle ortadan kalkın kaynak mücadelesidir. Rift vadisinin farklı ekolojik nişlerinde ikamet eden bu grupların birbirine eklemlenmesi ve aralarındaki çatışmanın ortadan kalkması tezimiz açısından önemli ipuçları içermektedir. Arsi ve Laki grupları ekonomik açıdan farklı alanları işgal ederek birbirlerine sundukları mallarla ortak bir pazar yaratmış ve etnik bir işbölümünü olanaklı kılmışlardır. Öte yandan Arsilerle Jilleler arasında tam anlamıyla ciddi bir kaynak mücadelesi söz konusudur. Bu kaynak mücadelesinden dolayı iki grup arasında çatışmalar olmuştur; dolayısıyla bu gruplar arasında bütünleşme ve etnik anlamda bir işbölümünden söz etmek mümkün değildir.

İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt grupların birbirlerine eklemlenerek ortak bir pazar etrafında bütünleşmelerini ve etnik bir işbölümü yaratmalarını sağlayan en önemli etken de, bu bakımdan, iki grup arasında herhangi bir kaynak mücadelesini yaşamıyor oluşudur. Aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerinde ikamet ediyor olmalarından dolayı bu iki grup ekonomik olarak farklı olanaklara sahiptirler. Yörük grupların ellerinde tarım yapabilecek arazilerin olmaması onları esnaflık ve ticarete, çok kısmi de olsa

hayvancılığa kanalizasyon etmiştir. Bunun yanında bölgeye daha önce yerleşmiş olan Kürt gruplar verimli arazileri elde etme yönünde ellerinde bulundurdıkları avantajı iyi değerlendirerek tarımsal faaliyetlere yönelmişlerdir. Böylece bir pazarı tamamlayabilecek olan yapı ortaya çıkmıştır. Grupları birbirlerine sundukları farklı mal ve hizmetlerle rekabetin oluşması engellenmiştir.

Burada daha önce uzunca bahsedildiği üzere İslahiye bölgesinin iskan öncesindeki ekonomik durumu ve bu grupların daha önceleri aynı ekonomik yapıya sahip gruplar oluşları da, kaynak rekabetinin olmadığı günümüzde bütünleşmeyi ve işbölümünü olumlu yönde etkilemiştir. İskân öncesi Yörük ve Kürt gruplar deneyim ve yaşantılarıyla birbirlerine büyük ölçüde benzerlik gösterirler. Kaynak rekabetinin yaşanmadığı günümüze deneyimlerdeki ve kültürel yapılardaki bu benzerlikler olumlu katkılar yapmıştır. Tüm bunların ışığında göçebelik zamanında var olan kültürel ve ekonomik benzerlikler mesleki olarak farklı alanlarda olmalarından dolayı azalıyor olsa da gruplar arasında kültürleşme süreçleri yaşanmaktadır. Grupların birbirlerine kız alıp veriyor olmaları bu süreçlerin karşılıklı olarak işliyor oluşunu kanıtlamaktadır. Böylece gruplar arasında oluşan etnik sınırlar çatışma yönlü olmayıp birliktelik ve işbölümü imkânlarını artırıcı yönde ilerlemektedir.

Yörük ve Kürtlerin politik konumlarını ve yönetimde etkili olmalarını sağlayan etken de yine farklı ekolojik nişlerde ikamet etmeyle alakalı olarak ortaya çıkan mesleki ayrımların getirdiği geleneksel aşiret yapılarına bağımlılığın iskan öncesi duruma göre farklılık göstermesidir. Bir arada hareket edebilme ve ortak çıkar duygusu politik olarak grupların geleneksel yapılarındaki farklılaşmalardan etkilenir. Böylece geleneksel aşiret bağlarını tarımla uğraşmakla Yörüklere oranla daha fazla koruyabilmiş olan Kürtler İslahiye bölgesinin yönetiminde söz sahibi olagelmışlerdir. Yörükler ise esnafılık ve ticaretin geleneksel aşiret yapılarında yarattığı tahribata istinaden yönetim üzerinde söz sahibi olma noktasında ortaklaşa hareket edememektedirler. Bu noktada elbette grupların demografik yapılarındaki farklılık da ciddi bir öneme sahiptir. Kürt grupların nüfusunun Yörüklere oranla daha fazla oluşu yönetimde söz sahibi olmada etkili olmuştur. Kısaca söyleyecek olursak grupların bölgenin yönetiminde söz sahibi

olmalarını etkileyen faktörler mesleki, kültürel ve demografik olarak grupların gösterdikleri farklılıklardan beslenmektedir.

Yörük ve Kürt grupların birbirlerine yaklaşımlarında ve birbirlerini algılamalarındaki hareket noktası grupların ekonomik olarak birbirlerinden ayrı alanlarda faaliyet göstermeleridir. Farklı alanlarda faaliyet göstermeye iten şey grupların iskân harekâtıyla yerleştirilmiş oldukları farklı nişlere dayanır. Farklı alanlarda faaliyet göstermeyle birlikte gruplar arasındaki rekabeti dışlayıp, mesleki farklılaşmayı yaratarak oluşmuş olan etnik sınırlar birliktelik, eklemlenme ve işbölümü olanaklarını artırıcı ve geliştirici yönlü bir etki yapmıştır.

Grupların kültürel olarak birbirlerinden farklılaşmasını sağlayan etken bir zamanlar onları birbirine benzeten yön olan mesleki alanlardaki farklılıktır.

Bu araştırma çerçevesinde ele aldığımız İslahiye bölgesine yaşayan Yörük ve Kürt grupların birbirlerine eklemlenerek işbölümüne dayalı bir birliktelik oluşturmasını sağlayan etkenin grupların aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerinde yaşamalarına rağmen aralarında kaynak rekabetinin yaşanmıyor oluşu açıklanmaya çalışıldı. Bunu sağlayan şeyin bu farklı nişlerin sunduğu farklı ekonomik olanaklar olduğundan bahsedildi. Özetle Kürtler tarım, Yörükler esnafılık ve ticaretle yoğunlaşmışlardır. Tüm bunlardan hareketle grupların arasında oluşan işbölümünün farklı ekolojik nişlerde ikamet etmeyle ilişkili olup olmadığı, buradan hareketle oluşup oluşmadığı sorunsallaştırıldı. Yürütülen çalışma çerçevesinde yapılan görüşmeler ve gözlemler İslahiye bölgesinde yaşayan Yörük ve Kürt gruplar arasında yapılaşmış işbölümünün aynı bölgenin farklı ekolojik nişlerinde ikamet etmelerinden hareketle oluştuğu ortaya konmuş oldu.

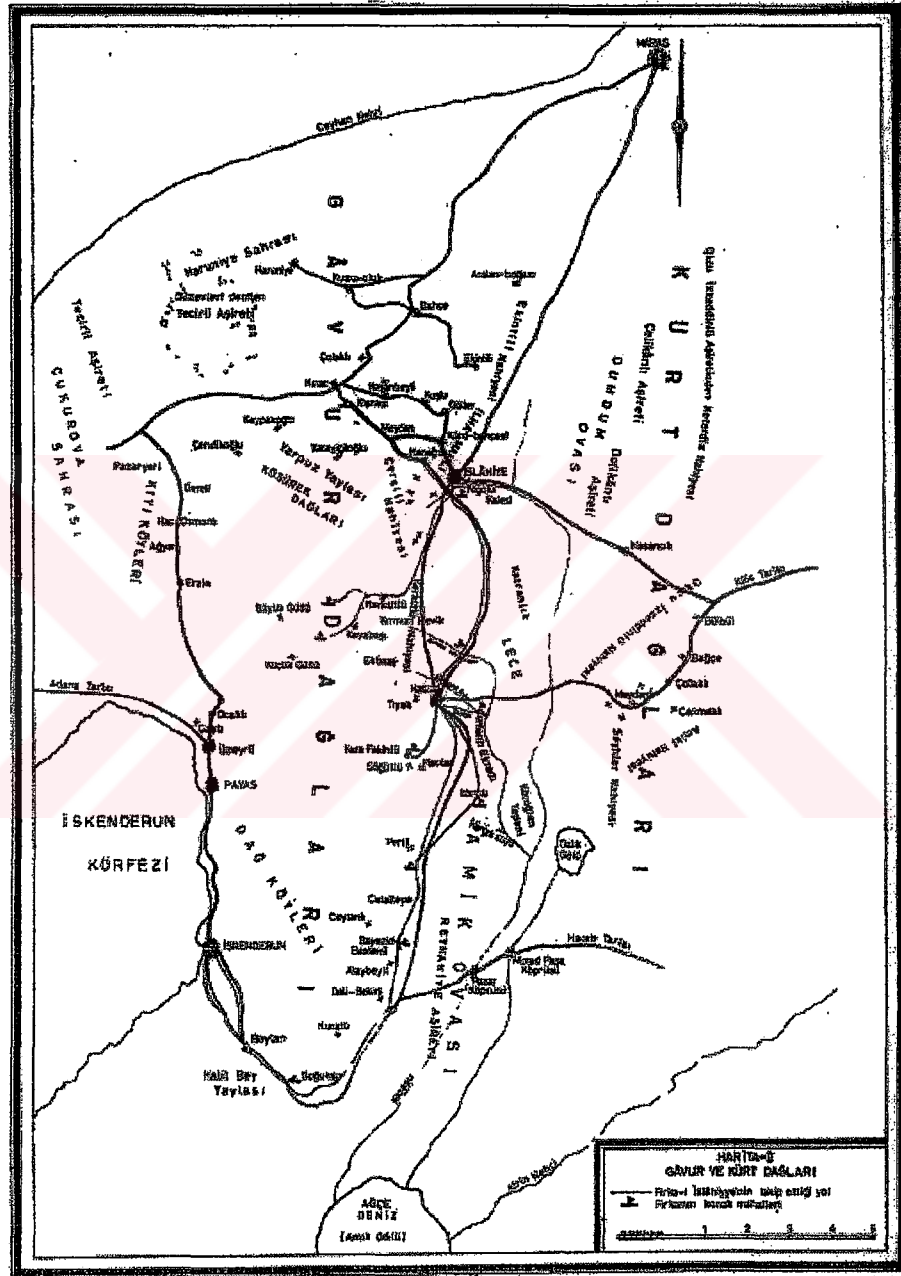
EKLER

EK 1: GÖRÜŞMECİLERİN ÖZELLİKLERİ

Etnisite	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek
Yörük	68	Erkek	Okuma yazması yok	Komisyoncu
Yörük	62	Erkek	Okuma yazması var	Gıda toptancısı
Yörük	68	Erkek	Okuma yazması yok	Gıda toptancısı
Yörük	62	Erkek	Üniversite mezunu	Tüccar
Yörük	71	Erkek	Okuma yazması yok	Hayvancılık yapıyor
Yörük	71	Erkek	Okuma yazması var	Manifaturacı
Yörük	58	Erkek	İlkokul mezunu	Toptancı
Yörük	69	Erkek	Okuma yazması var	Bakkal
Yörük	55	Erkek	Okuma yazması yok	Hayvancılık yapıyor
Yörük	46	Erkek	Lise mezunu	Memur
Kürt	52	Erkek	Lise mezunu	Emekli memur
Kürt	66	Erkek	Okuma yazması var	Çiftçi
Kürt	57	Erkek	Ortaokul mezunu	Çiftçi
Kürt	49	Erkek	Ortaokul mezunu	Çiftçi
Kürt	60	Erkek	Lise mezunu	Emekli memur
Kürt	56	Erkek	Okuma yazması var	Çiftçi
Kürt	52	Erkek	İlkokul mezunu	Çiftçi
Kürt	45	Erkek	Ortaokul mezunu	Çiftçi
Kürt	58	Erkek	Lise mezunu	Emekli
Kürt	73	Erkek	Okuma yazması yok	Çiftçi
Türk	25	Erkek	Üniversite mezunu	Üsteğmen
Abdal	65	Erkek	Okuma yazması yok	Ayakkabı boyacısı

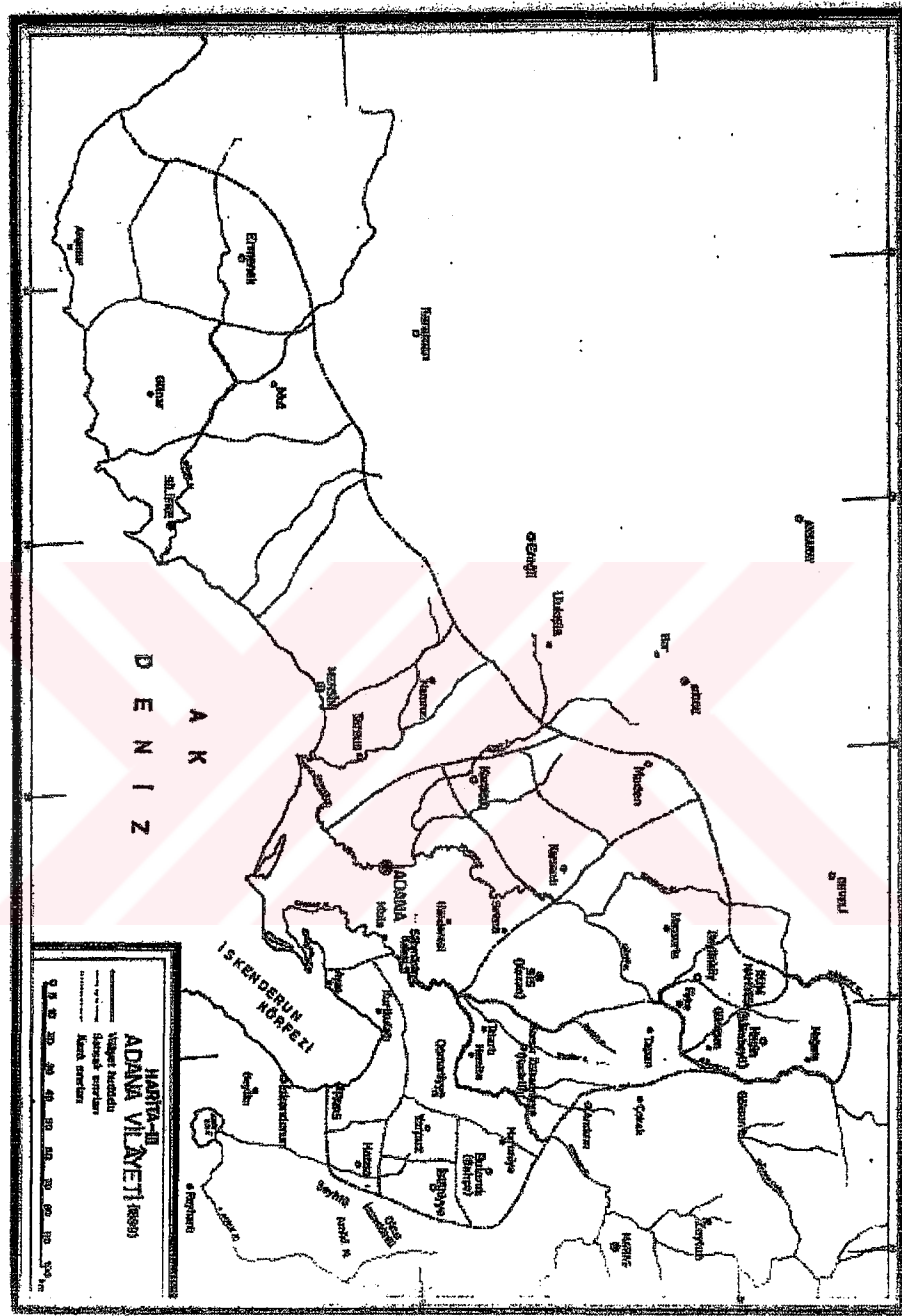
EK 2: HARİTALAR

Harita 1.

Gâvur ve Kürt Dağları (Cevdet Paşa, 1980)

Harita 2.

Adana Vilayeti (Cevdet Paşa, 1880)

EK 3: Fotoğraflar

Müziyenlik yapan Abdallar

Boyacılık yapan bir Abdal

Zahire alım satımı yapan bir Yörük

Bakkallık yapan bir Yörük

Bölgede az sayıda kalan göçer Yörükler

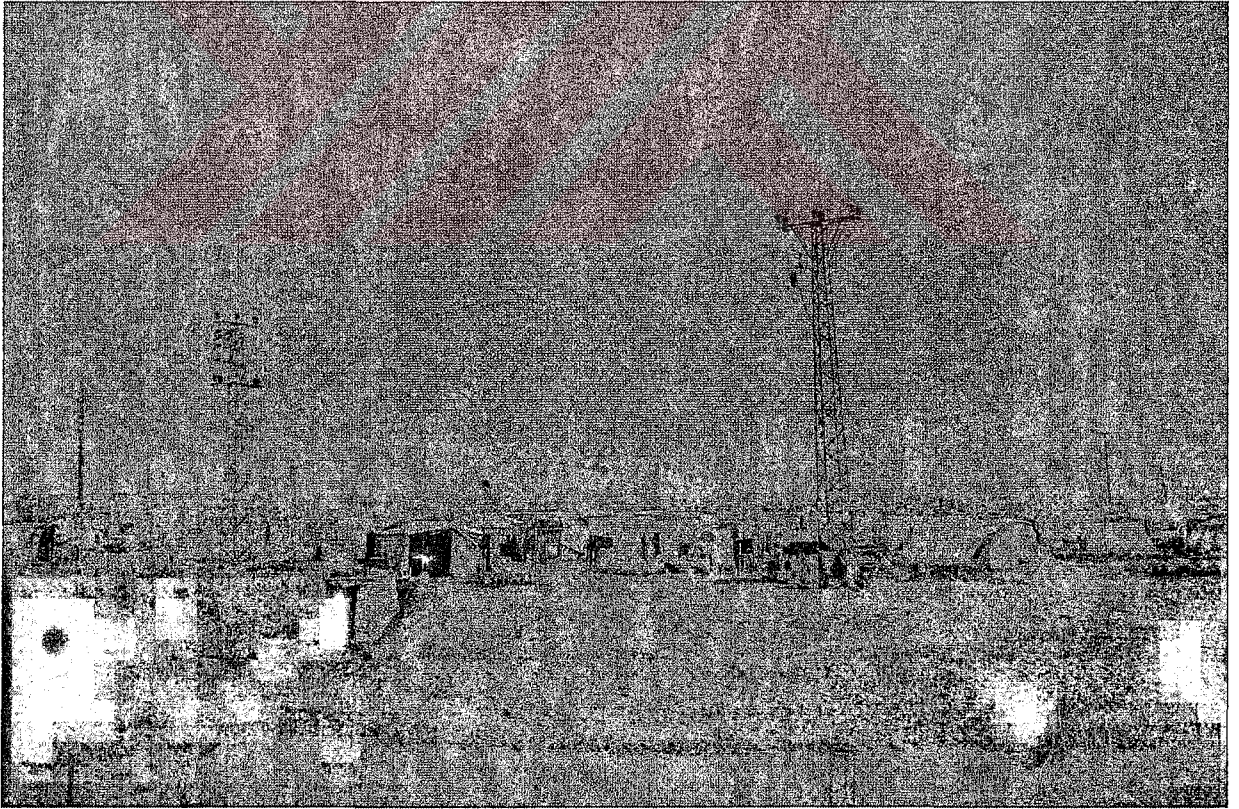
Göçer Yörük çadırları

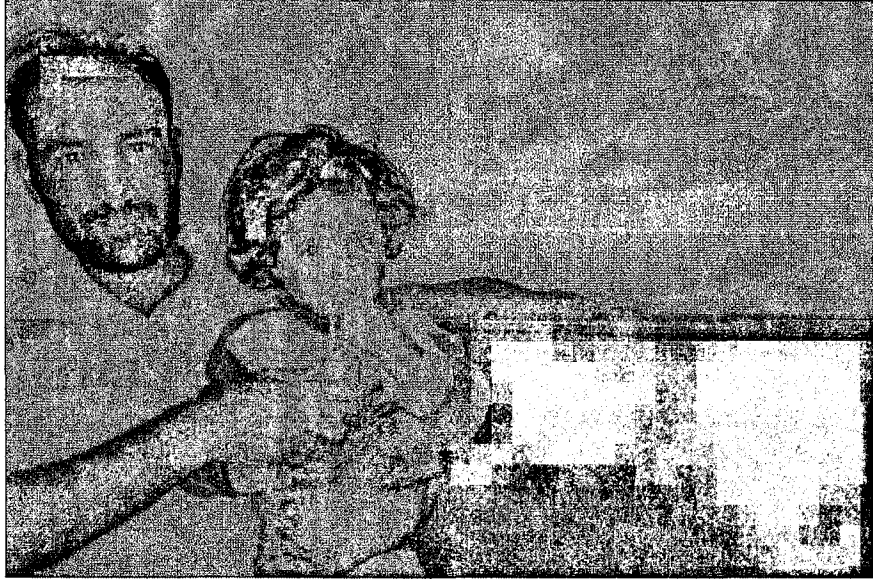
Göçebe Yörükler koyunlarıyla birlikte

Araştırmacı göebe Yörüklerle

Mevsimlik işi adırlarından bir görünüm

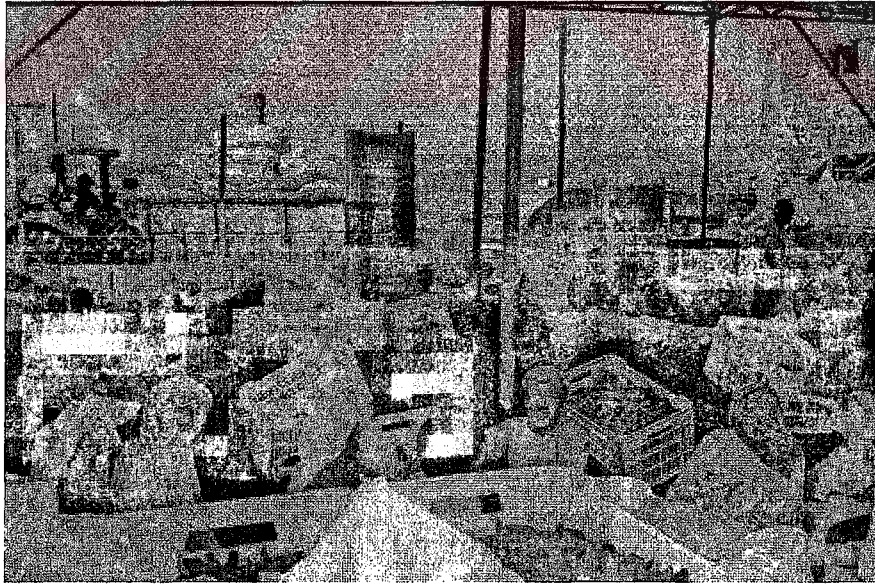
Mevsimlik işçiler

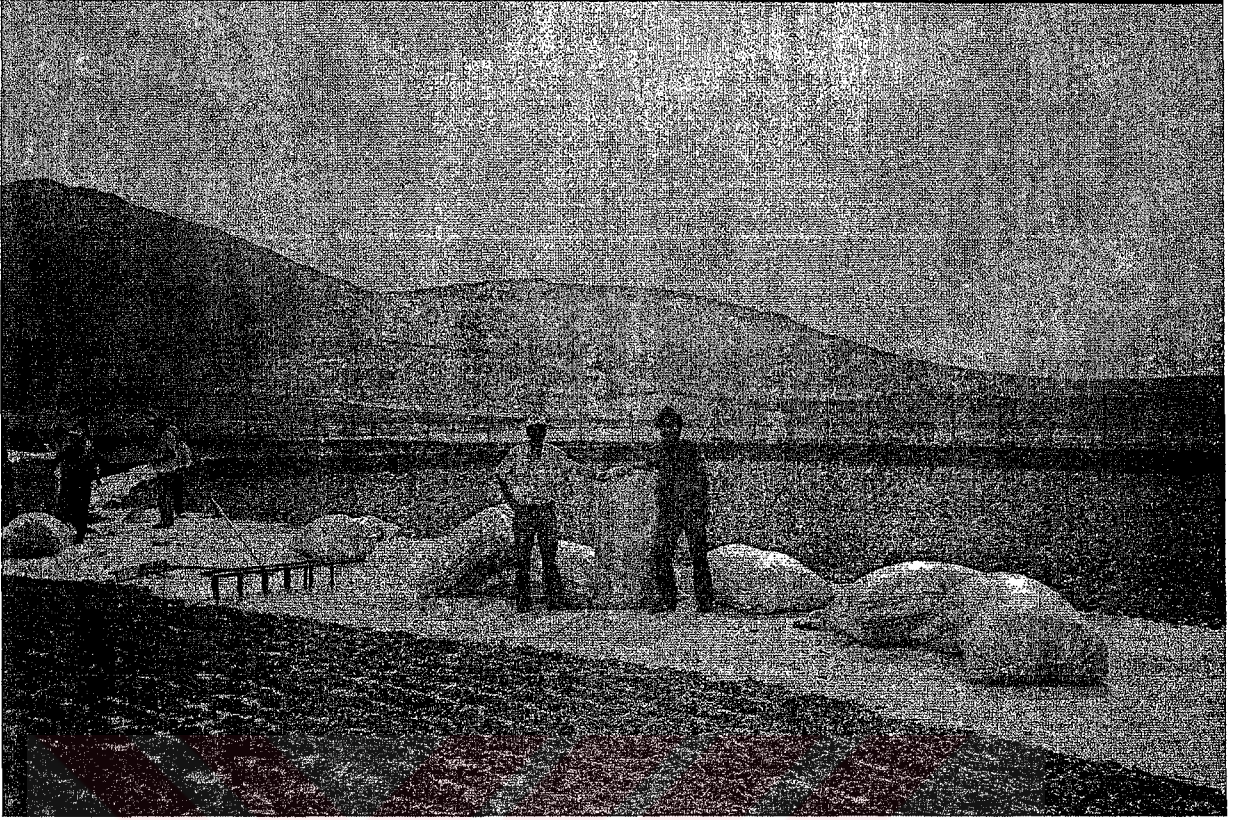
Mevsimlik işçiler

Biber toplamak için Urfa'dan gelen mevsimlik işçiler

Biber ayıklayan işçiler

Araştırmacı biber kurutma sahasında

Esnaflık yapan Yörük(ortada) ve çiftçi Kürtler bir çay ocağında birlikte

KAYNAKÇA

- AHMET CEVDET PAŞA (1980), *Ma'ruzat*. (yayına haz. Yusuf Halaçoğlu) , İstanbul: Çağrı Yayınları.
- BARKAN, Ö. L. (1942), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler*. Ankara: Vakıflar.
- BATES, D. (1999), *Cultural Anthropology*. Mc Graw-Hill, Inc.,
- BARTH, F. (2001), *Etnik Gruplar ve Sınırları*. Bağlam Yayınları, Ankara
- BAYAZIT, B. S. (1989), *1865-1866 Kürt Dağı, Cebel-i Bereket Kozanoğlu'ları İsyanı ve Güneydeki Aşiretlerin İskanı*. Antakya
- BEŞİKÇİ, İ. (1992), *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)*. Yurt Kitap-Yayın, Ankara
- DÜNDAR, F. (2002), *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)*. İletişim Yayınları, İstanbul
- HAALAND, G. (2001), "Toplumsal Bir Damga Olarak Etnik Kimlik", "Etnik Gruplar ve Sınırları" (Ed. Fredrik Barth), s.63- 83, Bağlam Yayınları, Ankara
- HALAÇOĞLU, Y. (1999), "Kolonizasyon ve Şenlendirme", Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı, C. 4, Ankara
- HALAÇOĞLU, Y. (1973), "Fırka-i Islahiye'de Yapmış Olduğu İskan" Tarih Dergisi, Sayı 27, İstanbul

HANÇERLİOĞLU, O.(1993), *Toplumbilim Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul

İNALCIK, H. (1959), "Osmanlılarda Raiyet Rüşmu", *Belleten*, C.23, Sayı 52, Ankara

KNUTSON, K. E. (2001) "Kutuplaşma ve Bütünleşme Güney Etiyopya'da Etnik İlişkiler", "Etnik Gruplar ve Sınırları" (Ed. Fredrik Barth), s.95- 115 Bağlam Yayınları, Ankara

KOTTAK, C.P. (2001), *ANTROPOLOJİ, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. Ütopya Yayınları, Ankara

MARX, K. (1990), *Kapital*. 3.cilt, Sol Yayınları, Ankara

MİLLİYET (1993), *Dictionnaire Larousse*. C.6, Milliyet Gazetecilik A.Ş, İstanbul

MOİSYEV, P. P.(1994), "Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat Döneminde Tarımın ve Köylülüğün Durumu", XI T.T.K. Kongresi (5-9 Eylül 1990), Bildiriler, C. IV, Ankara

ORHONLU, C. (1987), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayınları

_____ (1990), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*. Eren Yayıncılık, İstanbul

OZANKAYA, Ö. (1980), *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

ÖZBEK, M. (2000), *Dünden Bugüne İnsan*. İmge Kitabevi, Ankara

ÖZBUDUN, S. "Antropolojiye Giriş", yayınlanmamış ders notları

ÖZKAYA, Y. (1978), “18. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirilmesi ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu”, *Belleten*, C. XLII, Sayı: 168. Ankara

SANCAR, M. F. (2002), “Tanzimat Döneminde Aşiretlerin İskanı”, *Yeni Türkiye Türkler Özel Sayısı*, C. 13, Ankara

SAYDAM, A. (1999), “Reform ve Engeller: Tanzimat Dönemi’nde Aşiretlerin Yol Açtıkları Asayiş Problemleri”, *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı*, C. 4, Ankara

SÜMER, F. (1972), *Oğuzlar*. Ankara

ŞENEL, A. (1999), *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

YAVUZ, N. (2004), *Fırka-i Islahiye*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara

YERASİMOS, S. (2002), *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu*. İletişim Yayınları, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Harun Cengiz KARAYAKUPOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi : İslahiye 1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi : harunkarayakupoglu@hotmail.com

Tarih : 9.10.2006